

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ PÁTÝ ROČNÍK

4

Rozhodující podíl SSSR na vítězství ve druhé světové válce

Druhá světová válka byla událostí, která pro celou řadu příčin poutá neustále zájem nejen historiků a politiků, ale většiny lidí. Je tomu tak proto, že v ní šlo o celý další vývoj lidstva a především proto, že procesy, které v ní dozrávaly nebo získávaly svou podobu, předurčily poválečný svět a mají stále svůj aktuální význam. Mám na mysli zvláště nebyvalý vzrůst autority a síly Sovětského svazu a celého komunistického a levicového hnutí, které má rozhodující podíl na poválečném vývoji v Evropě, Asii a dalších kontinentech na úkor sil reakce — imperialismu. Byla počátkem procesu, který nazýváme procesem přeměny vzájemného poměru sil socialismu a imperialismu, pokroku a míru.

Historie 2. světové války je také zdrojem výchovy v duchu horoucího vlastenectví a proletářského internacionalismu, o čemž nám zvláště Velká vlastenecká válka Sovětského svazu a národně osvobozenecký boj fašismem porobených národů podává nesčíslná svědectví. Je také přesvědčivým důkazem, že neexistuje na světě síla, která je schopna porazit a zlomit lid bojující za svobodu a nezávislost, která je schopna zastavit světový pokrok směřující ke spravedlivé beztřídní společnosti. Vítězství pokrokových sil ve druhé světové válce je proto stále živým odkazem, spjatým se současným bojem za svobodu, pokrok, mír a socialismus.

Proto se po celou dobu od jejího skončení vede mezi marxistickými a buržoazními historiky, mezi celou marxisticko-leninskou a buržoazní ideologií ostrý zápas o výklad a zhodnocení jevů a procesů uvnitř epopeje 2. světové války, vede se ostrý ideologický boj i o zhodnocení podílu Sovětského svazu a Západu na porážce fašismu (resp. revoluční a buržoazní složky protifašistické koalice), o různý výklad faktorů, které určovaly tento podíl. Tento zápas, ve skutečnosti o smysl protifašistického boje, je součástí třídního střetnutí revoluční a buržoazní ideologie, který provází boj revolučních hybných sil současnosti v čele se světovou socialistickou soustavou vedenou SSSR se silami imperialistické reakce.

Sovětská historiografie, a spolu s ní historici ostatních socialistických zemí se snaží podat pravdivý výklad průběhu 2. světové války i vzájemného podílu sil imperialistické koalice na porážce mocností fašistického bloku v čele s Německem a Japonskem, protože při něm nezkresleně vyniká revoluční role Sovětského svazu i podíl lidových sil odporu na spravedlivém charakteru války a konečné porážce fašismu. Naopak buržoazní historiografie se opírá o účelově vybraný souhrn objektivních faktů, které nadto interpretuje z hlediska třídních zájmů buržoazie. Cíl je jasný: zdiskreditovat rozhodující podíl SSSR, zatemnit jeho revoluční a internacionální cíle v této válce, zakrýt nepřemožitelnost socialistického společenského zřízení a současně vylicit Západ jako rozhodného odpůrce fašismu, samozřejmě se zamlčením podílu, který měl na vzniku a podpoře fašistických režimů před 2. světovou válkou (nehledě na současnou tolerantnost a podporu fašismu v různých zemích světa).

V podstatě stejný cíl sledují historici NSR nebo dokonce bývalí hitlerovští generálové i historici vítězných západních mocností. Snahy o **falzifikaci** (protože jediné tak můžeme nazvat tyto snahy) historie 2. světové války můžeme utřídít do několika problémových okruhů.¹⁾ Především se snaží zatemnit právě **příčiny jejího vzniku**, skutečnost, že se zrodila jako produkt imperialismu a byla připravována s cílem zničit SSSR. Buržoazní historiografie se snaží dále zakrýt skutečný **charakter války**, její imperialistické, reakční a dobytelské cíle ze strany jak fašistických zemí, tak i západních velmocí, a také to, že ze strany Sovětského svazu a lidového odboje, vedlého převážně komunistickými stranami, šlo o spravedlivou válku. Konečně je to snaha falzifikovat **samotný podíl Sovětského svazu** ve vztahu k podílu USA a Anglie na porážce fašismu ve 2. světové válce a snaha uvádět faktory, které snižují roli, kterou skutečně Sovětský svaz v této válce sehrál a příčiny jeho vítězství.

Západoněmecká historická a memoárová produkce o 2. světové válce se snaží především dokázat, že příčiny porážky fašistického Německa netkvěly v hazardérské politice německého imperialismu, v samotném rozporu mezi jeho cíli a možnostmi k jejich realizaci, ale v různých nahodilých nebo vnějších skutečnostech. Snaží se smýt vinu německé generalisty na porážce. Omlouvají to diletantismem a despotismem Hitlera, obviňují „demokratický Západ“ z nejednotnosti postupu vůči bolševismu, ospravedlňují vpád do SSSR jako nezbytnou „preventivní válku“.

Spolu s nimi i výklad 2. světové války v USA i Velké Británii nalézá řadu „argumentů“, které snižují velikost boje Rudé armády, její umění a hrdinství a naopak zdůrazňují podíl jejich zemí a armád. Hovoří o obrovské početní převaze sovětských vojsk, o „generálu mrázovi“, o špatných komunikacích a obrovském prostoru Sovětského svazu, přeceňují vlastní materiální pomoc boji Rudé armády i význam západních front. Dokazují, že počátkem přelomu ve 2. světové válce nebylo hrdinské vítězství u Stalingradu, k němuž byly vytvořeny předpoklady celým předchozím průběhem Velké vlastenecké války, ale porážka několika německých a italských divizí u El Alameinu v severní Africe.

Jak tomu je ve skutečnosti?

Předem uvedu základní kritéria, podle kterých můžeme objektivně analyzovat podíl na vítězství ve válce.²⁾

¹⁾ Srovnej P. Žilin, Základní problémy historie druhé světové války, Historie a vojenství č. 2/1973, str. 260 a n.

²⁾ Srovnej Rozhodující úloha Sovětského svazu a jeho ozbrojených sil ve druhé světové válce, HPS ČSLA, NV 1970, str. 17 a n.

Na prvním místě je nutné srovnat úsilí jednotlivých subjektů ve vztahu k jejich ekonomickým, vojenským, lidským a morálním možnostem, v podstatě tedy možnost a konkrétního přínosu státu ve válečném úsilí.

V závislosti na tom pak zkoumat velikost, rozsah a charakter bojové činnosti, tzn. dobu trvání bojové činnosti, délku fronty, intenzitu bojů a jejich výsledky, množství zúčastněných sil a prostředků na obou stranách a v neposlední řadě přinesené oběti, resp. škody způsobené nepříteli. Je zřejmé, že nejvýznamnějším ukazatelem jsou výsledky dosažené přímo v ozbrojeném boji.

Současně s tím se domnívám, že samotný podíl jednotlivých států uvnitř koalice na vítězství ve válce je závislý na **charakteru války** vedené každým z těchto států i na **cílech**, které ve válce sleduje. Již z třídně rozdílného charakteru států protifašistické koalice a tudíž i třídně rozporného charakteru samotné této koalice vyplývá, že její účastníci sledovali ve válce svou vlastní **různou politiku a cíle**, které náležely určitý, i když ne zcela přesný odraz ve strategickém úsilí na frontách.

Sovětský svaz od počátku, a také plně v souladu se svou předválečnou leninskou politikou, stál jako **nejdůslednější odpůrce fašismu** a byl proto z hlediska tohoto třídního pohledu i nejzákladnější překážkou fašismu v jeho výbojích ke světovládě. Vstupem Sovětského svazu do války byl dovršen proces jejího přetváření z války imperia- listické ve válku spravedlivou, **válka se stala třídním střetnutím** nejreakčnějšího imperialismu se socialismem, zápasem na život a na smrt. Proto byly do ní vrženy všechny možné prostředky a síly na obou stranách.

I svými cíli, které od počátku ve válce sledoval, Sovětský svaz se projevil jako nejdůslednější protifašistická síla. Především to byly **cíle národní**, jejichž splnění spočívalo v obhájení nezávislosti socialistické vlasti a vyhnání okupantů, a **cíle internacionální**, které nalezly výraz v úsilí SSSR osvobodit fašismem porobené národy a pomoci jim obhájit jejich svobodu a nezávislost. Oba tyto základní cíle byly úzce spjatý s **obecně demokratickým cílem** — důslednou porážkou fašismu a odstranění příčin jeho vzniku. Tedy cíle, jejichž splnění předpokládalo jednotu vojenského a zahraničně politického úsilí. Tyto cíle hned na počátku Velké vlastenecké války veřejně vyhlásil v rozhlasovém projevu J. V. Stalin dne 3. 7. 1941³⁾ a byly formulovány ve Směrnici ÚV strany a Rady lidových komisařů SSSR ze dne 29. 6. 1941.

Naopak nedůsledný antifašismus západních mocností, jejich spekulativní a ne vždy čestný postoj vůči SSSR (snad s určitou výjimkou F. D. Roosevelta), který vycházel z jejich třídní spřízněnosti s fašismem, předurčoval i jejich zájem na rozhodném boji s fašismem. Pokud tak činily, tak jenom potud, dokud fašistické Německo ohrožovalo jejich vlastní mocenské zájmy a v poslední fázi války pak především proto, že přenechání vítězství ve válce (např. v Evropě) jedině Sovětskému svazu by ohrožovalo jejich zájmy a postavení po válce. Jejich podíl na porážce fašistického Německa i Japonska, popř. Itálie, vždy odpovídal těmto vlastním cílům a nikdy se neprojevil v totálním nasazení všech sil a prostředků, které měly k dispozici.

Chceme-li určit velikost skutečného podílu jednotlivých států protifašistické koalice na vítězství ve 2. světové válce, pak nejlepší metodou je **srovnání válečného úsilí a bojové činnosti na jednotlivých válečných či strategických frontách**.

Do přepadení SSSR ovládlo fašistické Německo prakticky celou Evropu buď přímo, nebo nepřímo (připoutáním k závislosti na své politice) s výjimkou SSSR a Velké Británie. Do té doby se německá armáda v podstatě nestřetla s vážnějším odporem; vždyť na evropském válečném divadle do přepadení SSSR v polském a francouzském tažení i při ovládnutí Balkánu a některých severovýchodních zemí ztratila německá armáda 41 000 vo-

³⁾ Srovnej K. Brabec, Sovětská zahraniční politika ... 1917—1972, ÚV SČSP 1972, str. 57.

jáků a měla 150 800 raněných. Tak málo stálo fašismus porobení a ovládnutí Evropy. V době útoku na SSSR nevedlo fašistické Německo prakticky nikde větší bojovou činnost. V té době mělo 3 divize s asi 50 tisíci vojáky na bojišti v severní Africe, kde však od dubna do listopadu 1941 byl relativní klid, a nezbytné okupační síly v evropských zemích. Zbytek — 153 vlastních divizí a 37 divizí svých satelitů — vrhlo v červnu 1941 proti Sovětskému svazu. Úhrnem to činilo 80 % pozemního vojska a 90 % leteckých sil Německa. Vyjádřeno v počtech to znamenalo 5,5 miliónu vojáků, 3 712 tanků, okolo 50 tisíc děl, 4 950 letounů a 193 válečných lodí.⁴⁾

Přitom to byly jednotky plně bojeschopné, zkušené v bojích po celé Evropě, s nesmírnou důvěrou ve vlastní neporazitelnost.

Přes určitou překvapivost útoku a další činitele, které určovaly převahu fašistů v prvním období války, kladla Rudá armáda nepříteli odpor s jakým se nikde nepotkal. Ztráty agresora každým dnem narůstaly a koncem 3. měsíce války již přesahovaly půl miliónu vojáků.

Po celou dobu války působila proti SSSR drtivá většina nejlepších fašistických divizí a jednotek. Tak v polovině roku 1943, v době zásadního přelomu ve válce, bylo v SSSR 195 německých divizí a 2 brigády, zatímco v Africe dosáhl počet divizí nejvyššího čísla šesti a jedné brigády a v Itálii bojovaly dvě německé divize. Ani v závěrečném období války, po otevření druhé fronty ve Francii se tato skutečnost nezměnila, i když Německo bylo nuceno část svých sil přesunout na Západ. Zde ovšem bojovaly svazky méně bojeschopné, často s neúplnými počty, jak vyplývá i ze srovnání početních stavů v tabulce 1.⁵⁾

Tabulka 1

1. 7. 1944		28. 2. 1945		Fronta
svazky/brigády	lidé v tis.	svazky/brigády	lidé v tis.	
172/5	2 885	207/16	2 005	sovětsko-německá
22/0	318	26/0	280	italská
66/0	773	72/3	700	západo-evropská

Mimoto na sovětsko-německé frontě působily ještě značné síly spojenců Německa. K 1. 11. 1941 to např. bylo 66 divizí a 13 brigád a ještě 1. 7. 1944 51 divizí a 19 brigád.

V této souvislosti je zajímavé srovnání tzv. rozhodujících bitev, které měly vliv na definitivní přelom ve válce.

Buržoazní historiografie i propaganda zveličují zcela neúměrně význam severo-afrického bojiště a zvláště bitvy u El Alameinu. Skutečnost je ale taková, že v severní Africe působilo jen asi 2—3 % všech německých sil. Ve druhé polovině roku 1942 to byly celkem čtyři německé a 8 italských divizí, jejichž část byla sice u El Alameinu poražena, ale jejichž jádro uniklo rozdrčení. Tato bitva, stejně jako vylovení amerických vojsk v Alžírě a Maroku, měla jistě svůj význam, ale v podstatě nepřekročila lokální charakter, nezasáhla ani v nejmenším podstatně schopnost Německa vést další boj.

⁴⁾ Viz V. Machalov. Inspirující příklad sovětského lidu v boji s fašismem, Historie a vojenství 1/1974, str. 76.

⁵⁾ Údaje jsem převzal ze statí podle pozn. 2, str. 4.

Zcela jinak tomu bylo u hlavních bitev do roku 1943 na východní frontě.

Tak v bitvě u Moskvy vedla sovětská vojska útok na šířce 1 000 km a rozbila v ní 38 elitních německých divizí a zničila 300 tisíc fašistických vojáků. Bitva u Moskvy byla vůbec první prohranou bitvou Německa ve 2. světové válce a vedle lidských a materiálových ztrát značně otřásla i sebedůvěrou velení i armády. Vítězství Rudé armády u Moskvy hodnotí sovětská literatura jako počátek zásadního přelomu v průběhu války. Tato porážka spolu se stále narůstajícím odporem Rudé armády donutila fašistické velení k pokusu prorazit pouze na jižním strategickém směru.

Na konci roku 1942 se útočníkům podařilo za nesmírných ztrát postoupit až ke Stalingradu a na úpatí Kavkazu. Úžasná životaschopnost socialistického státního zřízení, jeho ekonomiky se projevila v tom, že do konce roku 1942 byla uskutečněna úplná přestavba průmyslu a ten byl schopen plně zabezpečovat potřeby fronty. Současně byl SSSR schopen vytvořit dostatečnou strategickou převahu sil na tomto směru a přejít k protiúderu. Stalingrad byl druhou velkou porážkou, která vážně oslabila síly fašistického bloku. Ztráta 32 divizí, 2 tisíc tanků a 2 tisíc letadel byla natolik citelná pro vypjaté zdroje Německa, že se mu již nikdy nepodařilo získat nazpět ztracenou iniciativu. Stalingradem roku 1943 začal rok velkého přelomu ve válce, který byl dovršen zničením fašistického útočného uskupení 50 divizí v kurském oblouku. Zde nepřítel ztratil 30 divizí a více než půl miliónu vojáků, asi 1,5 tisíce tanků, 3 tisíce děl a více než 3,5 tisíce letounů. V bitvě u Kurska se poprvé podařilo vytvořit absolutní převahu všech sil a prostředků ve prospěch Rudé armády. V živé síle to bylo 1,4×, v počtu děl a minometů 1,9×, v počtu tanků a samohybných děl 1,3× a v letadlech 1,6×.⁶⁾

V západní literatuře je velmi rozšířené tvrzení, že rozhodující pro bojeschopnost Rudé armády byly **dodávky válečného materiálu**, především ze Spojených států, že bez nich by SSSR nedokázal zacelit rány prvního období války a zesílit svou vojenskou moc natolik, aby byl schopen Německo porazit.

Pravda vysvítne opět z čísel a faktů.

V nejtěžším období války byla pomoc minimální. Poměrně největší dodávky amerického materiálu do SSSR přicházely v letech 1942–1943. V této době dostal SSSR 2 400 tanků (sám vyrobil téměř 50 tisíc tanků), 3 000 letadel (vlastní výroba SSSR 60 000 letounů). Za celou dobu války nepřekročila pomoc Západu 4 % dodávek z vlastní výroby SSSR. Prakticky za celou válku obdržel SSSR od USA, Kanady a Velké Británie 9 114 tanků, 12 256 letadel, 5 389 děl a některý další materiál.⁷⁾ Na druhé straně SSSR od počátku Velké vlastenecké války do konce roku 1944 vyrobil a dodal armádě 82 645 tanků a samohybných děl a 115 371 letadel.⁸⁾ Přitom např. tanky dodávané za Západu byly převážně lehkých a zastaralých typů, které neodpovídaly náročným podmínkám vedení tehdejší války. O tom svědčí ostatně i telegram J. V. Stalina F. D. Rooseweltovi z 18. 7. 1942, kde uvádí: „Považuji za svou povinnost upozornit, že jak tvrdí naši odborníci na frontě, americké tanky snadno hoří od zásahu protitankových děl ...“⁹⁾

Byla to především hrdinská práce sovětských dělníků, starců, žen i dětí a organizační role KSSS, která dokázala evakuovat jen ve druhé polovině roku 1941 1 360 velkých průmyslových závodů, přeorientovat celý průmysl a zemědělství pro potřeby

⁶⁾ Tato skutečnost současně vyvrací tvrzení K. Tippelskirche v práci „Dějiny druhé světové války“, že sovětská vojska vyhrála masou, až dvacetinásobnou převahou.

⁷⁾ Viz Z dějin SSS, díl III, Vysoká škola politická ÚV KSČ, 1973, str. 44.

⁸⁾ Viz Druhá světová válka, Naše vojsko, Praha 1966, str. 399.

⁹⁾ Z dějin KSSS, díl III, str. 44.

fronty a zastavit pokles výroby ještě do konce roku 1941 a od druhé poloviny roku 1942 dodávat armádě vše, co k boji potřebovala.

Rozhodující význam sovětsko-německé fronty pro konečné vítězství antifašistické koalice vysvitne i z dalších údajů.

Tak **šířka fronty**, na které probíhaly boje, se pohybovala do konce roku 1944 od 4 tisíc do 6 tisíc km, zatímco nejdelší západoevropská fronta po invazi anglo-amerických vojsk ve Francii činila nejvýše 800 km, v Itálii a Africe dokonce jen 300 až 350 km.

Na východní frontě byla nesrovnatelně vyšší **intenzita bojové činnosti**. Vezmeme-li počet aktivních bojových dnů na této frontě za základ (100 %), pak na ostatních frontách činila:

— na západoevropské	22,2 %
— na italské	37,3 %
— na severoafrické	23,4 % ¹⁰⁾

Sovětská armáda způsobila nepříteli také **rozhodující ztráty**, které nedokázal zacetit. Jen fašistické Německo ztratilo na Východě téměř 10 miliónů vojáků (mrtví, ranění, zajatí), 77 tisíc letadel, 48 000 tanků, 167 tisíc děl a minometů.¹¹⁾

Západní historici také často uvádějí, že schopnost Německa vést válku byla ochromena v důsledku ničivosti **leteckých náletů** anglo-amerického letectva. Ovšem sami někteří autoři na Západě, kteří se přidržují faktů, musí přiznat, že tomu tak nebylo. Např. B. Klein v knize Hospodářské přípravy Německa na válku sám zdůrazňuje, že masové nálety nezlomily vůli Německa k odporu a že jeho „celkový účinek zdaleka nesplnil očekávání tehdejších odborníků.“¹²⁾

K úplnosti všech východisek pro posouzení role Sovětského svazu na porážce fašismu ve druhé světové válce je nutné ještě uvést jeho **podíl na porážce Japonska**. I v tom jsou na Západě fakta zkreslována.

Je pravda, že Sovětský svaz vstoupil do války s Japonskem až 9. 8. 1945 a že boje na sovětsko-japonské frontě trvaly jen 25 dní, ale co do intenzity předčily předchozí boje Japonska s USA. Samotný vstup SSSR do války postavil Japonsko do bezvýchodného postavení. V ten den vyhlásil ministerský předseda Suzuki: „Vstup Sovětského svazu dnešního dne do války nás staví do bezvýchodného postavení a činí nemožným další pokračování války.“¹³⁾

Rudá armáda za 25 dnů rozdrtila elitní složku japonské armády tzv. kvantunskou armádu mající téměř 1 milión mužů ve 31 divizích a 12 brigádách. (Spolu se satelity Japonska to bylo uskupení 49 divizí, 27 brigád, 6 samostatných pluků s 5 000 děly, 1 000 tanky a 1 000 letadly.¹⁴⁾ Tím byla osvobozena nejen severovýchodní Čína a severní Korea, ale byly vytvořeny předpoklady pro přenesení bojové činnosti přímo na japonské ostrovy.

Sovětský svaz přinesl pro vítězství nad fašismem také největší ztráty a oběti. Na frontě a v zázemí zahynulo téměř 20 miliónů sovětských občanů a vojáků, na frontě zahynulo asi 2 milióny komunistů. V době války bylo zničeno 1 710 měst, 70 tisíc vesnic, 32 tisíc důležitých průmyslových závodů.

Naproti tomu ztráty Velké Británie činily 445 tisíc vojáků a 61 tisíc civilního obyvatelstva v důsledku náletů a USA 293 tisíc vojáků. Přitom území USA nebylo válkou vůbec dotčeno.

¹⁰⁾ Viz rozhodující úloha Sovětského svazu a jeho ozbrojených sil ..., str. 28.

¹¹⁾ Historie a vojenství 2/1973, str. 270.

¹²⁾ Srovnaj Historie a vojenství 3/1965, str. 454–455.

¹³⁾ Stát A. Orlova, XXIV. sjezd KSSS a odhalení buržoazních falzifikátorů historie, Historie Historie a vojenství 6/1973, str. 1 040.

¹⁴⁾ Druhá světová válka, str. 173.

Z těchto faktů nesporně vyplývá, že **rozhodující podíl na vítězství ve druhé světové válce měl SSSR**. Pro sovětského vojáka, občana, ani státního činitele neexistovalo dilema, zda je důležitější vyrábět nebo bojovat za vítězství ve válce (např. americký historik A. Blum se snažil ve svém vystoupení „Voják nebo dělník“, „Dilema USA za druhé světové války“ na XIII. mezinárodním kongresu historiků roku 1970 v Moskvě dokázat, že to byla americká výroba, která sehrála rozhodující roli v porážce fašismu).¹⁵⁾ V Sovětském svazu stála otázka takto — vše pro frontu, vše pro vítězství nad fašismem. Všechno bylo podřízeno splnění národních, internacionálních a demokratických cílů války.

Jestliže se buržoazní historiografie a propaganda snaží překroutit objektivní fakta, pak je tomu především proto, že se snaží zamlčet **vnitřní faktory vítězství** Sovětského svazu v této největší a nejstrašnější, ale také nejosudovější ze všech dosavadních válek.

Především je třeba říci, že základním zdrojem morální síly sovětských lidí bylo přesvědčení o spravedlivosti boje proti fašismu za obranu socialistické vlasti a svobodu dalších národů. Z těchto spravedlivých cílů války vyrostla mohutná internacionální jednotka lidových vrstev pod vedením revolučních stran, které utvořily hráz světové reakci a předurčily i obraz poválečného světa.

Základním předpokladem vítězství ve válce bylo především **sovětské socialistické zřízení**, které vychovalo generace přesvědčených obránců a budovatelů socialismu, vlastence a internacionalisty. Byla to **socialistická ekonomika**, která v nejtěžších podmínkách dokázala zásobovat bojující armádu i poskytovat prostředky a pomoc spojeneckým zemím a jejich bojujícím složkám.

Byl to pevný **svazek národů a národností SSSR**, který vydržel nejtěžší zkoušky i útoky nacistické propagandy.

Falzifikátoři historie druhé světové války se snaží zamlčet, že významným způsobem se na porážce fašistického Německa, Japonska a jejich satelitů podílela **sovětská vojenská věda**, opřená o metodologii marxismu-leninismu.

A především se snaží zamlčet, že základní podmínkou válečného vítězství SSSR byla **vedoucí úloha KSSS** v době celé existence sovětského státu i její vojenskoorganizační, hospodářskoorganizační a ideologická činnost přímo v době Velké vlastenecké války.

Proč? Protože to jsou faktory, se kterými musí imperialismus počítat nejenom v současném soutěžení mezi socialismem a imperialismem, ale i v případě válečného konfliktu, který vždy zůstává záložní zbraní světové reakce.

¹⁵⁾ Viz Historie a vojenství 2/1973, str. 271.

Vliv naší národní a demokratické revoluce na konstituování ČSLA jako armády nového sociálního typu

Armády, jako jedny z významných mocenskopolitických nástrojů, sdílí zpravidla osudy společností, z jejichž středu vznikají a jímž, — přesněji jejichž vládnoucím třídám mají sloužit.

Vládnoucí vykořisťovatelské třídy obvykle nelitují prostředků, aby vybudovaly, vyzbrojily a vycvičily tento nejmasovější nástroj sociálního násilí, kterým armáda bezesporu je.

Přitom bedlivě střeží, aby armáda byla svým sociálním charakterem taková, aby co neoptimálněji zajistila splnění jí předurčených sociálních funkcí a úloh.

To je úkol nadmíru složitý, uvědomíme-li si hluboký, povětšinou antagonistický rozpor mezi převažujícím sociálním složením armád vykořisťovatelských států na jedné straně a sociálními funkcemi, či poslání armády vykořisťovatelské společnosti na druhé straně.

Tento rozpor byl příznačný i pro československou armádu předmnichovské republiky.

Ti, kteří prošli výcvikem naší předmnichovské armády, stejně tak jako široké vrstvy pracujících, si tuto skutečnost v různém stupni uvědomovali.

Jakkoli jsou všechna hodnocení kterékoli armády poznamenána dobou jejího vzniku, sociální pozicí autora, společenskou prestiží, kterou v té které historické etapě daného národa armáda objektivně požívala, přesto v nich můžeme zřetelně rozebrat dvě, výrazně od sebe odlišná hodnocení; jedno, které ozbrojené síly oslavuje a glorifikuje; druhé, které je nekompromisně kritizuje a všeobecně odsuzuje jako instituce ve své nejvnitřnější podstatě odlidštěná a ve svých sociálních funkcích protilidové a reakční.

Vyvolávalo by oprávněné pochybnosti, kdyby hodnocení tak vyhraněně třídní instituce jako je armáda, bylo v třídně antagonistické společnosti jednoznačně pozitivní či negativní, přihlídneme-li ke společenským funkcím, které tomuto nástroji sociálního násilí přisoudily vládnoucí třídy.

Kdykoli v dějinách vystupovaly armády vykořisťovatelských tříd v úloze nástrojů emancipace, šlo vždy jen o emancipaci partikulární, o emancipaci vzájemně se střídajících a štafetu si předávajících ekonomicky, politicky i duchovně adolescentujících vykořisťovatelských tříd.

O tom, že podobná osvobozenická mise mohla být jen velmi krátkodobou epizodou, po níž neodvratně přicházelo nerosovatelné věkovitější období, v němž dochází ke zvratu emancipační funkce armád předsocialistických společensko-ekonomických formací, ve funkci antiemancipační, o tom poskytuje starší i novověká historie ne jeden důkaz.

Poroba, zotročení, znesvobodnění, na němž vedle ostatních institucí sociálního násilí, měly i svůj nemalý podíl armády vykořisťovatelských společností, nezůstávalo však nikdy zcela bez odezvy se strany objektů sociálního násilí.

Dějiny znají ne jeden případ, kdy zbraň v rukou pokrokových společenských sil sloužila jako nástroj destrukce přezhých společenských struktur a tak plnily zcela protikladnou sociální úlohu, oproti té, jež jim původně vtiskly třídy, které byly a některé z nich stále ještě jsou, nositeli sociální poroby a útlaču.

Ojedinelost a výjimečná vzácnost takovýchto případů, které obvykle souvisely se skutečnými „svátky v dějinách“ — jak svého času nazval Marx sociální revoluce — nemohla však natrvalo nic změnit na základním poslání armád třídně antagonistických formací.

Nejednou v dějinách zkřížily své zbraň vykořisťované třídy s ozbrojenými silami vykořisťovatelů. Přes celou řadu významných bojových úspěchů, které si mohli vykořisťování připsat na svou stranu, prakticky všechny tyto ozbrojené třídní bitvy končily tragickým zúčtováním s těmi, kteří se odvážili pozvednout zbraň na obranu svých práv.

Nicméně i tak tyto dočasné prohry signalizovaly, že ozbrojených sil a instrumentů násilí je možné využít k protikladným účelům, než jsou poroba, zotročení a znesvobodnění početných vrstev společnosti, že je možné stejně tak efektivně jich použít k procesům třídní a později i lidské emancipace.

Přesto však v obecném povědomí prostých lidí vystupovaly armády vykořisťovatelských tříd převážně jako instituce, nejen svým vnitřním životem, ale zejména svými sociálními funkcemi, odlišné, protidílové a reakční.

Tisícleté dějiny existence vykořisťovatelských tříd utvrdily a zakořenily v obecném povědomí lidí jednoznačný závěr o nepochybné podrobenosti, konformitě, manipulovatelnosti, reglementaci, znesvobodnění, omezení práv a potlačení individuality člověka začleněného do vojenského organismu vykořisťovatelských států.

Není žádným tajemstvím, že vnitřní život armád vykořisťovatelských států je

podroben stejným principům, jakým je konec konců podřízen společenský život ekonomický a politicky nerovnoprávných sociálních tříd a skupin daných společností.

Vykořisťovatelské třídy, požívající sociální privilegia, objektivně vzato nemohly a ani nemohou dopustit, aby základní mocenskopolitické instituce byly dezintegrovány ve svých sociálních funkcích, smyslu své existence, stejně tak jako v principech determinujících jejich vnitřní chod života.

Z tohoto zjištění vycházela naše komunistická strana a vedla od svého vzniku boj za demokracii armády buržoazního Československa.

Toto úsilí o demokratizaci armády se pro odpor buržoazie nepodařilo prosadit do života ani v období bezprostředního ohrožení republiky fašistickým Německem.

Přesto všechno v tomto, pro naše národy a státnost krizovém období, lid buržoazního Československou armádu všestranně politicky, morálně i materiálně podporoval a spatřoval v ní záštitu před fašistickou hrozbou.

Ačkoli tehdejší Československá armáda nebyla prostá fašistických nebo s fašisty sympatizujících příslušníků, přece jen vcelku měly v ní rozhodující převahu síly demokratické a vlastenecké, a to nejen v řadách prostých vojáků, ale i v důstojnickém sboru.

Šlo nesporně o armádu takového typu, která byla s to se ctí plnit úkoly obrany buržoazně demokratického, republikánského zřízení, před vnějšími i vnitřními fašistickými silami.

Historie však ukázala, že to byl pouze teoretický předpoklad. Skutečnost byla jiná. Vládnoucí česká a slovenská buržoazie v rozhodujících chvílích pro republiku, místo vydání rozkazu k její obraně, demobilizuje, a později i armádu odzbrojuje a znemožňuje jí tak splnit její poslání, na které se po dvě desetiletí za cenu značných materiálních a jiných obětí připravovala.

Tento fakt svědčil více než přesvědčivě mj. o tom, jak pokročila doba, vyznačující se tím, že buržoazie i takových států, které se honosily přívlastky „demokratické“, není s to rozhodně vystoupit na obranu buržoazně demokratického, republikánského zřízení, dává všanc demokracii a zhlíží se ve fašistické diktatuře.

Soumrak buržoazní demokracie a její střídání fašistickou diktaturou, předznamenal i počátek zániku a rozkladu armád buržoazně demokratického typu.

Výmluvným důkazem toho u nás bylo zřízení loutkového, s fašisty spolupracující-

cího vládního vojska na území protektorátu a slovenské armády ve službách klerofašistického režimu na Slovensku.

Plně se potvrdila oprávněnost a opodstatněnost politického programu strany ve vojenské oblasti, když počínaje druhou polovinou třicátých let, v období ohrožení republiky, začíná strana rozvíjet politický zápas o konstituování naší armády jako armády nového sociálního typu — armády demokratické, protifašistické a vlastenecké.

Tento zápas o nový sociální charakter armády nabýval na intenzitě v závislosti na zhoršujícím se zahraničně politickém i vnitropolitickém postavení našeho státu.

I v tomto případě se straně v důsledku odporu buržoazie nepodařilo, v posledních letech existence naší předmnichovské republiky, dosáhnout významnějšího pokroku při realizaci tohoto politického programu.

Na druhé straně však tragické události podzimu osmatřicátého roku, zánik samostatnosti naší republiky v březnu 1939, včetně kalvárie našich národů v letech okupace a nadvlády fašistických režimů, objektivně napomohly a významně podpořily, dokonce i umožnily dále prohloubit a vystupňovat původní vojensko-politický program strany.

Určitá část příslušníků předmnichovské československé armády, důstojnického sboru i mužstva, vyjadřuje svůj politický protest proti kapitulantské československé buržoazii i fašistickým okupantům odchodem do zahraničí, kde se připojují k ozbrojenému odporu evropských národů proti expanzi fašistického Německa.

Tak se vedle fronty domácího odboje vytváří i fronta zahraničního odboje, který se vyvíjel, alespoň pokud jde o jeho dvě nejvýznamnější složky — východní a západní československý zahraniční odboj — relativně nezávisle a do značné míry i odlišně.

Současně s rozvojem našeho zahraničního vojenského odboje dochází k postupnému pokládání institucionálních základů ozbrojených sil poválečného Československa.

Celý tento složitý proces byl poznamenán rozdvojeností, kterým se náš zahraniční odboj v letech druhé světové války vyznačoval.

Proti sobě stály dvě rozdílné politické vojenské koncepte zahraničního odboje — jedna představovaná koncepcí československé emigrantské vlády v Londýně, koncepte buržoazní a druhá zastávaná moskevským vedením komunistické strany Československa, koncepte důsledně národně demokratické.

I když mezi zastánci obou pojetí odboje existovala zásadní shoda pokud jde o odstranění fašistické poroby našich národů a znovuoobnovení československé státnosti, přece zde existovaly dosti závažné rozdíly v názorech, jakými cestami a metodami toho dosáhnout a zejména pak, jak uspořádat sociálně politické poměry v osvobozené republice.

Navzdory tomu, že naše národní a demokratická revoluce 1944—1945 probíhala v nesrovnatelně politicky vyzrálejších podmínkách, daleko příznivějších pro proletariát, než tomu bylo např. v naší národní a demokratické revoluci 1918, snažila se česká i slovenská, fašisty nezkompromitovaná buržoazie, obnovit kontinuitu mezi poválečnou republikou a její armádou na jedné straně s předmnichovskou buržoazní republikou i armádou na druhé straně.

Protichůdnost názorů na náš zahraniční odboj se promítala i do projektů stavby ozbrojených sil, zejména potom do jejich politické orientace, sociálního složení, úkolů a funkcí, na které měly být připravovány a použity.

V představách emigrantské československé buržoazie vystupovala budoucí československá armáda jako repriza armády předmnichovské republiky a v tomto duchu také i buržoazie ideově politicky působila na příslušníky československých jednotek na Západě.

Ačkoli československá buržoazní armáda zanikla vnějším zásahem okupantů a armáda slovenského klerofašistického státu byla vnitřně rozložena v období dozrávání revoluční situace na Slovensku v podvečer a průběhu Slovenského národního povstání, existovaly vně i uvnitř našeho státu silné tendence znovunastolit buržoazní status quo ve vojenské politice obnovené republiky, jmenovitě v politické orientaci ozbrojených sil, ve vnitřním životě, organizaci, základních vnitřních i vnějších funkcích armády, včetně jejího začlenění do proponovaného mezinárodního buržoazního vojenského koaličního systému.

Kvalitativní přeměně duchovní tvárnosti světonázorové, ideově politické, mravní aj. ředící se armády objektivně napomáhala řada příznivých sociálně politických a historických okolností, proti nimž však stály v opozici okolnosti protikladného charakteru.

Jestliže určitá, nikterak zanedbatelná část příslušníků našich národů bojovala v rámci československých jednotek v operačním podřízení a bojové součinnosti se Sovětskou armádou, jiná část našich zahraničních jednotek vojensky kooperovala

s armádami západních buržoazních států protifašistické koalice.

Jestliže naše vojenská jednotka vzniklá na území Sovětského svazu po příchodu na naše osvobozené území byla doplňována příslušníky odbojových ozbrojených partyzánských organizací a slovenské povstalecké armády, není tomu tak ani v nejmenším pokud jde o naše jednotky vzniklé na Západě.

Účastnili-li se příslušníci československé jednotky v SSSR přímého uskutečňování revolučních národně demokratických přeměn na osvobozeném území, potom československá buržoazie měla zcela jiné představy a záměry o použití příslušníků „západních“ jednotek.

Byla-li naše jednotka v SSSR vytvářena pod ideově politickým vlivem komunistické strany, západní československé vojenské jednotky byly vychovávány v buržoazním politickém duchu, byť byl jevově maskován proklamovanou apolitičností, nadstranickostí a nadřídáním neutralismem, jako politickými principy, na nichž měla fiktivně spočívat obnovená československá armáda.

Naše vojenské jednotky vzniklé v Polsku, ve Francii, na Středním východě a v Anglii byly v podstatě pokračováním předmnichovské armády a nikterak nepřekročily svůj buržoazní charakter. Pokrokové, demokratické, protifašistické síly uvnitř těchto jednotek nemohly na této skutečnosti nic změnit.

Politický charakter československých západních jednotek nebyl určen politickými názory a postoji prostých vojáků, kteří odešli z domova, aby bojovali za naše osvobození, ale byl určen tím, že šlo o vojenskou organizaci, která byla nástrojem československé buržoazie a plnila především úkoly, které jí určovaly vládnoucí kruhy západních velmocí.

Emigrantská československá vláda v Londýně usilovala o to, aby i československá vojenská jednotka vzniklá na území Sovětského svazu byla stejného, tzn. buržoazního charakteru, a plnila stejné poslání jako čs. jednotky na Západě. Tomu napomáhalo jak podřízení jednotky československému ministerstvu národní obrany v Londýně, jmenování důstojníků československou vládou v Londýně, stejně jako regulování vnitřního života jednotky vojenskými řády, předpisy a nařízeními platnými v armádě předmnichovské republiky.

Rada objektivních podmínek, spolu s uplatňováním politického vlivu moskevského vedení KSČ na formování a na život naší vojenské jednotky v SSSR vedla postupně k tomu, že vývoj uvnitř jednotky

probíhal odlišně než si buržoazie přála a to přesto, že jednotka byla podřízena vládě, svým charakterem buržoazní.

Teoreticko-praktickou předlohou vojenské politiky naší strany jak v období předmnichovské republiky, v letech druhé světové války, v etapě národní a demokratické i socialistické revoluce byl Leninův vojenskoteoretický odkaz a zkušenosti KSSS ze tří ruských revolucí počátku 20. století.

Komunistická strana, její zahraniční centrum v Moskvě, poučena neblahými zkušenostmi z poměrů, které vládly v armádě předmnichovské republiky, pokud jde o její politickou orientaci, ale i orientaci vojenskodoktrinální, stejně tak pokud jde o vzájemné vztahy mezi velitelským sborem a řadovými vojáky, stupeň uplatnění demokratismu ve vnitřním životě armády atp., nechtěla za žádnou cenu připustit obnovení buržoazního státu quo v armádě osvobozeného Československa.

V jejím politickém programu pro etapu národní a demokratické revoluce budoucí československá armáda nebyla sice ještě armádou socialistického typu, ale již ani ne armádou starého typu, armádou buržoazní, takovou jakou si ji přála mít buržoazie.

Tak před více než třemi desetiletími nastává v historii i naší armádní instituce, v jejím vnitřním životě zásadní přelom.

Za bezprostřední účasti marxisticko-leninské strany, která stála u zrodu, formování a praktického bojového nasazení československých vojenských jednotek v SSSR, začínají vznikat letopisy armády odlišného typu politicky, mravně, světonázorově i hodnotově, svým vnitřním životem i svým sociálním posláním tolik nepodobné její historické předchůdkyni, ale současným armádám odcházejícího starého, sociálním antagonismem prolnutého světa.

Komunistická strana vycházela z toho, že splnit a důsledně dovršit osvobozenecké poslání naší národní a demokratické revoluce nemůže realizovat armáda jakéhokoli sociálního typu, ale armáda, která svou politickou orientací, sociálním složením, demokratismem, sociálními vztahy mezi jejími příslušníky atp. v podstatě míře překročí hranice, v nichž se až dosud pohybovaly a vyvíjely klasické buržoazní armády.

O takový typ armády usilovala strana v jistém smyslu již v letech existence předmnichovské republiky, zvláště pak v období ohrožení republiky vnějšími i vnitřními fašistickými silami, leč bezvýsledně.

Zápas o charakter československé armády, který strana s buržoazií sváděla, nebyl případem malicherného politického hašteření, ale zápasem o prosazení jedné z dějinných zákonitostí, vyplývajících z celé dosud známé historie třídní antagonistickej společnosti, na jejímž základě určitý charakter sociální revoluce vyžaduje k uskutečnění úkolů této revoluce i odpovídající sociální typ armády, která se spolupodílí jak na realizaci, tak na zástitě výsledků revoluce.

Objektivně vzato, zápas o nový sociálně politický charakter obnoveného československého státu se nemohl netýkat charakteru ozbrojených sil, jako jedné z nejvýznamnějších mocenských institucí nově se ustavujícího státu.

Československá buržoazní emigrantská vláda, vědoma si mocenskopolitických důsledků realizace takového sociálního typu armády, dělala vše možné, aby tomu zabránila.

Objektivní podmínky, jmenovitě pak formování našich jednotek v Sovětském svazu, jejich aktivní účast v boji s fašistickými armádami, bojová spolupráce s Rudou armádou, stejně tak jako rozhořčující se domácí ozbrojený odboj proti okupantům, domácí kolaborantům a představitelům klerofašistického režimu, činily buržoazní odpor čím dál tím více beznadějným a odsouzeným k nezdaru.

Jestliže československá vláda v exilu měla určité možnosti různými machinacemi zasahovat do života československých jednotek vzniklých na území Sovětského svazu a mařit tak úsilí moskevského vedení strany, potom ozbrojený odboj se prakticky buržoazii zcela vymkl z politického ovlivňování.

Nebylo pochyb o tom, že i na domácí půdě probíhající vojenský odboj se stane širokou sociální základnou pro formování nové československé armády, nepodobné armádě předmnichovské republiky.

Každý reálně politicky uvažující člověk musel předpokládat, že se stěží podaří spoutat svěrací kazajkou buržoazních sociálních poměrů v armádě účastníky tak výrazně lidového revolučního a demokratického hnutí odporu, představovaného partyzánským hnutím.

Partyzánské skupiny a jednotky představovaly zcela nový typ ozbrojených sil, v nejednom ohledu netradičních, které se vymykaly všem vžitým buržoazním vojenským představám.

Není žádným tajemstvím, že buržoazii vždy na nich nejvíce vadil jejich ničím neskrývaný proletářský politický charakter, přímé politické vedení komunistickou stranou, neformální demokratismus, nový

typ revoluční uvědomělé kázně, výrazně proletářské sociální složení, spojení s lidem, proletářský internacionalismus, nekompromisní boj s třídními protivníky atp.

Právem se proto buržoazie obávala, že jejich příslušníci mohou mnohé z výše uvedených rysů přenést a začít uplatňovat i v budoucí armádě a výrazně měnit její sociální charakter.

Proto se také snažila zabránit jejich vstupu do pravidelné armády, popřípadě jim natolik znepríjemnit život v armádě, aby její řady opustili. Obdobnou taktiku používala i vůči příslušníkům československých jednotek vzniklých na území Sovětského svazu a že se jí to v nejednom případě podařilo dosáhnout, o tom by bylo možné uvést mnohé důkazy.

Významnou sociálně základnou formování nové československé armády byla i část příslušníků slovenské armády, která se postupně přeměnila v povstaleckou armádu.

Slovenská armáda představovala klasický případ armády, která ačkoli měla ve velitelských funkcích nejednoho aktivního a přesvědčeného fašistu, byla poznamenána hlubokým antagonismem rozporů mezi převažujícím dělnickým a rolnickým složením na jedné straně a sociálním posláním, které měla plnit ve službách slovenských klerofašistů a německého fašismu na druhé straně.

Tento rozpor činil ze slovenské armády nepřilíh použitelný a spolehlivý nástroj v rukou klerofašistické vlády a tím méně pak spolehlivého spojence fašistických armád. Dezerce, přebíhání na stranu Sovětské armády, k partyzánům a posíleze i vystoupení značné části příslušníků bývalé slovenské armády v řadách povstalecké armády ve Slovenském národním povstání, účast na bojích v rámci československého armádního sboru, jsou toho výmluvným svědectvím.

Složitý politický zápas, který strana od poloviny třicátých let sváděla s buržoazií o sociálně politický charakter československé armády, se podařilo za spolupřispění tlaku objektivní situace, vytvořené zejména v období na sklonku druhé světové války, vtělit do Košického vládního programu.

V nejedné pasáži tento dokument jednoznačně formuluje politický projekt výstavby československé armády osvobozené republiky.

Na čelném místě zdůrazňuje, že vzorem pro výstavbu naší armády bude Rudá armáda. Vláda, oceňujíc výjimečné zásluhy Rudé armády o naše osvobození i její rozhodující úlohu v zajištění naší budoucnosti a vzdávajíc hold nedostižitel-

němu vojenskému umění, bezpříkladné sebeobětavosti a bezvýznamnému hrdinství jejich příslušníků — chce ještě více upevnovat bojovou spolupráci československé armády s Rudou armádou a vidí v ní vzor pro budování nové, skutečně demokratické, antifašistické československé armády.

Abyste byla umožněna co nejúžší bojová spolupráce s Rudou armádou ... budou organizace, výzbroj a výcvik nové československé branné moci stejné jako organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády...¹⁾

Zavedení těchto programových zásad do praxe vyžadovalo uskutečnit řadu závažných změn uvnitř armádního organismu, odpovídajících sociálním proměnám rodící se poválečné československé společnosti, jmenovitě pak nové politické konstelaci třídních sil, zahraničně politické orientace a novému národnostnímu uspořádání poměrů v osvobozené republice.

I na tyto otázky Košícký vládní program pamatuje zdůrazněním lidového a demokratického charakteru československé armády a nutnosti jeho dalšího prohlubování, budování armády na bratrském svazku dvou rovnoprávných národů Čechů a Slováků, provedení důsledné očisty armády, jmenovitě pak velitelského sboru od všech zrádcovských, kolaborantských, antidemokratických a protilidových živlů.²⁾

Všechny tyto požadavky vládního programu vlády Národní fronty Čechů a Slováků zákonitě vyústily v rozhodnutí, že základem nové armády budou jednotky bojující aktivně proti fašismu na frontách druhé světové války v zahraničí i v domácím odboji. „Kolem tohoto základu, zvláště kolem 1. čs. sboru v SSSR bude tvořena nová československá branná moc.“³⁾ zdůrazňuje Košícký vládní program.

Prosazením a přijetím vojenskopolitického programu komunistické strany, jeho zakončením v prvním vládním prohlášení první domácí vlády poválečné republiky

vyhrála strana první kolo politického zápasu o konstituování ozbrojené moci nového typu.

Jak ukázal pozdější vnitropolitický vývoj, buržoazie se nechtěla zřeknout své buržoazní vojenskopolitické doktríny a snažila se všemi prostředky o to, aby znemožnila realizaci Košíckého vládního programu, včetně jeho vojenskopolitické části.

Buržoazie sice formálně přijala Košícký vládní program, avšak nevzdala se cílů a snah o získání armády a její zneužití v zápase o politickou moc a upevnění buržoazního panství v osvobozené republice.

Intenzita tohoto úsilí o zmocnění se armády stoupala v závislosti na rozvíjení naší národní a demokratické revoluce a jejím přerůstání v socialistickou revoluci.

Rozhořčený zápas o nový charakter poválečné republiky a její ozbrojené moci probíhá po celé období přerůstání národní a demokratické revoluce. Buržoazní obstrukce a sabotování Košíckého vládního programu vedly k tomu, že většina požadavků vztahujících se k vytvoření naší armády, jako armády nového sociálního typu, mohla být uskutečněna až po rozhodujícím mocenskopolitickém střetnutí dělnické třídy s buržoazií v únorových dnech čtyřicátého osmého roku.

Únor 1948 tak vytvořil příznivé podmínky pro uvedení vojenskopolitického programu strany pro etapu národní a demokratické revoluce do života.

Únorové vítězství pracujícího lidu nad buržoazií definitivně rozhodlo o dalším směru vývoje armády a jejím sociálně politickém charakteru. Spolu s předcházejícím vývojem vytvořilo základy, na nichž bylo možné budovat naši armádu jako armádu socialistickou.

Od tohoto dějinného mezníku v našich novodobých dějinách začíná historie nové, v pravém slova smyslu lidové, socialistické armády, jako jedné z významných mocenskopolitických institucí socialistického státu — diktatury proletariátu.

¹⁾ Za svobodu českého a slovenského národa, Sborník dokumentů k dějinám KSČ, Praha 1956, str. 370.

²⁾ Tamtéž, str. 373.

³⁾ Tamtéž, str. 373.

Leninské principy obraný socialistické vlasti

Klasikové marxismu-leninismu odhalili zákonitosti vybudování komunistickej spoločnosti, ke kterým se řadí i zákonitosti její spolehlivé obrany.

V. I. Lenin konkrétně rozpracoval teorii obrany socialistické vlasti a zároveň přímo řídil její realizaci v období občanské a intervenční války.

Tato teorie byla už dvakrát prověřena v těch nejtvrdších střetnutích. Pod Leninovým vedením v období občanské války a mezinárodní intervence a později v období Velké vlastenecké války Sovětského svazu. Proto dnes můžeme spolehlivě tuto teorii považovat za ideově teoretický základ vojenské politiky komunistických stran socialistických zemí.

K. Marx a B. Engels při zkoumání zákonů společenského rozvoje zformulovali i základy učení o obraně proletářského státu.

Např. B. Engels v projevu v Elberfelde v únoru 1845 vysvětluje pojem skutečné vlasti, který je východiskem teorie o obraně socialistické vlasti. Logicky spojuje úvahy o budoucí komunistickej spoločnosti a o možnosti jejího ozbrojeného přepadení antikomunistickými státy. Předvídal, že takovéto přepadení musí zkrachovat, protože členové komunistickej spoločnosti budou bránit skutečnou vlast. Vyvozoval, že pracující zatím nemají svou vlast a proto jim není možné vzít to, co nemají. Vysvětlil protikladnost mezi vlastí a národností a vyvrátil buržoazní pojetí vlasti. Objasnil, že proletariát a jeho strana se nezřekají vlasti a národnosti, ale že je chtějí revolučně přetvořit. Až proletariát bude mít svou vlast, potom bude aktuální otázka její obrany.

K. Marx a B. Engels odhalili zákon závislosti vojenské síly státu na materiálních faktorech a na stupni rozvoje výrobních sil a výrobních vztahů. Při řešení problémů vybojování diktatury proletariátu s použitím vojenských prostředků zkoumali i zákonitosti ozbrojeného boje, války jako společenského jevu, forem vojenských organizací i teoretické a praktické stránky vojenství. Tyto otázky objasnil B. Engels v pracích „Principy komunismu“ (1847) a „Možnosti a perspektivy války svaté aliance proti Francii“ (1852). Na zkušenostech Pařížské komuny rozvinuli zásady o nevyhnutelnosti diktatury proletariátu a zákonitosti její ozbrojené obrany, o nevyhnutelnosti zlomení protinárodní vojenské mašinerie vykořisťovatelů a o povinnosti strany proletariátu zabezpečit ozbrojenou obranu socialistické revoluce.

V. I. Lenin rozvinul marxistické teoretické a metodologické principy obrany socialistické vlasti v nových historických podmínkách epochy imperialismu. Spolu s rozpracováním učení o imperialismu a nové teorie socialistické revoluce, spolu se zobecněním zkušeností bolševické strany z Velké říjnové socialistické revoluce a organizace její obrany dal učení o obraně socialistické vlasti zcela konkrétní náplň. V. I. Lenin formuloval zásadu, že „Každá revoluce jen tehdy za něco stojí, dokáže-li se sama ubránit“. Ale zároveň dodává, že „žádná revoluce se hned naučí bránit se“.

V. I. Lenin odhalil zákonitosti obrany proletářské revoluce, která zvítězila v jedné zemi. Odhalil agresivní podstatu imperialismu a jeho tendenci k sjednocení v boji proti proletářské a rolnické moci.

Leninovo učení o obraně socialistické vlasti organicky zahrnuje vědecké závěry: o možnostech, kterými disponuje mladý socialistický stát k obraně; o podmínkách a způsobech přeměny těchto možností ve skutečnost, a to v oblasti ekonomiky, politiky, kultury a vojenství; o systému diktatury proletariátu a o vedoucí úloze komunistické strany při výstavbě i obraně socialistické vlasti.

V. I. Lenin zformuloval základní zákony, které určují nevyhnutelnost obrany socialistické vlasti, mezi které patří: zákon použití násilí v třídním boji, zákon nerovnoměrného ekonomického a politického vývoje kapitalismu v epoše imperialismu, zákon existence imperialismu ve formě militarismu, agrese a válek a zákon růstu odporu ze strany imperialismu vůči rozvoji světového revolučního procesu.

Zároveň V. I. Lenin zformuloval i zákony, na kterých je obrana socialistické vlasti závislá. Jsou to zákony růstu vedoucí úlohy strany, úlohy státu a lidových mas při obraně socialistické vlasti; zá-

vislosti obrany socialistické vlasti na stupni její zralosti uvnitř státu i v mezinárodních vazbách a na úrovni rozvoje světového revolučního procesu jako celku a závislosti obrany socialistické vlasti na stupni rozvoje materiálních prostředků ozbrojeného boje a způsobech jeho vedení.

Na základě těchto zákonů V. I. Lenin rozpracoval praktická doporučení, která se stala základem při řešení úkolů obrany mladé Sovětské republiky. V nich zdůrazňoval ostrážitost vůči třídním nepřítelům, trvalou péči strany o zvyšování obranyschopnosti země a bojové pohotovosti Rudé armády, zodpovědný vztah každého občana k těmto úkolům, důsledně požadoval učít se vojenskému umění a umění obrany socialistické vlasti.

Tyto zákonitosti a doporučení si zachovaly trvalou platnost a budou platit pokud bude existovat imperialismus, neboť jeho agresivní podstata se nezmění. I dnes jsou základem vojenské politiky komunistických stran socialistických zemí.

Leninské principy obrany socialistické vlasti

V. I. Lenin při rozpracování těchto principů vycházel z rozboru prvků, které tvoří vojenskou sílu státu, a z rozboru prvků, které tvoří mohutnost ozbrojených sil. Vyvodil závěry, že vojenská síla státu je závislá na množství a připravenosti ozbrojených sil, na stavu ekonomiky státu a charakteru společenského zřízení a na morálním duchu lidu a jeho vztahu k válce.

Podle V. I. Lenina mohutnost ozbrojených sil tvoří tyto základní prvky:

1. Množství a kvalita zbraní a bojové techniky.

2. Morální duch a bojové mistrovství příslušníků ozbrojených sil.

3. Úroveň vojenských znalostí, praktické zkušenosti a organizační schopnosti velitelských kádří.

4. Charakter společenského zřízení země, úroveň její ekonomiky, ideologie, vědeckého potenciálu a dalších sociálních faktorů.

K leninským principům obrany socialistické vlasti především patří: nevyhnutelnost vytvoření kádřové armády socialistického státu vybudované na třídním principu; jednota armády a lidu; přímé řízení otázek obrany socialistické vlasti stranou a za její bezprostřední kontroly; jednota politického a vojenského vedení; cítění domá ideová a politická výchova lidu a příslušníků ozbrojených sil na zásadách

marxismu; internacionální charakter úkolů obrany socialistické vlasti a centralismu.

Těmto otázkám věnoval V. I. Lenin pozornost při přípravě strany a lidu na revoluci. Ve svém článku „Vojenský program proletářské revoluce“ rozvíjí tyto myšlenky. Z nich vycházela strana bolševiků při rozpracování koncepce výstavby Rudé armády, jako zcela nového, předtím historii nezaznamenaného úkolu.

K. Marx a B. Engels předpokládali, že v procesu socialistické revoluce bude buržoazní armáda nahrazena všeobecným ozbrojením lidu — socialistickou milicí. Vycházeli přitom z možnosti vítězství socialistické revoluce ve většině vyspělých kapitalistických zemích.

V. I. Lenin vycházel z nové teorie socialistické revoluce a ze zkušeností Velké říjnové socialistické revoluce, vytyčil nový program vojenské organizace vítězného proletariátu v epoše imperialismu. Z těchto myšlenek vychází rezoluce VIII. sjezdu VKS(b): „Jakmile se třídní boj mění v otevřenou občanskou válku, ztrácí heslo »lidové milice« svůj smysl. Nastupuje heslo nutnosti pravidelné silné armády. Tak jako každá vládnoucí třída i proletariát potřebuje armádu jako vlastní zkon-solidovanou moc.“

Podívejme se hlouběji na některé koncepty řešení obrany socialistické vlasti a výstavby Rudé armády.

Prvním krokem v realizaci těchto koncepcí bylo vytváření rudých gard; současně bylo započato s vojenskou přípravou obyvatelstva, která byla velmi nutná pro doplňování Rudé armády (tyto myšlenky V. I. Lenin objasnil ve výzvě „Vojenské znalosti lidu“). Dále to byla výstavba orgánů sovětského hlavního velení za vedoucí úlohy strany při jejich vytváření; byly současně vypracovány základní metody vojenského velení; při výstavbě nové revoluční armády bylo nutné využít teoretické a praktické poznatky buržoazní vojenské vědy a odborníků staré armády. Postupně se tak mohla uskutečňovat přeměna svazků a útvarů revoluční armády v pravidelnou Rudou armádu.

Při realizaci všech těchto opatření strana a osobně V. I. Lenin přímo řídili otázky obrany socialistické vlasti a výstavby Rudé armády.

Jednotlivé koncepte

Rudé gardy tvořily základ ozbrojených sil Velké říjnové socialistické revoluce v roce 1917. K nim se přidávali revoluční vojáci a námořníci. Jako první vznikly oddíly Rudých gard v Petrohradu, Moskvě, v centrální průmyslové oblasti, na Ukrajině, v Donbasu, na Urale, v Saratovu, Čaricinu, Minsku a v dalších městech. Před Velkou říjnovou socialistickou revolucí bylo v Rudých gardách asi 200 000 osob. Tyto spolu s revolučním vojskem a námořnictvem tvořily údernou sílu revoluce. Rudé gardy se organizovaly na výrobním principu a z dobrovolníků. Organizace se dělily na desítky, čety (4 desítky, roty (2 čety), prapory (3–4 roty), oddíly (kromě pěších rot ještě kulometná, dělostřelecká, minovací, bombová, spojovací, zásobovací, zdravotnická a technická rota).

V Petrohradě a Moskvě navíc vznikly pochodové oddíly (asi 1500 osob) pro manévr na rozhodující směry.

Po Velké říjnové revoluci měla Rudá garda do 253 000 osob. Od prosince 1917 z rozhodnutí Ústředního výboru strany se začaly zakládat Rudé gardy i na vesnicích a v lednu 1918 i v armádě na frontě. Tím se do Rudé gardy dostali vojáci různých národností (Bulhaři, Maďaři, Číňani, Korejci, Němci, Poláci, Rumuni, Finové, Češi a Slováci, Srbové a Chorvati a další). Byly vytvořeny centrální štáby Rudé gardy ve větších střediscích (Vladivostok, Charkov, Donbas, Minsk, Chabarovsk, Taškent). Rudé gardy po vítězství Velké říjnové socialistické revoluce bojovaly především proti vnitřní kontrarevoluci, chránily objekty zvláštní důležitosti a zabezpečovaly

fungování sovětské moci. Po vytvoření kádrové pravidelné Rudé armády se Rudé gardy začlenily do jejích řad. Lenin v práci „Nejbližší úkoly sovětské moci“ vysoce ocenil zásluhy Rudých gard.

Problémy vojenské přípravy obyvatelstva

Po vítězství Velké říjnové socialistické revoluce stála před Leninem a stranou úloha ozbrojené obrany mladé Sovětské republiky proti mezinárodnímu imperialismu i proti vnitřní reakci. Proto v popředí a naléhavě stála otázka masové vojenské přípravy obyvatelstva, tj. všeobecné výzbrojení lidu. Odpor kontrarevolučních sil a pikle imperialistů vyžadovaly tento problém řešit z přísné třídní pozice, při maximální bdělosti a ostrážnosti.

V dekretu Ústředního výboru strany z 22. dubna 1918 se mluví o tom, že na přechodnou dobu budou vojenskou přípravou obyvatelstva procházet jen pracující a nikoli vykořisťovatelé, a to od 18 do 40 let fyzického věku. Přitom je třeba, aby se Tito zároveň zúčastňovali práce v továrnách a jinde.

První vojenské kursy obyvatelstva byly organizovány v únoru a březnu 1918 a z nich nastupovali absolventi přímo do boje proti německým interventům u Petrohradu.

Pro tyto vojenské kursy byl zaveden název „Vseobuč“. Měl 96 hodin a výcvik probíhal od jednotlivce po divizi.

V roce 1918 se jen v Moskvě vycvičilo ve „Vseobuč“ 70 000 osob a 25. května 1919 se tam konala první vojenská přehlídka.

Jaký byl přínos vojenských kursů „Vseobuč“ pro výstavbu Rudé armády, je patrné z této skutečnosti. Od 29. května 1918 se začala kompletovat Rudá armáda a s pomocí vojenských kursů „Vseobuč“ se do konce roku 1918 rozrostla na 1 milión, do konce roku 1919 na 3 milióny a do konce roku 1919 na 5,5 miliónu osob.

Těchto zkušeností leninského vedení využila Komunistická strana Sovětského svazu i po útoku fašistů proti SSSR v roce 1941. Po vypuknutí války se v různých klubech a organizacích cvičilo 7 miliónů lidí. Vojenská příprava obyvatelstva byla povinná pro všechny od 16 do 50 let fyzického věku. K 30. 9. 1941 byl znova zorganizován „Vseobuč“ a od 1. 10. 1941 se v něm připravovalo 2,5 miliónů osob. Program byl rozpracován na 110 hodin a výcvik probíhal od jednotlivce po praporek.

Komunisté a komsomolci byli všude příkladem a oporou. Za celou válku připravil „Vseobuč“ 9 862 000 osob.

Vojenské kursy „Vseobuč“ jsou pro nás zdrojem poznatků pro přípravu obyvatelstva k obraně, pro práci Svazarmu i dalších institucí. Tyto skutečnosti potvrzují leninskou poučku, že upevňování obranyschopnosti země a bojové síly armády je věcí všeho lidu a každého občana socialistického státu.

Výstavba orgánů sovětského hlavního velení

V. I. Lenin rozpracoval zásady struktury a činnosti centrálních vojenských administrativních orgánů a hlavního velení jako součástí státního aparátu. Ty se plně uplatnily jak v občanské a intervenční válce, tak i po jejich rozpracování KSSS v letech Velké vlastenecké války. V jejich rozvíjení pokračujeme i v našich podmínkách. V nich je důsledně prosazován princip centralismu. V. I. Lenin vytvořil centrum strategického velení přímo podřízeného Ústřednímu výboru komunistické strany a Radě lidových komisařů. Vytvořil výkonný aparát Hlavního velení, ve kterém byla přesně rozdělena odpovědnost výkonných orgánů. V tomto směru musel V. I. Lenin svést ostrý boj s levými oportunisty, kteří proti prosazovanému centralismu zaváděli do řízení partyzánštinu. Podívejme se na konkrétní řešení těchto úkolů.

První orgán Hlavního velení tvořili tito soudruzi:

— Antonov-Ovsenko V. A. — vedl ministerstvo války;

— Krilenko U. V. — řídil polní armádu a

— Dybenko P. E. — řídil námořnictvo.

Později byl vytvořen výbor vojenské a námořní činnosti o 9 osobách, kde každý odpovídal za určitý úsek. S prací tohoto výboru V. I. Lenin nebyl spokojen, a proto 4. března 1918 (v době útoků Němců na Petrohrad) vytvořil s doplněním starých specialistů **Vyšší vojenský výbor**, v jehož čele byl bývalý generál Bonč-Brujevič M. D. Tento výbor za března a duben **rozpracoval celou vojenskou strukturu republiky**. Tyto návrhy V. I. Lenin přijal. Znamenaly zavedení organizovanosti do velení. Tento krok V. I. Lenina znamenal rozhodující přelom k důslednému prosazování principu centralismu ve vojenské výstavbě.

V září 1918 byl vytvořen **Revoluční vojenský výbor republiky** a tím se ukončila centralizace vojenského vedení ve všech oblastech. Život však vyžadoval centralizaci nejen ve vojenské oblasti, ale ve všech sférách národního hospodářství. Proto na návrh V. I. Lenina po dobu vál-

ky usnesením Ústředního výboru strany z 30. 11. 1918 byl vytvořen **Výbor dělnické a rolnické obrany**. Do čela tohoto výboru byl zvolen V. I. Lenin. Celá země se přeměnila ve vojenský tábor. V květnu 1919 vojenská centralizace zaznamenala další krok tím, že pod jedno velení přešly ozbrojené síly všech republik — Ruské, Ukrajinské, Běloruské, Litevské, Lotyšské a Estonské, tj. pod Revoluční vojenský výbor republiky.

Vypracování základní metody vojenského umění

V období rozbíjení starého vojenského aparátu bylo nutné vytvářet kolektivní orgány velení a demokratizovat armádu. To bylo v prvním období formování Rudé armády nevyhnutelné.

Po útoku intervenťů proti mladé Sovětské republice vyžadovala praxe tento systém rychle přehodnotit.

Proto byl vytvořen vyšší stupeň kolektivnosti velení v podobě **vojenských rad armád a frontů**. V těchto radách operativní rozhodnutí přijímal vojenský velitel-specialista a ostatní členové Vojenské rady, představitelé Komunistické strany, zabezpečovali politickou správnost daného rozhodnutí. Na nižších stupních velení měl nedílnou velitelskou pravomoc jen ten velitel, který byl členem strany. Jestliže velitel nebyl členem strany, měl určeného politického komisaře. Avšak i tento velitel nesl plnou odpovědnost za splnění bojového úkolu. Tento systém potom přerostl ke konci občanské války v nedílnou velitelskou pravomoc.

Využití poznatků buržoazní vojenské vědy a starých odborníků

V. I. Lenin zdůrazňoval, že „není možné vybudovat komunismus bez využití nahromaděných znalostí v technice, kultuře, kterými disponuje buržoazie — bez starých specialistů. Mnozí ze starých specialistů se neztotožňují se Sovětskou mocí, ale bez nich vybudovat komunismus nedokážeme“.

V. I. Lenin vyžadoval, aby se pro staré odborníky vytvořilo soudružské ovzduší komunistické práce a aby se proletářští velitelé od nich učili i když budou počítat, že $\frac{9}{10}$ z nich by bylo schopno zradit. Současně však vyžadoval okamžité odvolání z funkcí představitelů buržoazie a statkářů z vojenského aparátu. V této oblasti vznikalo mnoho problémů, protože bývalí partyzánské velitelé těmto starým specialistům nedůvěřovali a zejména potom, když mnozí z nich zradili.

15. 8. 1920 bylo do Rudé armády přijato 48 400 důstojníků, 10 300 vojenských úředníků, 14 000 lékařů a 26 800 zdravotníků, kteří předtím sloužili ve staré armádě. O těchto problémech hovoří V. I. Lenin v článku „Nejbližší úkoly Sovětské moci“. Tam vysoce ocenil přínos starých odborníků.

Stranické řízení vojenské výstavby

Základ vojenské výstavby byl položen na II. sjezdu Sovětů 8. 11. 1917.

8. 4. 1918 V. I. Lenin podepsal dekret o vytvoření 7 vojenských okruhů (v jednom z nich byl velitelem Frunze), 39 gubernských velitelství, 385 újezdních velitelství a 7000 okresních velitelství na venkově.

VIII. sjezd Komunistické strany v březnu 1919 zobecnil zkušenosti z vojenské výstavby, přijal opatření ke sjednocení vojenských sil všech republik pod jedno velení. Zavřel opozici Trockého v otázce poměru ke středním rolníkům, upevnil jednotu se středním rolnictvem a tím rozšířil bázi pro doplňování a výstavbu Rudé armády.

Usnesení Ústředního výboru z 25. 12. 1918 zakotvilo základní princip budování armády, tj. vedoucí úlohu komunistické strany. V. I. Lenin a komunistická strana vždy považovali ve vojenské výstavbě za prvořadou úlohu politickou výchovu mas. V duchu jmenovaného usnesení určil Ústřední výbor do každého centrálního orgánu politického komisaře. „Politbyro“ Ústředního výboru schvalovalo všechna kádrová a organizační opatření až do stupně armády v to. Strategické plány zpracovávané hlavním velením v prvních měsících války projednával výhradně Ústřední výbor. Ústřední výbor Komunistické strany s V. I. Leninem se stal skutečným vojenským štábem strany.

Tyto poznatky jsou uplatňovány i v naší době. Vedoucí úloha politiky nad strategií, jednotu politického a vojenského velení jsou základem systému práce hlavního velení členských států Varšavské smlouvy a každé socialistické země.

Politické vedení v současné době určuje spojence v případné válce, složení a charakter nepřátelské koalice, cíle války

a vymezení hranic jejího rozmachu, charakter účasti států na jejím vedení, stupeň možného podílu států při jejím vedení, zaměření zahraniční politiky, způsob strategického vedení války a další.

Vojenské velení na tomto základě rozpracovává plány války, úkoly technického vybavení ozbrojených sil, úkoly materiálního zabezpečení ozbrojených sil, řídí a uskutečňuje jejich operační, bojovou a politickou přípravu.

☆

V krátkosti se zmíním o leninských zákonitostech výstavby socialistické armády, ve kterých je v nejobecnější podobě shrnuta zkušenost Komunistické strany z této oblasti. Mají trvalou platnost a jsou pro nás východiskem při řešení otázek obrany socialistických vymožeností a při výstavbě socialistických armád. Jsou to tyto nejobecnější zákonitosti:

1. Socialistická armáda má kořeny v socialistickém zřízení a vyjadřuje socialistické společenské vztahy.

2. Budování socialistické armády musí probíhat v duchu celkové výstavby socialismu.

3. Vnitřní potlačování funkce socialistické armády ve spojitosti s likvidací vykořisťovatelských tříd postupně odumírá. [Např. SSSR z hlediska vnitřních podmínek už armádu nepotřebuje — viz program KSSS.] Odumírání vnitřní funkce však neznamena oslabování, ale naopak zesilování její role v budování komunismu a ve společenskopolitickém životě země.

4. Neustálé upevňování jednoty armády a lidu.

5. Upevňování bojové družby a spolupráce bratrských armád socialistických zemí na principech proletářského internacionalismu. V této souvislosti si připomeňme výrok V. I. Lenina: „Národy, které se daly socialistickou cestou vývoje, potřebují nevyhnutelně těsný vojenský a hospodářský svazek, nebo je kapitalisté zardousí jednoho po druhém.“

6. Upevňování a realizace vedoucí úlohy Komunistické strany jako nejdůležitější zákonitosti výstavby socialistické armády.

Odras leninských principů a zákonitostí obrany socialistické vlasti a výstavby armády v současné politice KSSS a KSČ v duchu závěrů XXIV. sjezdu KSSS a XIV. sjezdu KSČ

Protože hrozba nové světové války není zažehnána, musíme i nadále upevňovat svou vojenskou sílu. Uskutečňování programu míru KSSS závisí na obranyschop-

nosti SSSR. To je dialektika mezinárodního politického kursu KSSS. Soudruh Brežněv v této souvislosti na XXIV. sjezdu říká:

„Mírumilovnost a připravenost dát potřebný odpor agresorovi jsou v naší politice nerozlučným celkem. Všechno, co lid vytvořil, musí být spolehlivě ubráněno. Upevňovat Sovětský stát znamená upevňovat i jeho ozbrojené síly a zvyšovat obranyschopnost naší vlasti. Dokud žijeme v neklidném světě, je tato úloha pro nás jednou z nejdůležitějších.“

Dokumenty sjezdu zdůrazňují, že Komunistická strana a Sovětská vláda se nepřetržitě starají, aby úspěch země v oblasti ekonomiky, vědy a techniky bylo využíváno k upevňování síly a bojovosti ozbrojených sil, k zabezpečení jejich pohotovosti tak, aby v kterýkoli moment dne i noci byly schopny odrazit agresí vedenou odkudkoli a v případě pokusu jaderného napadení našich zemí zasadit agresorovi zničující odvetný úder.

Taková je dialektika výstavby komunismu a organizace jeho ozbrojené obrany. Na jedné straně potřebujeme pro budování komunismu mír a na druhé straně spolehlivé zabezpečení tohoto budování.

Proto je vojenská výstavba organickou součástí celkové výstavby naší společnosti. Úspěchy v oblasti ekonomiky, vědy a kultury rozšiřují možnosti upevnění obranyschopnosti země.

K principu vedoucí úlohy Komunistické strany s. Brežněv říká: „Čím širší je rozmach naší tvořivé činnosti, čím složitější problémy musíme řešit, tím vyšší je role a odpovědnost Komunistické strany, která kráčí v čele mas.“

Vedoucí úloha Komunistické strany je základ základů sovětské vojenské výstavby. Ta se nejvýrazněji uplatňuje v rozpracování vojenské politiky Sovětského státu, přičemž vychází z mezinárodní situace, z poměru třídních sil ve světě, z vojskopolitických cílů a prostředků imperialismu, z charakteru a zvláštností soudobých válek. Všestranná analýza uvedených vnějších, ale i vnitřních faktorů podmiňuje hluboce vědecký charakter vojenské politiky, která je vyjádřena ve vojenské doktríně a tvoří prakticky politický a vojskotechnický základ doktríny.

Věrný odkaz leninské metodologie, XXIV. sjezd KSSS řeší rozvoj ozbrojených sil SSSR v dialektické jednotě všech jeho prvků a stupňů, a to z hlediska vojskoekonomického potenciálu, vojskovědeckého potenciálu, morálně politického potenciálu a čistě vojenského potenciálu. Přitom respektoval spojitost vojenské síly SSSR a vojenské síly ostatních socialistických zemí.

Sjezd určit konkrétní úkoly pro upevnění vojskoekonomického potenciálu,

jako základu vojenské síly země. V této souvislosti sjezd zdůraznil důležitost ekonomické integrace socialistických zemí, která umožňuje specializaci i kooperaci obranného průmyslu, koordinaci plánů rozvoje výbroje, vědeckého výzkumu i zkoušek zbraní a bojové techniky. Zvláštní význam přitom sehrává plnění plánu komplexního programu rozvoje země Rady vzájemné hospodářské pomoci.

XXIV. sjezd zdůraznil, že podstatným článkem vojenské síly se stal vojskovědecký potenciál. Soudruh Kosygin v této souvislosti na XXIV. sjezdu říká, že současná mezinárodní situace a zájmy bezpečnosti země nás přinutily na základě nejnovějších výsledků vědy a techniky rozpracovat a vyrábět mnohé zcela nové druhy moderní výbroje a zvýšit bojové a technické kvality všech současných zbraní. V současné době nedostatek raketových jaderných prostředků a dalších moderních zbraní není možné kompenzovat množstvím vojsk a jejich vysokým morálně politickým duchem. Úspěch ve válce bude záviset na souhrnu úrovně technického vybavení vojsk a stavu jejich morálních a bojových vlastností. Přitom zabezpečit jednotu vojáka a zbraně je dnes možné jen v kádrové armádě.

Leninský princip neustálého upevňování a zvyšování bojové pohotovosti ozbrojených sil v současné mezinárodní situaci, v období vědeckotechnického rozvoje je ve vojenské výstavbě nejdůležitější. Bojovou pohotovost je dnes třeba chápat jako dialektickou jednotu technické vybavenosti vojsk, bojové vycvičenosti, morálně politické a psychické pevnosti, organizovanosti, disciplinovanosti a umění velitelů a štábů. Při upevňování vyjmenovaných prvků bojové pohotovosti vystupuje do popředí ideologická práce zabezpečující ideové přesvědčení a politické uvědomění, které tvoří základ vysokého morálního ducha vojsk a zvyšování aktivity při získávání hlubokých profesionálních znalostí.

Sjezd zdůraznil internacionální charakter upevnění vojenské organizace Varšavské smlouvy, význam rozvoje bojové družby a bratrství mezi příslušníky armád Varšavské smlouvy. Zdůraznil, že Sovětská armáda i do budoucna je připravena plnit své internacionální úkoly a poskytovat pomoc všem, kteří bojují proti imperialismu, za svobodu a za socialismus.

Naše Komunistická strana Československa se ve své praktické činnosti vždy plně opírala o bohaté zkušenosti leninské KSSS. I náš XIV. sjezd KSČ ve své

vojenské politice plně vychází z leninských principů výstavby armády a naše KSČ se plně přihlásila k rozpracovaným závěrům XXIV. sjezdu KSSS ve vojenské oblasti. XIV. sjezd KSČ formuluje vojenskou politiku KSČ na leninských principech. Navazuje na pozitivní internacionální tradice naší vlasti v otázkách její obrany. Zdůrazňuje, že zajištění spolehlivé obrany ČSSR a jejích socialistických vymožeností je možné jedině v rámci armád členských států Varšavské smlouvy v plném souladu se zájmy jejích členských států, v nerozborném přátelství a spojení se SSSR. Zdůrazňuje, že obrana socialistické vlasti je záležitostí a čestnou vlasteneckou povinností každého občana a každé instituce. XIV. sjezd KSČ všestranně zdůvodňuje vedoucí úlohu strany a prohloubení jejího všestranného vli-

vu na všechny oblasti společnosti, tedy i na armádu. V oblasti vojenské ekonomiky XIV. sjezd KSČ plně vychází z prohlubování ekonomické integrace socialistických zemí.

Všechny otázky zabezpečení obrany socialistické vlasti a výstavby jejích ozbrojených sil XIV. sjezd řeší na leninských principech v souladu s objektivními zákony a potřebami rozvoje naší socialistické společnosti při důsledném respektování internacionálních potřeb rozvoje a obrany celé naší koalice států Varšavské smlouvy.

Požadavky vojenské politiky Komunistické strany Československa a závěry XIV. sjezdu KSČ plně respektují zpracované základní výcvikové dokumenty Československé lidové armády na výcvikový rok 1974—1975.

Současné problémy průzkumu

Základní rozpor

Od konce druhé světové války doznalo vybavení vojsk zásadních kvalitativních změn. K realizaci těchto změn došlo hromadně ve všech hlavních armádách světa, a to především ve dvou nejdůležitějších koalicích: NATO a Varšavské smlouvě. Předpokládaný dosah a projevy těchto změn dosti přesně rozvádějí zásadní články operačních předpisů a směrnic. Globální obraz budoucího možného válečného střetnutí probíhajícího s použitím těchto kvalitativně nových prostředků vychází ze zásad logického myšlení. Tím ovšem nechci říci, že ve skutečném střetnutí nemůžeme očekávat odchylky od dnešních předpokladů. To přináší každá válečná praxe a není důvodu se nad tím pozastavovat.

Za zamýšlení stojí však jiná záležitost.

Závěry vzešlé z ocenění dosahu a významu použití nových kvalit zbraňových systémů předpokládají totiž existenci něčeho, co ve skutečnosti neexistuje. Je to celá oblast průzkumu, který má jako první zaručit ony předpokládané důsledky použití nové ničivé kvality.

Průzkum v tomto směru a vztahu prokazatelně zaostal.

Příčina tohoto zaostávání je hluboká a je nutné ji vidět v souvislosti s celým složitým a zároveň revolučním vývojem techniky. Proto také odstranění tohoto nepřiznivého momentu nebude nijak snadné a jednorázové. Zároveň celý proces

řešení vzbudí různá a rozporná stanoviska, která celou záležitost mohou ještě více zkomplikovat a řešení tak oddálit. Důkazy těchto tvrzení můžeme sledovat v praxi posledních deseti až patnácti let, kdy se již zcela zasvěceně o tomto problému hovořilo, kdy již mnozí jej viděli v plné šíři, a přesto se dosud nic podstatného nezměnilo.

Základní rozpor, tj. rozpor mezi možnostmi prostorově neomezeně ničit a neexistencí pro takovou činnost získat uspokojivé průzkumné údaje, bude vyřešen jen za předpokladu uvedení v soulad kvality ničivého faktoru s kvalitou průzkumného faktoru. Přesněji vymezeno: zavedením kvalitativně nových průzkumných prostředků. Pokud se tak nepodaří učinit, pak tato skutečnost musí najít svůj odraz v efektu použití ničivých prostředků, a to ve směru omezení jejich významu.

Zatím předpokládáme, že úroveň a možnosti průzkumu jsou v souladu s ničivým faktorem nebo častěji, že se podaří tohoto souladu co nejdříve dosáhnout. V daném momentu se zdá, že nelze postupovat jinak.

Je však účelné vyloučit představy o tom, že tento soulad skutečně existuje. Dalším, snad ještě větším omylem je představa, že řešení rozporu můžeme hledat jen v řídicí a organizátorské úloze těch, kdo za průzkum zodpovídají. Tedy v tom, že při zlepšení metod použití dosavadních prostředků se záležitost uspokojivě vyře-

ší. Od tohoto názoru je ovšem nutné od-
dělit požadavek, aby vše, co souvisí s prů-
zkumem a oblastí jeho řízení a použití,
bylo na úrovni objektivně dané možnosti
v této oblasti. Takovýto úkol je správný
a permanentně nutný. Tím ovšem nedo-
sáhneme, aby byly překročeny meze kva-
litativních možností, kterou dosavadní
průzkumné prostředky objektivně mají.
Tyto meze pak dnes nejsou v souladu
s tím, co bychom vzhledem k potřebám
kvality ničivých prostředků potřebovali.

V souvislosti s problematikou zaostá-
vání průzkumu je však vhodné hned na
začátku připomenout, že toto zaostávání
bude existovat vždycky. To je objektivní
skutečnost, kterou odstranit nemůžeme.
Jde však o to, aby tento „schodek“ byl
nejmenší a přestože existuje, aby umožnil
efektivní (přijatelné) použití ničivých
prostředků.

Ještě jedna velmi důležitá okolnost za-
slouží pozornost. Totiž ta, která ukazuje,
jakým způsobem a od koho vzešly nové
poznatky a principy, na jejichž základě
vznikly pak zbraňové a jiné systémy za-
vedené do armád. Zdrojem těchto poznatků
a principů je věda a technika. Obě ob-
lasti disponují k určité době jen jistou
sumou poznatků, které je možné pak
prakticky aplikovat. Jít nad tuto sumu,
nedočkavě spěchat, klást nereálné poža-
davky, a tedy nerespektovat objektivní
skutečnosti věci nemůže prospět. Proto ne-
můžeme vidět fakt současného zaostávání
průzkumu jako resortní záležitost, např.
zpravodajské správy a předpokládat, že
řešení celé záležitosti závisí výhradně
na ní.

Dosavadní trend vývoje průzkumných prostředků

Průzkumný prostředek můžeme cha-
rakterizovat vždy velice přesně, i když
v mnoha směrech. V každém případě
však musíme rozlišit dvě oblasti. První
oblast jsou technické principy použití při
chodu prostředku. Druhá oblast je cha-
rakter objektů zjištění vyplývající z jeho
použití v boji a operaci.

Pro názornost uvedu příklad. Existují
pozorovací přístroje, které jsou schopné
zjistit objekty na vzdálenost 10 km. Pod-
mínkou je přímá viditelnost. Z těchto sku-
tečností nemůžeme vyvodit závěr, že když
budeme mít k dispozici tento prostředek,
zjistíme všechno na vzdálenost 10 km.
Nemůžeme ani předpokládat, že při zvět-
šení schopnosti zjišťovat nad 10 km se
kvalita průzkumného prostředku zlepší.
Musíme si položit otázku: co bude v me-

zích oněch 10 km pozorovatelné za před-
pokladu přímé viditelnosti? Co totiž ne-
přítel je nucen tomuto přímému pozorová-
ní vystavit a co nikdy nevystaví nebo
vystaví jen zcela náhodně?

Obdobně jako s dosahem, můžeme u-
vést i se zvýšením přesnosti, rozlišovací
schopnosti, rychlosti zjištění atd. Všechno
toto a jiné další momenty podobného dru-
hu nikdy však nezmění kvalitu prostředku.
Vždy se bude jeho schopnost týkat jen
zjištění toho, co mohl zjistit již dříve.

Takovýmto způsobem můžeme charak-
terizovat trend rozvoje i dalších průzkum-
ných prostředků v současné době. Je to
cesta kvantitativních změn, které nemo-
hou tímto způsobem dosáhnout nové kva-
lity.

Obecně řečeno: od konce druhé světo-
vé války se mnoho v oblasti průzkumných
prostředků nezměnilo, a když, pak je to
záležitost, která se netýká jejich kvality.
Změnily se pouze jejich některé schop-
nosti nebo bylo použito jiných principů
zjištění, ale ve vztahu ke stále stejným
objektům.

Máme novou průzkumnou techniku.
Techniku složitou a dosti drahou. Jako
příklad můžeme uvést řadu vývojových
typů radiolokátoru dělostřelečtva typu
SNAR a ARSOM, které neexistovaly ve dru-
hé světové válce. Zároveň můžeme tvrdit,
že jde o novou kvalitu. Principy radiolo-
kačního průzkumu, např. střílejších mi-
nometů, jsou skutečně kvalitativně nové.
To ale neznamená, že jde o nový prostře-
dek průzkumu v celé jeho kvalitě. Kvali-
ta je dána nejen jiným technickým prin-
cipem zjištění, ale také možnostmi zjišťo-
vat objekt. Neboli to, co za druhé světové
války zjišťoval jen zvukoměrný průzkum,
to může dnes zjišťovat i radiolokační prů-
zkum. Oba dva však stále stejný objekt
za stále stejných předpokladů: objekt bu-
de střílet. Novou kvalitou by představoval
takový průzkumný prostředek, který by
např. zjistil tento minomet jak v době
střelby, tak v době mimo ni.

Vezmeme dále třeba zvukoměrný prů-
zkum, který existoval i za druhé světové
války. Měl své výhody i nevýhody. Jednou
z nevýhod byla zdlouhavá doba nutná
k připojení sestav a problémy spojené
s přenosem zvukového signálu z naslou-
chatelny do vyhodnocovací ústředny. Tyto
nevýhody byly v současné době uspokoi-
vě odstraněny. Co se tím stalo? Vznikl
kvalitativně nový průzkumný prostředek?
Nikoli. Je to stále tentýž, jen s tím rozdí-
lem, že na nové základně může být o ně-
kolik hodin použit dříve. Ani to, že se

prodloužil dosah zjištění a zvýšila přesnost zjištění, nic nemění. Ptejme se totiž vzhledem k čemu? Vzhledem ke střílejícím bateriím dělostřelectva a minometů. Toho se však méně přesně a s menším dosahem (což je obojí nepodstatné) dosahovalo již i starým typem zvukoměrné aparatury. Jde proto i v tomto případě jen o dílčí změny, kvantitativní změny a ne o zásadní, podstatné změny.

Tak bychom mohli postupovat při vyměňování dalších a dalších prostředků.

V souvislosti s novými technickými principy zjištění by mohl vzniknout dojem, zda to snad nejsou ony, které tvoří novou kvalitu. Je znám a zaveden např. princip měření dálek pomocí laseru. To je oblast kvalitativně nová. Ale čeho použitím těchto nových laserových dálkoměrů dosáhneme? Se starým optickým dálkoměrem jsme v praxi mohli zjišťovat objekty pozorovatelné na přímou viditelnost. Vzhledem k „odkrytí“ sestavě nepřítelů to byly objekty asi do hloubky praporů prvního sledu. Laserový dálkoměr je schopen zjišťovat totéž. Přesněji a rychleji, nic víc.

Opět je zde nový průzkumný prostředek, který ve skutečnosti nic podstatného v oblasti kvality zjištění nepřináší. Kvalitu musíme vždy totiž chápat nejen vzhledem k prostředkům, ale také vzhledem k objektu zjištění.

Je velmi pravděpodobné, že z neznalosti těchto skutečností vyplývá právě ona škodlivá představa o tom, že nová průzkumná technika těchto (ale i jiných neuváděných) typů je schopna řešit kvalitativně novým způsobem dnešní úkoly a tak zabezpečit soulad s novou kvalitou ničivých prostředků.

Dosavadní trend vývoje v průzkumných prostředcích můžeme charakterizovat jako zlepšování kvantitativních stránek, byť někdy i použitím kvalitativně nových principů. Tato cesta je zřejmě správná. Jiné cesty není. Je však třeba vidět její meze a současně možnosti. Zároveň je nutné uvažovat o tom, že v určitém momentu musí nakupení těchto kvantitativních změn ve svém složitém souhrnu a vzájemné závislosti vést k potřebné změně kvality.

Obecné požadavky na průzkumný prostředek

Kvalita průzkumného prostředku je dána mnoha veličinami. Aniž bychom zabíhali do technických podrobností a oblasti určitých norem, všimneme si celkové charakteristiky. Tato charakteristika je mimo

technické principy prostředku dána i objektem, který prostředkem zjišťujeme.

To umožňuje vyvodit celkové možnosti, které průzkumný prostředek má.

Oblast možností je jedinou směrdatnou veličinou pro posouzení celkového charakteru průzkumného prostředku, protože ukazuje, čeho prakticky, reálně a konkrétně může průzkumný prostředek dosáhnout. Aby tuto svou teoretickou schopnost prokázal, musí k tomu být splněny přesně stanovitelné podmínky. Teprve při jejich dodržení můžeme uvažovat správně.

Když bychom chtěli pro názornost zjednodušit tuto věc na samu podstatu, pak to můžeme ukázat na tomto příkladě.

Máme průzkumný letoun s těmito parametry:

- dolet 300 km,
- cestovní rychlost 15 km/min,
- možnost fotografování,
- jednomístný.

Z těchto údajů při zběžném pohledu můžeme učinit tyto závěry o možnostech průzkumného letounu:

- dolet umožní prozkoumat hloubku sestavy skupiny armád,
- bude-li objekt průzkumu např. 100 km za frontou, pak první zprávu můžeme očekávat vzhledem k cestovní rychlosti asi od 7 minut,
- v uvedeném prostoru může zjišťovat objekty jak fotografováním, tak pozorováním,
- celkově můžeme říci, že průzkumný letoun tohoto typu pokryje svými schopnostmi všechny objekty průzkumu v operační sestavě skupiny armád.

Toto ocenění je velmi zjednodušené. Bylo to úmyslem. Nyní je upřesním. Dolet 300 km je maximum a neuvažujeme mimoto o vzdálenosti letiště od předního okraje. Hloubka průzkumu se pak již jen z tohoto důvodu sníží o jednu třetinu. Proto již nemůžeme obsáhnout celou operační sestavu skupiny armád. Cestovní rychlost není jediným kritériem pro výpočet doby dodání zprávy, dokonce ani ne pro dobu dosažení prostoru průzkumu. Musíme zahrnout dobu pro předání zprávy ke startu, dobu vydání úkolu osádce, délku předletové přípravy. Start se již opět jen z těchto důvodů zdrží. Kromě toho je každý letoun na letišti v určitém stupni bojové pohotovosti; tu nemůžeme libovolně měnit ani určovat. Rovněž záleží na tom, komu vzlet bude přidělen. I to ovlivní dobu příletu do prostoru průzkumu.

Fotografovat můžeme skutečně všechno, ale jde o to, zda budeme znát prostor,

kde fotografovat má význam. Celý prostor fotografovat ani více letouny nemůžeme. Ptejme se pak, kdo a kdy bude schopen takovýto prostor letci udát?

Fotografování kromě toho má své technické omezení. Noc je prakticky vyloučena, nedostatečná denní viditelnost ztíží. Kromě toho: jaký prostor může zobrazit a jaké cíle postihnout? Všechno sice v určitém omezeném prostoru zobrazit může, ale jakou to bude mít hodnotu v době využití snímku? Doručení snímku a vyhodnocovací proces trvá určitou dobu, během které se u určitých cílů momentální pravda může změnit v nepravdu. Další otázka: Může všechno pozorovat? A s jakou přesností a úplností? V letounu je pouze jeden muž, který má pilotovat, prozkoumávat a ještě se pokud možno vyhýbat s prostředky VO nepříteli.

Jak je vidět, omezení a podmínky zadruhá stále přesvědčivěji vyžadují širší a širší úvahy a zkoumání. A to jsem ještě neuvažoval o okolnostech možnosti průletu systémem PVO, o povětrnostní situaci a podobných veličinách, které přímo a zásadně ovlivňují realizaci průzkumných možností.

Nemusím snad pokračovat ve výčtu dalších faktorů. Můžeme již nyní konstatovat toto: technické možnosti průzkumného prostředku nejsou zdaleka jediné, které určují jeho kvalitu. Aby jich totiž mohlo být využito, je k tomu potřeba splnit řadu předpokladů. To, co se týkálo průzkumného letce, se obecně týkálo vždy všech ostatních průzkumných prostředků. Technické možnosti se realizují až za určitých podmínek. Tyto podmínky jsou především dány úrovní řízení průzkumného prostředku a jednak situací nepřítel. Nepřítel pak vystupuje ve dvojí formě: jednak jako celková činnost nepřítel, která přímo nebo nepřímo zabraňuje realizaci uvedených technických principů průzkumu v praxi. Proto při posouzení kvality a stanovení charakteristiky průzkumného prostředku musíme vycházet z těchto dalších skutečností:

- opatření nutná k přípravě průzkumného prostředku pro vlastní použití,
- technika nebo princip přiblížení se k objektu průzkumu,
- princip vlastního zjištění a okolností je znemožňující nebo ovlivňující v nepříznivém smyslu,
- množství času na zjištění,
- přesnost, úplnost a pravdivost zjištění,
- rychlost předání výsledku průzkumu.

Určit skutečné možnosti průzkumného prostředku můžeme až po posouzení konkrétních situací. V každém případě proto můžeme předem říci, že technické parametry průzkumného prostředku a úkoly, které mu obecně stanovíme jako možné, nebudou v žádném případě v plném rozsahu reálné. Očekávat proto výsledky jen na základě takovýchto veličin je fixe.

Posouzení vlivů, které vyplývají z charakteristiky

a) Příprava průzkumného prostředku k použití

Vlastní příprava je takový souhrn opatření, která především spadají do oblasti prostorového úkolování prostředku průzkumu. Je to tedy záležitost řídicího orgánu, obvykle zpravodajce. Udaný prostor zjišťování souvisí přirozeně i s určeným objektem průzkumu. Když nebudeme předpokládat hrubou neznalost a opomenutí úkolujícího, pak nemůžeme v tomto smyslu nic zlepšovat a ani proto není nutné o této záležitosti v dalším hovořit. Rovněž tak příprava vlastního prostředku průzkumu, myšleno jak po technické, tak taktické stránce, je u průzkumných prostředků na vyšší (nebo správnější: může být vždy na vyšší). Jediné co můžeme pokládat za oblast dalších zlepšení je zkrácení času pro tyto ukazatele.

b) Technika nebo princip přiblížení se k objektu průzkumu

Tato oblast je prokazatelně jednou z největších slabín, pokud není dokonce nejcitlivějším místem celého průzkumu a příčinou jeho znepokojivého stavu. Patří tam dosah průzkumných prostředků (především těch, které nepřekročují frontu) a prostředky a způsoby přepravy těchto prostředků, které mají působit v sestavě nepřítel. S tím pak souvisí i manévry v sestavě nepřítel, jako např. sledování pohybujících se cílů (objektů), změna místa činnosti průzkumného prostředku obecně, postup od fronty nebo k frontě a podobné změny místa působnosti průzkumného prostředku.

Na přiblížení se průzkumného prostředku k objektu průzkumu má vliv mnoho okolností. Rozhodující je činnost nepřítel. Tuto činnost nemůžeme nikdy obejít, neuvážovat o ní, nebo ji bagatelizovat. Ona to především je, která v prvé řadě způsobí, že naše nejvýkonnější průzkumné prostředky vůbec nemusejí prostoru průzkumu dosáhnout a tedy průzkum vést. To je případ průzkumného letce (vrtulníku) nebo dopravního letce, který přepravuje sku-

pinu hloubkového průzkumu. To je ovšem i případ průzkumných skupin a bojových průzkumných hlídek, které se přesunují po zemi.

c) Princip vlastního zjištění

Vlastní zjišťování vždy vyplývá z jednoho nebo několika principů. Tak např. radiolokátory pracují pouze s principem zpětného zachycování vysílané elektromagnetické energie, zvukoměrny průzkum pouze s principem zachycení zvukových vln pocházejících od zvukového zdroje, optický průzkum pouze s principem pozorování na přímou viditelnost v oblasti viditelné části spektra atd. Naproti tomu vzdušný průzkum může současně nebo postupně pracovat s principem pozorování na přímou viditelnost v oblasti viditelné části spektra atd. Naproti tomu vzdušný průzkum může současně nebo postupně pracovat s principem optického a fotografického průzkumu, skupiny hloubkového průzkumu a průzkumné skupiny kromě těchto principů ještě s využitím možnosti získat objekt průzkumu jako takový (ukojit dokumenty, zajmout informovaného činitele atd.).

Na první pohled jsou ve výhodě ty průzkumné prostředky, které pracují na základě více principů zjištění, protože mají možnost volby použití podle konkrétní situace. To je velmi důležitý poznatek pro další vývoj v oblasti průzkumu.

d) Množství času na zjištění

Tato oblast je vedle způsobů přiblížení se k objektu průzkumu další oblastí, která vyžaduje nejvíce pochybností, neurčitostí a slabín v celkovém systému průzkumu. Množství času na zjištění nemůžeme výlučně chápat jen jako čas na zjištění objektu, který se projeví úměrně k principu zjištění. Tomu je třeba rozumět tak, že např. zvukoměrny průzkum je sice schopen (je-li rozvinut) vyhodnotit místo zvukového zdroje do pěti minut od projevu tohoto zvukového zdroje, ale neznáme, že zvukoměrny průzkum po pohotovosti k průzkumu dodá do pěti minut zprávy o nepřátelském dělostřelectvu. Totéž u optického průzkumu. Ten rovněž pracuje s otevřenou normou, která stanoví, že od okamžiku zachycení objektu musí být do jedné minuty dodány souřadnice tohoto objektu. To ale neznamená, že optický průzkum po dosažení pohotovosti k průzkumu bude do jedné minuty dodávat souřadnice objektů průzkumu. U průzkumných skupin a skupin hloubkového průzkumu je také udávána norma pro pohotovost k průzkumu po dosažení prostoru průzkumu. Tato norma nemůže

být vykládána jako záruka toho, že od jisté hodiny pohotovosti budou docházet zprávy. U průzkumného letce můžeme rovněž stanovit, kdy může dosáhnout prostor průzkumu a dokonce kolik minut může nad tímto prostorem působit při prozkoumávání. To však není totéž jako tvrdit, že do této doby něco zjistí.

Abyste mohli nějaký objekt být zjištěn, to vyžaduje čas. Kolik času, to můžeme vyvodit z praxe, byť mírové. Ale tento čas se týká jen toho, který je potřeba k realizaci principu průzkumu, použitého při vlastním zjišťování. Kdy se ovšem objekt projeví, např. jako zvukový zdroj pro zvukoměrny průzkum, jako ohnisko odporu identifikovatelné v terénu optickým průzkumem, jako technické postavení raketové jednotky pro vizuální letecký průzkum, to určit nemůžeme. V tomto směru nemáme žádné směrodatné údaje. Proto všechny předpoklady, které vycházejí z toho, že průzkum začne dodávat zprávy od lhůty vymezené k dosažení pohotovosti průzkumu a doby pro realizaci technického principu průzkumu, jsou naprosto nesprávné a předpokládají něco, co není reálné.

e) Přesnost, úplnost a pravdivost zjištění

Tato kritéria charakteristiky průzkumného prostředku můžeme naprosto exaktně stanovit a také jich v praxi běžně používáme. Je třeba je však chápat tak, že se vždy týkají pouze vztahu k jednomu uvažovanému objektu průzkumu, a to vzhledem k přesnosti udání jeho polohy, úplnosti ostatních potřebných údajů a jeho objektivní existenci. Další upřesnění je záležitostí vývoje technických principů průzkumu, větší úplnost pak věcí výcviku a stanovení úkolů průzkumných orgánům a obsluhám průzkumných přístrojů. Tím vším se zvětší i pravdivost. V případě, že nás některé z těchto kritérií neuspokojuje vzhledem k reálným možnostem příslušného průzkumného prostředku, můžeme aspoň vědět, do jaké míry a v čem. I to se dá odpovědně určit. V této oblasti je proto možný další vývoj a vždy dosti přesné určení skutečného stavu.

f) Rychlost předání výsledků průzkumu

Dosahnout odpovídající rychlosti výsledků průzkumu není nijak problematické u těch prostředků, které trvale pracují ve vlastní sestavě nebo dokonce jsou nepřetržitě svázány např. s palebními prostředky. To je čistě organizačně technická záležitost řešitelná v rámci momentálního stavu.

Naprosto jiná je otázka odpovídající rychlosti předání výsledků průzkumu

u těch prostředků, které působí za čarou dotyku. V této souvislosti musíme uvážovat o dvou oblastech. Jednak o čistě technické, tj. spojovací, jednak o oblasti vyhodnocení, to je toho příjemce, který zprávy před jejich využitím bude zpracovávat. Je totiž známo, že jen ve výjimečných případech získá průzkum údaj o objektu jako takovém. Většinou to budou jen příznaky (projevy), ze kterých v souvislosti s již známými údaji teprve bude nebo může být vytypován objekt jako takový. V každém případě je však nutné řešit věc především v oblasti spojení.

Prostředky technicky tomu odpovídající nejsou nebo v krátké době nebudou dosažitelné. Ostatní spadá čistě do organizační sféry. Bohužel, u většiny průzkumných prostředků působících za frontou (miněno v sestavě nepřítelů) přibývá k tomu jeden velmi negativní moment. Právě v tom případě, který je pro nás nejdůležitější, je to případ rychlého předání údajů o objektech vytypovaných pro vlastní raketové jaderné údery. Je to případ související se sebezničením průzkumných skupin a skupin hloubkového průzkumu. V jisté míře se to dotýká i průzkumného vrtulníku a letounu. Rychlé předání údaje totiž souvisí s nemožností včas se odsunout z prostoru jaderného úderu do odpovídající vzdálenosti. Tato problematika není s dnešní podobou průzkumných a spojovacích prostředků nijak uspokojivě řešitelná.

Vliv nepřítelů

Nepřítel svou činností působí proti průzkumným prostředkům velmi obsáhle a mnohohlasně. Jednak chtěnou, plánovitou a speciální činností, která směřuje k ukrytí objektů vlastní sestavy a jistých vlastních opatření. To je záležitost maskování, manévru, ukrytosti a skrytosti, klamání, rozptýlenosti a podobných opatření. Můžeme je nazvat pasívními ve vztahu k našemu průzkumu. Vedle nich je to aktivní působení ve směru rušení některých principů zjišťování používaných našimi průzkumnými prostředky. To je např. rušení rádiového a radiotechnického průzkumu, znemožňování fotografování pomocí chemických i fyzikálních prostředků, oslňování optických přístrojů průzkumu atd.

Spolu s touto činností a vlivy zaměřenými přímo proti našim průzkumným prostředkům je to celá řada apriorních opatření, která mají zabránit zejména vniknutí našich prvků do sestavy nepřítelů ať po zemi, nebo vzduchem. Především je to nepřátelská PVO. Vedle ní bojové zajištění

organizované u všech jednotek. Kromě toho speciální orgány určené k boji s výsadky, divezními skupinami a také průzkumnými orgány. Tak jako nepřátelská PVO postihuje přímo naše vzdušné průzkumné prostředky nebo dopravní prostředky pro skupiny hloubkového průzkumu, pak proti průzkumným prostředkům, které nepřekračují frontu, je rovněž vedena ničivá nebo aspoň umlčovací činnost palbou a diverzemi.

Vliv nepřítelů na průzkum je proto všeobsáhlý a týká se opatření od znesnadnění použití průzkumných prostředků až po jejich zničení.

To je naprosto objektivní záležitost, které můžeme v současné době v souvislosti s kvalitou našich průzkumných prostředků jen těžko uspokojivě čelit. Nebudeme daleko od pravdy, když právě tento vliv označíme za další podstatnou příčinu neuspokojivého stavu.

Jeden příklad uvedu pro názornost: Během druhé světové války byl při organizaci průlomu nepřátelské obrany vždy brán za základ průzkumné činnosti letecký snímek. Ten dával nejen první obraz obrany, ale svým opakovaným zhotovováním poskytoval v celé potřebné šíři i obraz vývoje a postihoval jej přesně a úplně. Něco takového dnes není možné. Ne proto, že nemáme průzkumné letectvo a nemůžeme fotografovat, ale proto, že naše možnosti v tomto směru nejsou úměrné činnosti nepřítelů. A to jak vzhledem k jeho mobilnosti, jinému způsobu přípravy a vedení obranného boje, krátkosti lůtu pro takovou činnost, možnosti PVO nepřítelů zabránit vzdušnému průzkumu vůbec nad prostor obrany se dostat, tím méně tak činit opakovaně a v celé potřebné šíři a hloubce. Kvalita zjišťovaného se dostala do rozporu s kvalitou zjišťujícího. I tak můžeme formulovat současný stav.

Současné názory na řešení krize průzkumu

Není cílem uvádět všechna opatření a názory. Spokojíme se s těmi, která přerostla rámcem teorie a řeší se v praxi.

První názor se opírá o větší zdůraznění významu průzkumu a proto klade před něj nové, náročné a obsáhlé úkoly. Možnost řešení spatřuje ve zlepšení řídicí a organizační práce, která je podle této koncepce dosud neuspokojivá, a proto hlavní příčinou neutěšeného stavu.

Druhý názor vychází z požadavku rozmnožení dosavadních průzkumných prostředků. To znamená, že řešení potřebných úkolů je dosud nemožné nebo obtížné

pro nedostatek (tedy kvantitu) soudobých průzkumných prostředků. O kvalitativní stránku věci neuvažuje.

Třetí názor představuje snaha dosahovat dílčích, kvantitativních zlepšení u dnešních průzkumných prostředků nebo zavádět i nové kvality. U těchto nových kvalit však neuvažuje, že jen jiným způsobem řeší tytéž úkoly jako řešily prostředky staré.

Konečně pak můžeme vidět i různé kombinace těchto koncepcí. Všechny se v praxi skutečně řeší.

Žádná z těchto koncepcí však sama nebo i v kombinacích nemůže vyřešit krizi průzkumu. Může jen nepodstatně zlepšit nepříznivý stav.

Dokud nedosáhneme nové kvality průzkumu, nemůžeme očekávat žádné důsledné řešení problému. Cesta je dvojitá: akceptovat skutečné možnosti průzkumu a vidět jejich vliv na všechny oblasti, které průzkumu využívají a současně s tím koncipovat průzkum a průzkumné prostředky ke skutečně nové kvalitě.

V souvislosti s tím často slyšíme o tak zvaném absolutním prostředku průzkumu. Je to snaha svým způsobem se přiblížit ke koncepci tak zvaného absolutního prostředku ničení.

Absolutní prostředek průzkumu

Hned na začátku si položíme otázku, jak tento termín chápat. Je to vůbec správný termín? Pokud bychom pod pojmem „absolutní“ viděli možnost zjistit vždycky všechno podle našich potřeb, pak takový prostředek nemůže existovat. Vždyť i pro jaderné zbraně, navzdory jejich úžasné ničivosti, existují omezení a nemůžeme ani je nazvat absolutní zbraní. Absolutní postih průzkumem neznamená vlastně nic jiného než postih absolutní pravdy. Již z tohoto důvodu jsou veškeré představy o možnosti něčeho takového nesprávné. Při koncepci kvalitativně nového prostředku průzkumu nemůže proto jít o takové směry „rozvoje“ ani o představy, které by kladly průzkumu plnění nespílitelného.

Vždy musí platit, že pro splnění, dosažení, krátce realizaci něčeho, budou nutné jisté podmínky, které v případě nesplnění znemožní předpokládané uplatnění určité funkce. U průzkumného prostředku to bude i v budoucnu znamenat, že nikdy nevystoupí jako ničím neovlivnitelný element. Proto řešení můžeme hledat pouze v oblasti maximálního snížení počtu potřebných podmínek a spolu s tím použitím takových principů zjišťování, které by zá-

visely na co nejběžněji se vyskytujících podmínkách.

Vzhledem k obecným charakteristickým rysům průzkumného prostředku můžeme vidět novou kvalitu průzkumného prostředku v tom, že by v sobě spojoval:

- postih objektů průzkumu pomocí několika různých principů zjišťování,

- možnost dlouhodobého použití s globálním programováním úkolů průzkumu současně s existencí operativního řízení vzhledem k okamžitým, předem nepředvídaným potřebám průzkumu,

- permanentní možnost okamžitého předání výsledků průzkumu na určená místa,

- dostatečnou přesnost, úplnost a pravdivost zjištěného,

- trvalé obsáhnutí potřebného prostoru průzkumu,

- minimální zranitelnost a omezitelnost ze strany nepřítelé.

Všechny tyto požadavky můžeme postupně realizovat třemi směry. V prvním případě na základě možnosti, poskytování současnou úroveň vědy a techniky. V druhém případě rozvojem a využitím těchto možností s ohledem na současnou úroveň vědy a techniky a konečně pak kladením obecných požadavků na vědu a techniku k objevu dnes ještě třeba jen tušených principů a zákonitostí použitelných pro potřeby průzkumu.

Celá tato problematika se samozřejmě vymyká možnostem jednoho státu, jedné armády. Tím spíše možnostem našeho státu a naší armády. Kvalitativně nový průzkumný prostředek a celý nový systém z toho odvozený bude svým významem stát po boku takovým prostředkům, jako jsou jaderné a raketové zbraně.

Ačkoliv již v této fázi je celkem zřejmé, které oblasti vědy a techniky by mohly splnit základní požadavky na kvalitativně nový průzkumný prostředek, aspoň v tom nejjednodušším směru, nemůžeme dost dobře jít do podrobností. Zcela zřejmě bude však nutné zachovat i při existenci tohoto prostředku i prostředky dosavadní (i když třeba s úpravami), protože teprve v komplexu bude možné vylučovat nedostatky, které se projeví i u kvalitativně nového prostředku. Další úvahy postrádají smysl, protože teprve praxe s použitím nového průzkumného prostředku dodá problematiku k novým a konkrétním řešením.

K řešení této problematiky, tedy problematiky kvalitativně nového průzkumného prostředku, existuje nejrealističtější předpoklad: využití průzkumných družic.

Závěr

Zaostávání průzkumu objektivně existuje. Je to skutečnost, která se vyskytuje ve všech armádách světa. Má tu zvláštnost, že čím je armáda vybavena dokonalejší technikou a čím ničivějšími prostředky disponuje, tím je toto zaostávání průzkumu větší. Pokud bude existovat, nemůžeme nevidět jeho vliv na použití kvalitativně nových zbraňových systémů, jejichž efekty jsou myslitelné jen za předpokladu úměrného průzkumu. To vše samozřejmě musí v praxi způsobit rozdíly od představ, které máme za předpokladu, že je vyvozujeme z něčeho, co není zaručeno. Zaručen zatím není odpovídající průzkum.

Uvědomění si této skutečnosti vede ke snaze ji řešit, a to mnoha způsoby. Všechny jsou v jistých směrech přínosem, ale každý z nich ani všechny v komplexu nemohou vyřešit podstatu problému. K uplatnění funkce určitých zbraňových systémů a prostředků (máme stále na mysli palebné prostředky a systémy) musíme mít určité systémy a prostředky průzkumu. Ty však dnes na odpovídající úrovni neexistují.

Můžeme ovšem i v současné době přikročit ke skutečně zásadnímu řešení, i když jen s těmi možnostmi, které nám dává dnešní úroveň vědy a techniky. Ta není malá, ale její možnosti nejsou dost dobře využity pro průzkum. Respektive využity jsou, ale po částech, dílčími principy a ne v souvislostech, ve vzájemných vztazích, které by umožnily najít cestu k nové kvalitě. Prvním takovým prostředkem průzkumu na kvalitativně vyšší úrovni je průzkumná družice.

Plukovník ing. Jaroslav Vlnař
podplukovník ing. Václav Jílma

RACIONALIZACE DOKUMENTAČNÍ ČINNOSTI PŘI PŘÍPRAVĚ OPERACE

XIV. sjezd KSČ zdůraznil význam vědeckotechnické revoluce a moderních metod řízení jako jedné ze základních podmínek k úspěšnému řešení úkolů rozvoje vyspělé socialistické společnosti. Květnové plénum ÚV KSČ z roku 1974 pak podtrhlo rostoucí úlohu racionalizace řídicích procesů v rozvoji společenské produktivity práce. Snaha o racionalizaci řízení zákonitě proniká i do vojenství.

Současným trendem v ozbrojených silách je řešení komplexního systémového řízení, jeho racionalizace, postupné zavádění mechanizačních a automatizačních prostředků. Racionalizace štábních prací v poslední době značně pokročila. Převážně však jde o racionalizaci tzv. mírové činnosti a to zvláště v technické, týlové a finanční oblasti. Současná racionalizace vševojskové oblasti je na samém počátku. Ve vševojskové oblasti ještě přetrvávají některé nedostatky počátečního hledání využití nákladných automatizačních prostředků, které podle zpracovaných výhledových plánů jsou a budou zaváděny do armády. Mechanizace a automatizace jednotlivých činností je mnohde stále ještě podřizována schopnostem a iniciativě výkonných pracovníků velitelství a štábů. Dlouhodobý plán měl přesně stanovit kapacity, pracovní náplně a

závazné časové limity racionalizačních činností i střediska jejich komplexního řízení. Tím by se řada problémů odstranila. Dosud mnohde přetrvává neujasněnost, prosazování lokálních zájmů i řešení zcela okrajových problémů na úkor řešení hlavních úkolů.

Základní otázkou racionalizace štábních prací je přeci vyřešení vševojskové oblasti. Tuto můžeme řešit na základě podrobných a komplexních znalostí výsledné štábní činnosti. Různé formy dosavadní racionalizace vševojskové oblasti, která probíhá již několik let, nebyly koncepční a mnohdy řešily jen okrajové problémy. Přitom mnohdy ani řešení těchto problémů nebylo zcela důsledné a použití výsledků nákladné racionalizační činnosti často záviselo na odborné připravenosti jednotlivých štábních pracovníků. Některá vylepšení upadala postupně v důsledku kádrových změn v zapomenutí. Rovněž dochází k paradoxu, že při neznalosti současného stavu řešíme někdy pracně problémy již částečně nebo úplně vyřešené.

Rozsáhlý problém racionalizace je především podmíněn existencí podrobné analýzy současného stavu ve všech oblastech řízení bojové činnosti. Na základě této analýzy můžeme teprve přistoupit k podrobnému zkoumání, ke konfrontaci názorů a konečně i ke stanovení zásadní linie racionalizace štábních prací a k jejímu plánovitému řízení.

Komplexní vyřešení tohoto problému bylo nad síly našeho pracoviště, proto jsme se zaměřili jen na analýzu činnosti štábu vyššího svazu při plánování a vedení operace.

Nejdříve proběhl základní organizační průzkum, specifikovali jsme činnost jednotlivých správ a oddělení štábu a časově upřesnili výslednou činnost řídicí, organizační a dokumentační práce. Zpracovali jsme model informačního toku při plánování a model informačního toku při vedení operace. Dokončili jsme řazení výsledných dokumentů a to:

- podle zpracovatelů a podle formy zpracování;
- podle určení dokumentů;
- podle doby jejich zpracování.

Závěrem této práce pak byl návrh procesů plánování a vedení operace, vhodných k racionalizaci. Jednotlivé dokumenty jsme posoudili z těchto hledisek:

- mají-li vztah k dokumentům jiných složek a ke kterým;
- jaký je potom jejich vztah k ostatním dokumentům složky;
- jsou-li určeny pro podřízená vojska, či nadřízený stupeň velení;
- jaký je časový limit jejich zpracování podle metodiky práce štábu vyššího svazu. Přitom jsme vycházeli ze současné struktury, metodiky práce a ze současného systému velení. Cílem návrhů možné racionalizace nebyla změna současného systému řízení, ale jen vytvoření podmínek ke snížení pracovní, zdokonalení obsahu dokumentů a zjednodušení jejich formy a tím i vytvoření podmínek pro zpružnění a zdokonalení velení.

Analýza dokázala, že operační složka je hlavním zpracovatelem dokumentů. Jak jsme již uvedli, řada dokumentů byla již v minulosti racionalizována. Jasně však vyplynulo to, že má-li být racionalizace úspěšná a trvalá, musíme nejprve racionalizovat právě tyto dokumenty operační složky.

Vyšli jsme z toho, že veškerá činnost složek (oddělení) musí směřovat k tomu, aby mohl velitel **včas vydat své rozhodnutí** a na jeho podkladě mohl rozvinout celý štáb činnost, která směřuje k jeho realizaci. Opírali jsme se o ustanovení současných předpisů a vžitou metodiku práce.

Předpis Oper-2-1 v článku 94 uvádí: „Rozhodnutí velitele se zpracovává graficky na mapě s krátkou legendou“. Článek 95 stanoví: „Na základě rozhodnutí velitele zpracovává vševojskový štáb operační směrnice, v kterých se uvádí rozhodnutí velitele na celou operaci se stanovením úkolů jednotlivým svazům (svazkům); v průběhu operace zpracovává vševojskový štáb bojové rozkazy, v kterých se stanoví úkoly pro bojovou činnost na den a orientačně na další 1—2 dny ... Operační směrnice a bojový rozkaz jsou základní dokumenty pro organizaci bojové činnosti a řízení vojsk. Úplné znění operační směrnice frontu a bojového rozkazu frontu a armády se podřízeným neodesílají. Úkoly se předávají formou výpisků z těchto dokumentů.“ Tolik předpis.

I když podle předpisu rozhodnutí velitele se zpracovává graficky s legendou, vycházeli jsme ze současné praxe a metodiky, tj., že operační složka v součinnosti s ostatními složkami štábu připravuje veliteli **písemně** dosti podrobný dokument, který tvoří po vyhlášení a schválení rozhodnutí kostru hlavního písemného dokumentu, tj. **operační směrnice**. Vycházeli jsme i z toho, že máme-li zkvalitnit a urychlit práci, především operační složky v době přípravy rozhodnutí, je třeba, aby jednotlivé složky zpracovaly příspěvky jednotně (typizovaně). Pak je nemusíme formálně upravovat.

Dosud byly ve štábech typizovány dokumenty, které vyjadřovaly následnou činnost, vyplývající ze zmíněných hlavních (nosných) dokumentů. Vzhledem k tomu, že nosné dokumenty byly zpracovávány stále tradiční volnou formou, neměla typizace odvozených dokumentů dlouhého trvání a dříve či později takové typizované dokumenty zanikly. Čas od času byly obnoveny a opět zanikly. To byl logický děj, protože chyběla kontinuita a typizace se mnohdy stávala nelogickou činností, násilně vnucovanou do současného systému. Postupný zánik takových dokumentů byl zákonitý.

Jestliže bychom přistupovali k racionalizaci dosavadním způsobem, museli bychom nejdříve racionalizovat a tedy formalizovat písemná bojová nařízení vojskům. A protože není jen jediný druh bojového nařízení, museli bychom zpracovat celou řadu typizovaných nařízení — pro útok, obranu, střetný boj, pochod, atd. a to na každé složce (oddělení) samostatně, bez jednotící myšlenky. Hledali bychom všechny nejen pravděpodobné, ale možné varianty bojových nařízení. Výsledkem by bylo množství cyklostylovaných formulářů,

vyvážených do pole ve zvláštních bednách. A dost. Protože rozhodnutí velitele by se nadále zpracovávalo tradiční formou, nadále by se toutéž tradiční formou zpracovávala i bojová nařízení. A protože by bylo nutné nějak zlegalizovat toto množství formulářů, nařídilo by se pravděpodobně tyto typizované dokumenty vyzkoušet, což by prakticky znamenalo je zpracovávat souběžně s dokumenty tradičními. A původně míněné ulehčení práce zpracovatelům by se zákonitě změnilo v jejich zcela neefektivní přetížení. Tak tomu v nedávné minulosti na štábech bylo.

Nemůžeme racionalizovat jen štábní dokumentaci okrajovou, málo důležitou a hlavním (nosným) dokumentům ponechat jejich tradiční volnou formu. To bylo již několikrát konstatováno. K tomu ještě přichází skutečnost, že již mnohé operační činnosti jsou řešeny pomocí výpočetní techniky a řada operačních úkonů byla nahrazena výslednými sestavami samočinného počítače.

My navrhuje typizovat v souladu s dosavadní praxí a ustanovením řádů jen legendu ke grafickému rozhodnutí. Přitom chceme ponechat obsah a změnit jen formu.

Při typizaci tohoto písemného dokumentu jsme vycházeli z těchto praktických zkušeností. Za prvé bylo nutné k typizaci přistupovat vysoce uvážlivě. Protože vytváříme jakési zdání snahy spoutat velitele do nějakých rubrik, vést jeho myšlení předem a neměnně stanoveným způsobem, dávat mu recept na rozhodování.

To je ovšem jen zdání. Každá štábní činnost, na jakémkoli velitelském stupni, je předem nějak ovlivňována a usměrňována. Rozhodnutím vyššího náčelníka, řády a předpisy, vžitými zvyklostmi a návyky. Navíc pak v armádě způsob pracovat podle určitých vzorů (minulých rozhodnutí) — prostě podle jakési „šablony“.

Náš typizovaný dokument soustřeďuje všechny tyto vlastnosti a všechny „vzory“ jsou zbytečné. Tento dokument nijak neovlivňuje rozhodování velitele, jen naznačuje postup a dbá, aby žádný z bodů rozhodnutí nemohl opomenout. Nahrazuje listování v předpise pro štábní práci a zabezpečuje dostatek prostoru pro varianty.

Tento dokument je vnitřním dokumentem štábu. Nikam se neodesílá a není tedy třeba jej nijak připravovat pro utajený přenos pojičky.

Typizací by byl učiněn první a přitom zcela zásadní krok k postupné racionalizaci celé dokumentační činnosti a to nejen na stupni vyššího svazu, ale i na nižších stupních.

Předpokládá návrh typizovaného formuláře legendy k rozhodnutí velitele. Neznamená to však, že velitel musí striktně dodržet vyhlášení všech vyplněných statí. Velitel vyhlásí své rozhodnutí v rozsahu jaký uzná za vhodný a zbylé statí mu budou sloužit jen k orientaci.

Legenda k rozhodnutí velitele pro útočnou operaci

Číslo	VS	Datum a čas zpracování	Mapa

1 Nepřítel

Uskupení nepřítele v pásmu vyššího svazu										
A	as	v hodnotě								
		svazků	odpal. zař.		atom. děl.	tanků	děl. a min.	PTZ	let.	z toho nosičů
			OTR	TR						
CELKEM										
Možnosti nepřítele										
Přechod do útoku							Počet možných JÚ do pásma F	Možná doba zahájení agrese		
na směru	hlav. silami		částí sil		2. oper. sledem					
Hlavní uskupení nepř. je v prost.					Hlavní uskup. jader. prostř. v prost.					

2 Úkol vyššího svazu

--

3 Rozhodnutí velitele

Hlavní úder vést			Druhý úder		
silami	na směru		silami	na směru	
V 1. jaderném úderu					
hodnotou		zničit	způsobit ztráty		
jaderných úderů	z toho jader. pum				
Při plnění bližšího úkolu					
do D	rozbít	a ovládnout prostor			
Při plnění dalšího úkolu					
do D	rozbít	a vyjít do prostoru			
Jaderné údery vydělit takto					
		jaderných úderů	z toho jaderných pum		
na splnění	BŮ				
	DŮ				
záloha ke konci operace					
Zasazení druhého sledu					
svaz	z čáry	v době D	nebo z čáry	v době D	K rozvíjení úspěchu na směru
Operační uskupení vojsk ve dvou sledech					
1. sled					
2. sled					
VŠZ					

4 Úkol prvosledového svazu (vpravo)

Svaz	ve složení	Vést hlavní úder	
		na směru	částí sil na směru
V 1. jaderném úderu			
početem JÚ		zničit	způsobit ztráty
Bližší úkol			
rozbit vojska	a do D	ovládnout prostor	první den operace vyjít na čáru
Další úkol			
rozvíjet útočnou operaci na směru		rozbit	a v den operace ovládnout prostor
Přidělení jaderných náplní	Velitelské stanoviště		
	prostor		směr přemístění
počet	z toho		
	OTR	TR	
Rozhraní vpravo		Odpovědnost za styk s	

5 Úkol prvosledového svazu (vlevo)

Náplň tabulky je totožná s bodem 4 jen s tím rozdílem, že rozhraní zadáváme vpravo i vlevo.

6 Úkol druhosledového svazu

Svaz	ve složení	Být připraven přesunout se v pásmu					
		vpravo		vlevo			
a být připraven k zasazení							
z čáry		nebo z čáry		nebo z čáry			
čís. 1	v průběhu D	čís. 2	v průběhu D	čís. 3	v průběhu D		
Hlavním úderem na směr	Ovládnout		Dále rozvíjet útok na směr	Přidělené jaderné náplně pro vedení boje			
	do D	prostor		počet	KT		
Prostor soustř. před zasazením z čáry			Rozhraní po zasazení				
čís. 1	čís. 2	čís. 3	vpravo	vlevo			
Velitelské stanoviště							
v prostoru soustředění	v operační sestavě	na čáře zasazení					
		čís. 1	čís. 2	čís. 3			

7 Úkol druhosledového svazu

Tabulka je totožná s tabulkou 6 Podstatou její existence je předpoklad, že vyšší svaz může mít dva svazy v druhém sledu.

8 Úkol vzdušného výsadku

Vzdušný výsadek ve složení		Z odletových letišť		Být připraven k vysazení ve variantách:	
Varianta čís. 1			Varianta čís. 2		
v prostoru	s úkolem	pohot. k nakl.	v prostoru	s úkolem	pohot. k nakl.
Varianta čís. 3					
v prostoru	s úkolem	pohot. k nakl.			

9 Úkoly raketové brigády

frb	Být připravena zaujmout							
	do (čas)	hlavní prost. boj. rozmístění				zál. prost. boj. rozmístění		
Účast v 1. jaderném úderu								
celk. počet raket	z toho jednotliv. kt						zničit	
	10	20	30	40	50	100	cíle	počet raket
Pro plnění úkolu je přiděleno								
celk. počet raket	z toho jednotliv. kt							
	10	20	30	40	50	100		
Prostor velitelského stanoviště								

10 Úkoly letecké armády

LA	složení	Zúčastnit se 1. jader. úderu					
		celk. počtem jader. úderů	o celk. kt				
V 1. jaderném úderu							
		celk. počtem úderů	z toho jednotl. kt				
			5	10	20	30	50
zničit							
úderu na letiště							
poškodit, dočasně vyř.							
způsobit značné ztráty							
V dalším průběhu útočné operace použít							
do splnění BÚ			jader. pum				
do splnění DÚ							
ke konci operace mít v záloze							
Účast letecké armády ve vzdušné operaci HV							

Při vedení bojové činnosti bez jader. zbraní vést hromadné údery					
úder čís.	vést		počtem armád. vzletů	hromadným úderem	
	v den operace	v souč. s		zničit	zabezpečit
Zabezpečit zasazení a podporu druhosledových svazů			Vyčlenit		
zabezpečovaný svaz	druhem letectva	počtem pl. vzletů	do operační podřízen.	počet plukovních vzletů	druh letectva
Vzdušný průzkum vést					
v pásmu průzkumu	do hloubky	s důrazem na	cíle průzkumu		
Být připravena provést a zabezpečit vzdušný výsadek					
z odletových letišť		do prostoru		s pohot. k nakl.	
Další úkoly			Velitelské stanoviště		
			prostor	osa přemístění	

11 Úkol vševojskové zálohy

Svazek - útvar	Soustředit v oper. sestavě		Být připravena
	v prostoru	velitelské stanoviště	

12 Úkol vojska PVO

Složení	Úkol

13 Úkoly záloh

Protitanková záloha

Ve složení	zaujmout vyčkávací prostor	být připraven přehradit směr	na palebných čarách
Zúčastnit se palebné přípravy v pásmu svazu	Postupovat v útočném pásmu svazu		

Ženíjní záloha

	Ve složení	Z prostoru	Být připravena			
			k zatarasování v prostoru	k budování pásma obrany na směru	ke zřízení náhrad. přepravišť přes řeku	k vybudov. komunikační zóny
FŽZ 1						
FŽZ 2						

	V průběhu operace				
	postupovat na směru	být připravena			
		k zesílení přepravišť		ke směně plovoucích mostů	
		na řece	v pásmu svazu	na řece	v pásmu svazu
FŽZ 1					
FŽZ 2					

V dalším		
	zabezpečit přechod přes	postupovat za svazem
FŽZ 1		
FŽZ 2		

Pohyblivý odřad zatarasovací

Ve složení	zaujmout vyčkávací prostor	být připrav. přehradit směr	na čarách rozvinutí	postupov. v útoč. pásmu svazu

Chemická záloha

Ve složení	Z prostoru	zabezpečit místa velení	
		součásti	v prostoru
V průběhu operace			
postupovat na směru	s úkolem zabezpečit		
	místa velení součástí	zasazení svazu	s důrazem na
			přechod řeky
Organizovat MSO ve prospěch			

14 Místa velení

	Prostor	Směr přemístění
VS		
TVS		
PVS		

15 Hlášení

Lhůtní			Mimořádná
	se stavem k (hod)	předkládat do (hod)	o zahájení agrese nepřítelem
souhrnná			dosažení bojové pohotovosti
bojová			o dosaž. boj. pohot. k út. operaci
			o zahájení útočné operace

16 Pohotovost k plnění úkolů

Zaujetí operační sestavy	Plnění úkolů přech. do út. operace

Uvést vojska do zvýšené bojové pohotovosti	
Uvést vojska do plné bojové pohotovosti	
Uvést raketové vojsko do boj. pohot. čís. 2	
Uvést rak. vojsko do boj. po. č. 1 k prov. jader. úderu	
Zaujmout operační sestavu leteckou armádou	
Provést vzdušnou operaci	
Zahájit operaci s použitím jaderných zbraní	
Zahájit operaci bez použití jaderných zbraní	

Velitel

Náčelník štábu

Součinnost složek při přípravě grafického rozhodnutí a písemné legendy hraje mimořádnou úlohu, protože tato činnost probíhá v časové tísní a velitel bude často nucen vyhlásit své rozhodnutí jen na základě písemných příspěvků do této legendy, mapy a vlastních poznámek. Teprve později na základě těchto podkladů vyhotovíme čistopis operační směrnice (zde již nezáleží zda na typizovaném formuláři, či volnou formou). Z toho je zřejmé, že příspěvky složek musí

- svou typizací odpovídat typizaci vlastního dokumentu (legendě);
- být zpracovány na volných listech tak, aby mohly být řazeny za sebou v číselném sledu;
- každou stranu příspěvku musí podepsat náčelník příslušné složky (oddělení).

Typickým příkladem takového zpracování příspěvku je složka raketového vojska a dělostřelectva. Podle typizovaného formuláře zpracovává body:

9. Úkoly raketové brigády,

13. Úkoly protitankové zálohy.

Každou z těchto statí musí zpracovat na samostatném formuláři, aby mohla být správně zařazena do daného dokumentu (legendy).

Rozhodnutí velitele i jednotlivé příspěvky do legendy jsou podkladem ke zpracování bojových nařízení podřízeným. Rovněž bojová a předběžná bojová nařízení můžeme tímto způsobem typizovat.

Tyto dokumenty již nejsou vnitřními dokumenty štábu. Předáváme je adresátům a jistě je budeme moci v budoucnu upůsobit k utajenému předávání pojitky.

Obdobným způsobem můžeme racionalizovat operační směrnici (bojový rozkaz).

Uvádíme možný návrh typizovaného formuláře předběžného a bojového nařízení velitele.

Adresát

Předběžné nařízení velitele

Číslo	Velitelské stanoviště	Datum a čas zpracování	Mapa

1 Nepřítel

Předpokládaný přechod do útoku		
silami	s hlavním úderem na směru	pomocný úder na směru

2 Úkol svazu

Přikrýt státní hranici v úseku	Přejít do útočné operace	
	s hlavním úderem na směru	části sil na směru

3 Sousedé

V pravo útočí	s úkolem	rozhraní
vlevo útočí	s úkolem	rozhraní

4 Velitelské stanoviště svazu

Prostor	Osa přemístění

Náčelník štábu

Adresát

Bojové nařízení velitele

Číslo	Velitelské stanoviště	Datum a čas zpracování	Mapa

1 Nepřítel

Uskupení nepřítele v pásmu svazu										
A	as	v hodnotě								
		svazků	odpal. zař.		atom. děl.	tanků	děl. a min.	PTZ	let.	z toho nosičů
			OTR	TR						
CELKEM										
Možnosti nepřítele										
Přechod do útoku						Počet možných JÚ do pásma svazu	Možná doba zahájení agrese			
na směru	hlav. silami	částí sil	2. oper. sledem							
Hlavní úskupení nepř. je v prost.						Hlavní uskup. jader. prostř. v prost.				

2 Úkol svazu

Svaz	ve složení	Vést hlavní úder	
		na směru	částí sil na směru
V 1. jaderném úderu			
počtem JÚ		zničit	způsobit ztráty
Blížší úkol			
rozbít vojska	a do D	ovládnout prostor	první den operace vyjít na čáru
Další úkol			
rozvíjet útočnou operaci na směru		rozbít	a v den operace
			ovládnout prostor
Přidělení jaderných náplní		Velitelské stanoviště	
počet	z toho		směr přemístění
	OTR	TR	
Rozhraní			Odpovědnost za styk s
vpravo		vlevo	

3 Vyšší svaz uskuteční ve prospěch svazu

Letectvem	RVD	Ženíjním vojskem

4 * Velitelské stanoviště

Prostor	Osa přesunu

Velitel

Náčelník štábu

Tím pochopitelně nekončí racionalizace dokumentů operační složky (oddělení). Naopak. Prosazením těchto typizovaných dokumentů do praxe se uvolní dosavadní zábrany a typizaci a formalizaci dokumentů bude dána zelená. Při zpracování zmiňované analýzy činnosti štábu jsme vytypizovali všechny vztahy hlavních (nosných) dokumentů, tj. rozhodnutí a operační směrnice velitele k ostatním dokumentům jak operační složky, tak i ostatních složek. Většina těchto dokumentů je zpracovávána tradiční volnou formou tak, jak to za dané situace vyhovuje. Typizaci zmíněných dvou dokumentů se ovšem situace pronikavě změnila a přímo si vyžádá i typizaci závislých dokumentů.

To ovšem je jen jedna stránka věci. Je třeba si současně promítnout, jak tyto hlavní (nosné) dokumenty ovlivňují a vážou hlavní (nosné) dokumenty vjevojskových svazů a tím i většinu závislých dokumentů. I na stupni svazu by měla proběhnout racionalizace dokumentů tímto způsobem.

Konečně pak typizaci hlavních dokumentů umožníme řešit hlavní problém při velení spojeneckým útvarům a svazkům při součinnostních spojeneckých cvičeních. Z praxe víme, jaké potíže máme právě s písemnou dokumentací; je to otázka nedostatku písařek s dokonalou znalostí ruského jazyka a z toho pramenící obavy hrubých gramatických chyb. Právě zde se nabízí možnost bezchybného vybavování takových dokumentů.

Racionalizace dokumentační činnosti operační složky ovšem neznamená jen typizaci a formalizaci hlavních (nosných) dokumentů štábu. Řadu činností

bychom měli v nejbližší době racionalizovat. Tuto racionalizaci vidíme ve třech hlavních skupinách:

1. Ve formálním a obsahovém zpracování grafické dokumentace. Současný charakter ozbrojeného zápasu (dynamičnost, manévrovost, rychlé změny ap.) si přímo vyžaduje zpracovávat dokumenty co nejjednodušeji a přitom s takovým obsahem, který umožní jejich plné využití k pružnému řízení bojové činnosti. Současné dokumenty jsou příliš složité a nepřehledné, přičemž jejich platnost je relativní vzhledem k možným rychlým a nepředvídaným změnám ve vývoji situace na bojišti. Víme, že i maličkosti jako např. sjednocení mapového měřítká, barev na podmalování situací, sjednocení písma, způsobu popisů a vyloučení kreslených tabulek (tyto zpracujeme ve formě písemných příloh) podstatně urychlí zpracování grafických dokumentů.

2. Dále pokračovat v typizaci a formalizaci písemných dokumentů. Na operační složce jsme zpracovali specifikaci dokumentační činnosti pouze při plánování operace. Tím jsme dokázali, že operační složka v poli vykonává celkem 13 dokumentačních činností (výpočet poměrů sil, příprava návrhu náčelníka složky, plánování operace, plánování přesunů, organizace součinnosti atd., atd.). Každá z těchto činností v sobě zahrnuje jeden i více výsledných dokumentů, takže půjde o typizaci a formalizaci celkem 19 dokumentů.

3. Z hlediska využívání výpočetní techniky operační složka pracuje v poli celkem se sedmi druhy výsledných sestav. Tento počet sestav v současné době vyhovuje operačním potřebám složky, ale v budoucnu jej musíme rozšířit. To tedy bude jedním z hlavních racionalizačních úkolů složky — vytypovat ty činnosti, které bude třeba řešit pomocí výpočetní techniky, na tyto činnosti pak zpracovat zadání a ve spolupráci s pracovníky okružového a výpočetního střediska a VzÚ 401 pak řešit ideovou a technickou projekci úloh.

Závěrem chceme zdůraznit, že racionalizovat štábní dokumentaci je pracovní záležitost. K tomu musíme mít odpovědný přístup, zkušenosti a pochopení u vedoucích funkcionářů. Musíme překonat určité potíže při zavádění racionalizované dokumentace do vlastní praxe. Prosadit určité novum do praxe znamená svést ostrý a neúprosný zápas s nedůvěrou, nepochopením a s přesvědčením o správnosti starého. V případě štábní dokumentace je tomu tak dvojnásob.

VYUŽITÍ HEURISTIKY V ROZHODOVACÍCH PROCESECH

Motto: „Nástup vědeckotechnické revoluce mění vžitá a přináší nové představy, kritéria a názory. Tradiční empirické přístupy se často stávají překážkou rozvoje. I v řízení se začínají uplatňovat zcela nové metody, nástroje a podněty.“

(Z rezoluce přijaté na květnovém plénu ÚV KSČ 1974)

Požadavky na zveřejnění velení dané Československé lidové armádě úkoly XIV. sjezdu KSČ vyžadují hledat nové metody, které objektivizují rozhodovací procesy jako základu veškeré činnosti vojsk. Zavádění nových metod do velení je jen jedním z úkolů zvyšování jeho účinnosti. S ním úzce souvisí mechanizace a automatizace velení jako předpoklad využívání exaktních metod v rozhodovacích procesech velitelů a štábů.

Rozhodování je složitým tvůrčím procesem duševní činnosti velitele. Základní požadavek na metody využívané v rozhodovacích procesech je, že musí vycházet ze zákonů marxisticko-leninské dialektiky a teorie poznání. Každá nová metoda ve velení musí projít několika etapami zkoumání. Jde především o etapu hledání, výběru a testování vhodnosti metody, etapu aplikace na konkrétní podmínky činnosti, etapu experimentálního ověřování a závěrečnou etapu ověřování v praxi velení vojskům.

Teprve po realizaci těchto etap můžeme metodu přijmout a to buď bez vý-

hrad anebo s připomínkami, či jen pro určitou oblast anebo ji můžeme zamítnout. Důvodem zamítnutí může být např. nedosažitelnost prostředků vhodných k využití dané metody ve velení či nepřipravenost subjektu velení, tj. velitelů a štábů k využívání navrhované metody v praxi velení. Tyto důvody zamítnutí mohou vlivem rozvoje vědy a techniky postupně ztrácet své opodstatnění a na určitém stupni vývoje stát se zcela neopodstatněné a metodu vlivem vzniku objektivních možností pro její uplatnění nemůžeme přijmout.

Samotný pojem heuristika je obtížně definovatelný i když není nikterak nový. Řekové nazývali heuristikou „umění hledat pravdu“ a zahrnovali do ní metody studia, které napomáhaly vzniku nových objektů a vynálezů. Současná heuristika se zabývá hledáním a objevováním nových postupů a metod pro řešení nových a neznámých problémových situací. Její rychlý rozvoj v poslední době do značné míry souvisí s hledáním cest úspěšného využití moderní výpočetní techniky k řízení procesů, které až donedávna byly výlučně záležitostí člověka.

Snaha usnadnit člověku tuto náročnou činnost pomocníkem — samočinným počítačem — vyvolala potřebu poznat, jak člověk při řízení reaguje na novou situaci a to především proto, aby jeho některé činnosti mohl napodobit počítač.

Dá se říci, že heuristika v dnešním pojetí hledá podstatu rozdílu mezi možnostmi samočinných počítačů a tvůrčími schopnostmi člověka v rozhodovacích procesech. Význačnou roli v úsilí výzkumníků zabývajících se automatizací řízení sehrál způsob práce samočinného počítače, kde se složitá operace rozkládá na operace elementární, které se krok po kroku řeší podle zadaného programu matematicko-logickými postupy. Proto při analýze řídicí činnosti člověka převládala snaha jeho chování algoritmitizovat, tzn. rozložit je na dílčí operace zpravidla matematicky popsatelné a nalézt k nim předpis, který by stanovil pořadí, v jakém mají být dílčí operace vyplněny, k nalezení výhodného řešení. Tam, kde nebylo možné algoritmitizovat přímo činnost člověka, byly vyhledávány algoritmy jiné, vycházející ponejvíce z matematické analýzy a umožňující nalézt nejvýhodnější řešení pro některé problémy rozhodovacího procesu. Tyto optimalizační postupy jsou dnes známé pod pojmem matematické programování. Pro problémy řešení metodami matematického programování je charakteristické značně velké množství možných řešení.

Podstata postupu spočívá potom:

- v matematickém popisu množiny možných řešení;
- v obecném vyjádření vhodnosti jednotlivých řešení formou matematické funkce;
- v hledání takového řešení z množiny možných řešení, pro které matematická funkce nebude podle účelu úlohy svého maxima či minima.

Praktickou použitelnost metod matematického programování omezuje celá řada faktorů. Největší překážku tvoří realizace posledního bodu uvedeného postupu. Je to proto, že dosavadní poznatky matematiky neumožňují zcela exaktně nalézt maximum či minimum jakékoliv matematické funkce na zcela libovolné množině. Pokud existují algoritmy k získání optimálního řešení, pak kladou silné omezení jak na tvar funkce, tak i na tvar množiny a způsob její definice. Tím vyvstává otázka, jak řešit ostatní problémy, jejichž množinu možných řešení můžeme matematicky popsat a účel činnosti vyjádřit matematickou funkcí.

Samočinné počítače s velkými operačními rychlostmi vnukli lidem myšlenku, využít tyto prostředky k prozkoumání všech možných řešení vzájemným srovnáním. Ukázalo se však, že i na výkoných počítačích by tato činnost trvala dlouho a byla by proto neefektivní. Výzkum se znovu vrátil ke zkoumání činnosti člověka. Jednou z oblastí, u které byla studována činnost člověka při rozhodování, byla šachová hra. Její zvláštnost spočívá v tom, že šachista má před sebou stále se měnící situaci a je nucen trvale vypracovávat nové strategie i to, že šachové figury mohou na šachovnici vytvořit 10^{120} kombinací. K zajímavým výsledkům v tomto výzkumu dospěl doktor technických věd, sovětský šachový velmistr M. M. Botvinnik. Pomocí četných experimentů prokázal, že šachista při hodnocení situace a promýšlení dalších tahů nesleduje celou šachovnici, ale do své kalkulace zahrnuje jen 3 až 6 figur. Sleduje pouze ty, které se bezprostředně účastní střetnutí a to jen na těch polích, kde jsou tato střetnutí možná.

Tento jev se často vyskytuje i v činnosti velitele a štábu při výběru vhodného řešení a odlišuje se od hledání optimálního řešení metodami matematického programování. Tak např. chceme-li nalézt nejkratší pochodovou osu pomocí samočinného počítače, můžeme k tomu užít Ford-Falkersonův algoritmus, který patří mezi metody matematického programování a u něhož se při hledání optimálního řešení prověřují všechny možné varianty řešení. Takto vybraná pochodová osa bude zřejmě představovat nejkratší možný spoj. Naproti tomu důstojník operačního oddělení, pověřený stejným úkolem, bude vybírat osu tak, aby zvolené komunikace probíhaly co možná nejbližší a rovnoběžně s přímoou spojnicí. Jeho řešení nemusí být nejlepší, neboť neprověřil všechny možné spoje, avšak určitě se nebude od optimálního výrazně lišit, při čemž k výsledku dospěje mnohem jednodušeji. Dosáhl to tím, že se opřel o dřívější poznatek a zkrátí množinu možných řešení. Tento přístup lze považovat za heuristický. Heuristický přístup používá v procesu vyhledávání řešení problému nebo postupného rozhodování principy vedoucí k zmenšení nejistoty, jakožto směrnice k akci. Výpočetní postupy, které vycházejí z heuristického přístupu a v nichž hledáme řešení za pomoci určitého obratu, zkušenosti nebo intuice v jednotlivých krocích, o nichž předpokládáme, že by mohly vést k cíli, avšak nedovedeme to exaktně dokázat, nazýváme heuristickým programováním. Proto heuristický postup

nezaručuje optimální řešení. Používáme jej proto, že nás v mnoha případech dovede k řešení, jež pro daný problém postačuje.

Počátek rozvoje soudobé heuristiky se vztahuje k roku 1957, kdy američtí výzkumníci A. Nowell, J. Shaw a H. Simon publikovali popis heuristického programu nazvaného „Obecný řešitel problémů“. V tomto programu se při zadaných výchozích podmínkách a přesně popsaném cíli uskutečňuje etapovitý převod situace výchozí v žádanou. V každé etapě se využívají heuristická pravidla, zmenšující rozsah možných variant řešení. Autoři při tom předpokládají, že lze v heuristických programech dosahovat pouze analogie s chováním člověka a nikoliv s jeho myšlením. Proti takovému pojetí heuristiky vznášejí námitky sovětsí vědci, především V. N. Puškin, a poukazují na to, že heuristické programy, které vycházejí z této koncepce, nemodelují tvořivý myšlenkový proces, ale uzavřený systém. Do něj je předem vložen seznam hypotéz a strategií o řešení problému v podobě programu a stroj podle určitého pravidla vybírá jednu hypotézu po druhé. Pro člověka je však charakteristické, že při řešení problému nejprve tvoří hypotézy a teprve potom dochází k jejich eliminaci. Proto současná heuristika, představovaná sovětskými vědci, vidí své těžiště v psychologickém výzkumu lidských tvůrčích procesů, ve kterých zkrácené hledání řešení sehrává jen pomocnou úlohu.

Dosavadní výsledky výzkumu nasvědčují tomu, že vzniku každé varianty v heuristické činnosti předchází vytvoření operativně informačního modelu situace, který sestává z dílčích prvků. Tento model vytváříme na základě zjištění vlastností prvků zkoumaného systému a stanovení vztahů mezi nimi. Konfrontujeme-li tyto poznatky s činností velitele při přijetí rozhodnutí, vidíme, že i on hodnotí nejprve každý prvek bojové situace, tj. nepřítele, vlastní vojska, terén atd. odděleně a teprve potom na základě zjišťování vzájemných vztahů vytváří v mysli model bojové činnosti, ve kterém svazuje tyto prvky v jeden celek, na němž zkoumá, jak to či ono řešení ovlivní vývoj situace. Rozhodující význam zde sehrává operačně taktické myšlení a vědeckost použitých metod v rozhodovacím procesu velitele a štábu.

Metody rozhodování lze podle stupně jejich objektivnosti rozdělit na:

1. empiricko-intuitivní,
2. vědecké,
3. smíšené.

Empiricko-intuitivní metody nemůžeme pro jejich subjektivismus zcela zahrnout,

musíme však omezovat prostor jejich činnosti zaváděním vědeckých metod. Vzhledem k tomu, že nelze oboje metody od sebe zcela odloučit, že je nutné využívat je společně, shrnujeme je do třetího typu metod, které vycházejí z empirie a shrnují v sobě prvky vědeckosti. Smíšené metody na současnou úroveň poznání a současným stavu vědeckotechnického rozvoje patří mezi metody heuristické.

Pomocí těchto metod jsou hodnoceny a srovnávány varianty podle přednosti a nevýhod, bodovým hodnocením, stanovením pořadí důležitosti, váhovým hodnocením apod. I když tyto metody nejsou zcela objektivní, mají svou použitelnost tam, kde nemůžeme matematicky vyjádřit cíl a množinu možných řešení (např. varianty měnicí se v závislosti na terénu).

Heuristika v tomto případě vychází ze systémového přístupu k velení, jako k syntéze lidského činitele a věcného činitele. Heuristický přístup k řešení těchto otázek znamená vycházet z myšlenkového procesu velitele, přihlížet k existující technice, určit dílčí čáru mezi činností člověka a stroje a zobecněné poznatky z myšlenkového procesu aplikovat při tvorbě modelů pro samočinný počítač.

Avšak využití heuristických metod je širší než řešení naznačeného problému. Heuristika používá principy vedoucí k zmenšení nejistoty a k redukování neurčitosti i v nepředvídaných situacích a v situacích, pro které neexistuje žádný formální model nebo analytické řešení. To je pro rozhodovací procesy ve velení velmi cenné. Využívání heuristiky ve velení umožňuje v současné situaci, kdy využívání exaktních metod je omezeno okamžitou nedosažitelností prostředků výpočetní techniky, vhodně sladovat zkušenosti a intuice s vědeckými metodami a prostředky mechanizace a automatizace velení.

Výčet heuristických metod není tímto vyčerpán. V rozhodovacích procesech můžeme účinně využívat heuristickou metodu „útok na zdravý rozum“, heuristických sítí metody expertiz, ankety a kolísá a další méně známé metody.

Heuristické metody uplatňujeme zejména v těch rozhodovacích procesech, kde je mnoho rozhodovacích kritérií — tzv. vektorové kritérium. Optimalizace jen jednoho kritéria je podstatou omezení použitelnosti matematického programování v rozhodovacích procesech, kde zpravidla existuje více kritérií, přičemž některé z nich jsou i protikladné. Zde nastupují metody, které v mnohokritériálním procesu rozhodování řeší z velké části právě tyto problémy.

Při analýze složitých systémů, ve kterých jsou předmětem výzkumu složité situace, anebo dlouhodobé perspektivní plány, nemůžeme vystačit s teorií operačního výzkumu, ve které hlavní místo zaujímají matematické metody. V tomto případě matematické metody budou doplněním heuristických metod.

Při řešení vojenských problémů se heuristické metody mohou uplatnit hlavně v oblasti rozpracování základů struktury ozbrojených sil a při rozpracování požadavků, kterým by mohl odpovídat jednotlivé zbraňové systémy druhů ozbrojených sil a druhů vojsk k předpokládané době.

Z hlediska zkoumání a racionalizace metod práce velitelů a štábů nás heuristické metody zajímají ze dvou hledisek.

1. Využití těchto metod při vytvoření modelu práce velitelů a štábů při přípravě a vedení soudobých operací (tj. popis činností).

2. Využití těchto metod při optimalizaci práce velitelů a štábů při přípravě soudobých operací.

Při automatizaci velení sehraje heuristika významnou roli, především při zavádění nových výkonných samočinných počítačů 3. generace. U dřívější generace bylo rozšiřování počtu operačně taktických úloh omezeno především rychlostí počítačů a kapacitou paměti. U nové generace je limitující faktor poznání. Vystává otázka, co a jak dál řešit. Při hledání odpovědi může být heuristika rovněž dobrým pomocníkem.

Rozhodnutí velitele je základem pro rozpracování všech dalších opatření velení vojskům. Efektivní výsledky těchto opatření dané úspěšným splněním stanovených bojových úkolů jsou podmíněny splněním určitých předpokladů. Základním požadavkem je, že rozhodnutí musí odrážet specifiku objektivních zákonitostí bojových činností v konkrétní situaci. K tomu přispívá i výběr vhodných metod, jejich použití v rozhodovacím procesu velitele k objektivizaci jeho rozhodnutí.

K těmto metodám se řadí i heuristika, která je dosud nedopracovaná, avšak její význam a pozornost, které jí věnují v Sovětském svazu, Polské lidové republice, Německé demokratické republice a jiných socialistických zemích svědčí o tom, že její rozvoj zejména v souvislosti s realizací závěrů květnového plenárního zasedání ÚV KSČ 1974 by neměl v Československé lidové armádě zůstat bez povšimnutí. Především proto, že na řadu problémů může heuristika dát odpověď již dnes.

K ČINNOSTI STÍHACÍHO LETECTVA V PROTIVZDUŠNÉ OBRANĚ STÁTU

V padesátých letech přicházely do výzbroje nejmodernějších armád v masovém měřítku protiletadlové rakety různých typů. Jejich vysoká efektivnost při ničení vzdušných cílů vyvolala některé tendence na snížení významu stíhacího letectva v protivzdušné obraně vůbec a v protivzdušné obraně státu zvláště. Tyto tendence byly záhy překonány. Ukázalo se, že stíhací letectvo má plně opodstatnění své existence a že je nelze ani v protivzdušné obraně státu nahradit žádným jiným bojovým prostředkem, tedy ani nejúčinnějšími a nejmodernějšími typy protiletadlových raket.

Stíhací letectvo zůstává nadále vysoce aktivním prostředkem protivzdušné obrany. Pouze společným úsilím hlavních aktivních prostředků protivzdušné obrany, tj. protiletadlovým raketovým vojskem a stíhacím letectvem, můžeme splnit úkoly protivzdušné obrany.

Úvodem chci ještě zdůraznit, že nebudu v dalším srovnávat výhody a nevýhody protiletadlových raket a stíhacího letectva. K těmto otázkám bylo jednak již hodně napsáno a jednak tyto výhody a nevýhody (přednosti a nedostatky) zcela logicky vyplývají z vlastností protiletadlové rakety a stíhacího letounu. Chci ukázat na některé specifické otázky bojové činnosti stíhacího letectva v protivzdušné obraně státu. Při posuzování úlohy, určení a úkolů stíhacího letectva protivzdušné obrany státu při existenci vysoce účinných protiletadlových raket se může zdát, že stíhací letectvo bude mít podstatně snazší úlohu, než tomu bylo v minulosti. Ve skutečnosti však tomu tak není. **Pro stíhací letectvo zůstávají nadále velmi náročné a složité úkoly.** Můžeme říci, že úkoly ještě složitější, než tomu bylo dříve. To je dáno objektivně prudkým vývojem soudobých prostředků vzdušného napadení v nejširším slova smyslu, tj. jejich kvalitou, množstvím, takticko-technickými vlastnostmi atd.

Možnosti prostředků vzdušného napadení jsou dnes nesmírné. Rakety typu „Země—země“ jsou při použití jaderných náloží mohutnými strategickými, operačními a taktickými prostředky ničení. Soudobé, běžně zavedené, byt nej-

modernější prostředky protivzdušné obrany jsou proti těmto raketám zcela neúčinné. Protivzdušná obrana, která je schopna svést účinný boj s raketami všech typů, vyžaduje zcela specifických prostředků a řešení a z těchto důvodů se již vymyká pojmu „protivzdušná obrana“ a uvádíme ji pod pojmem „**protiraketová obrana**“. V článku se nebudu zabývat protiraketovou obranou. Proto v dalším pod pojmem prostředky vzdušného napadení chápu letouny a bezpilotní prostředky vzdušného napadení, které můžeme z hlediska jejich takticko-technických vlastností ničit prostředky protivzdušné obrany, tj. protiletadlovými raketami a stíhacím letectvem. Ještě chci podotknout, že ani z těchto pohledů není úloha soudobé protivzdušné obrany lehká, což vyplývá z rozvoje a možností klasických prostředků vzdušného napadení, především letectva.

Možností soudobých letounů jsou dány jednak jejich technickými parametry, prostředky ničení používané letectvem, vybavením letounů zabezpečovacími prostředky všeho druhu a způsoby strategického, operačního a taktického použití.

Z technických parametrů soudobých reaktivních letounů vyniká především jejich **rychlost**, která u dnes běžně zavedených typů se pohybuje okolo 2 500 km/hod a která je z hlediska protivzdušné obrany jedním z limitujících prvků. Rychlost soudobých letounů má přímý vliv na všechna opatření protivzdušné obrany, aby nepřátelské letouny:

- vůbec nepronikly nad státní území nebo bráněné objekty,
- pokud již nad státní území proniknou, aby nesplnily stanovený bojový úkol,
- pokud již úkol splní (úder na plánovaný objekt), aby následky po úderu byly co nejmenší.

V tabulce 1 uvádím časy, které má protivzdušná obrana k dispozici k přípravě všech aktivních i pasívních opatření při různých rychlostech nepřátelských letounů a různé vzdálenosti jejich zjištění před státní hranicí (objektem úderu).

Tabulka 1

Rychlost cíle v km/h	Vzdálenost zjištění cíle od státní hranice v km					
	500	400	300	200	100	50
300	100'	80'	60'	40'	20'	10'
600	50'	40'	30'	20'	10'	5'
1200	25'	20'	15'	10'	5'	2,5'
1800	17'	13'	10'	6,6'	3,3'	1,6'
2400	12,5'	10'	7,5'	5'	2,5'	1,2'

Tabulka 1 názorně ukazuje, jaké časové nároky na dnešní protivzdušnou obranu klademe, zvláště chceme-li dosáhnout toho, aby nepřátelské letouny nepronikly nad území státu, tedy aby byly zničeny ještě před státní hranicí nebo v krajním případě v okamžiku přeletu státní hranice. Z tabulky vyplývá, že čím je větší rychlost cíle a čím menší je vzdálenost zjištění cíle, tím kratší máme čas k přípravě příslušných opatření z hlediska zásahu proti cíli. Od určité meze jsou časy zásahu prostředky protivzdušné obrany kritické. Z toho

vyplývá důležitý závěr, že při kritických situacích a při požadavku nedovolit nepřátelským letounům proniknout nad vlastní území, musíme připravit již předem opatření k zásahu proti nim. **Tato opatření se budou týkat především stíhacího letectva**, které může být ve vzduchu ještě před zjištěním vzdušných cílů a bezprostředně po jejich zjištění proti nim zasahovat. Proto také z hlediska včasného zásahu proti vzdušným cílům v soudobých podmínkách nabývá na významu **přepad stíhacím letectvem ze střehu ve vzduchu**. Tento způsob bojové činnosti je vlastní pouze stíhacímu letectvu. Pouze stíhací letectvo je schopno **ničit vzdušného nepřítele ve velkých vzdálenostech od státní hranice nebo bráněného objektu**.

Požadavek včasného zničení vzdušného nepřítele platí zvláště v podmínkách jaderné války. Zásada, že každý vzdušný cíl musíme včas zničit zde zvláště stojí v popředí, protože **každý letoun může nést jadernou pumu**.

Zásah stíhacího letectva v co největší vzdálenosti od státní hranice nebo bráněného objektu zdůvodňujeme také tím, že soudobé bojové letouny mohou k ničení důležitých objektů používat řízených střel typu „Vzduch—země“ z relativně značných vzdáleností.

Boj stíhacího letectva ze střehu ve vzduchu je nenahraditelný a v některých případech je to jediný způsob bojové činnosti, má-li protivzdušná obrana splnit své úkoly. Tento způsob bojové činnosti vyžaduje však značných sil stíhacího letectva. Z tohoto důvodu nebude stíhacího letectva nikdy dostatek.

Kromě vysokých rychlostí letounů, dalším významným technickým parametrem, který má vliv na použití prostředků protivzdušné obrany státu, je jejich **značná horizontální a vertikální manévruschopnost**. Možnost změny směru letu, zvláště při velkých rychlostech letu, dává letectvu nepřítele předpoklad k překvapivému proniknutí do prostorů cílů, zejména jde-li o změnu v určité, pro protivzdušnou obranu kritické době. Za tuto kritickou dobu můžeme považovat okamžik, kdy bylo rozhodnuto o komplexních opatřeních vyplývajících z náletové situace, tj. o zásahu proti cíli (kdo jej bude ničit, kdo bude zasahovat ze zálohy, kde bude z hlediska náletové situace vyhlášen letecký poplach atd.). Náhlá změna směru letu v této kritické době vyvolá potřebu nového rozhodnutí a nových opatření, která sice můžeme předvídat, ale přesto potřebují určitý čas k jejich realizaci. Za určitých okolností mohou tyto změny spotřebovat tolik času, že zásah prostředky protivzdušné obrany může být tak opožděn, že nepřátelský letoun (skupina letounů) splní svůj úkol. Možný příklad takové situace — viz obr. 1.

Z obr. 1 je patrné, že cíl letící do prostoru bráněného protiletadlovými raketami byl tomuto útvaru přidělen. Stíhací letectvo mělo působit proti cíli přepadem ze střehu na letišti v případě, že cíl nebude zničen protiletadlovými raketami. Bod C nám určuje místo a okamžik zjištění cíle na trati letu. Bod R je místem, kdy byl cíl v okamžiku, kdy došlo k rozhodnutí a opatřením pro zásah proti němu. Dále je po minutách zakreslena skutečná trať letu letounu cíle i situace vlastních stíhacích letounů, které v okamžiku R dostaly rozkaz ke vzletu. Bodem U je znázorněn prostor a čas úderu nepřátelského letounu a bodem Z prostor a čas zásahu vlastních stíhačů. Tento velmi jednoduchý příklad jen potvrzuje, co jsem uvedl k rychlosti a manévruschopnosti dnešního letectva. K popsanému případu by nedošlo za předpokladů:

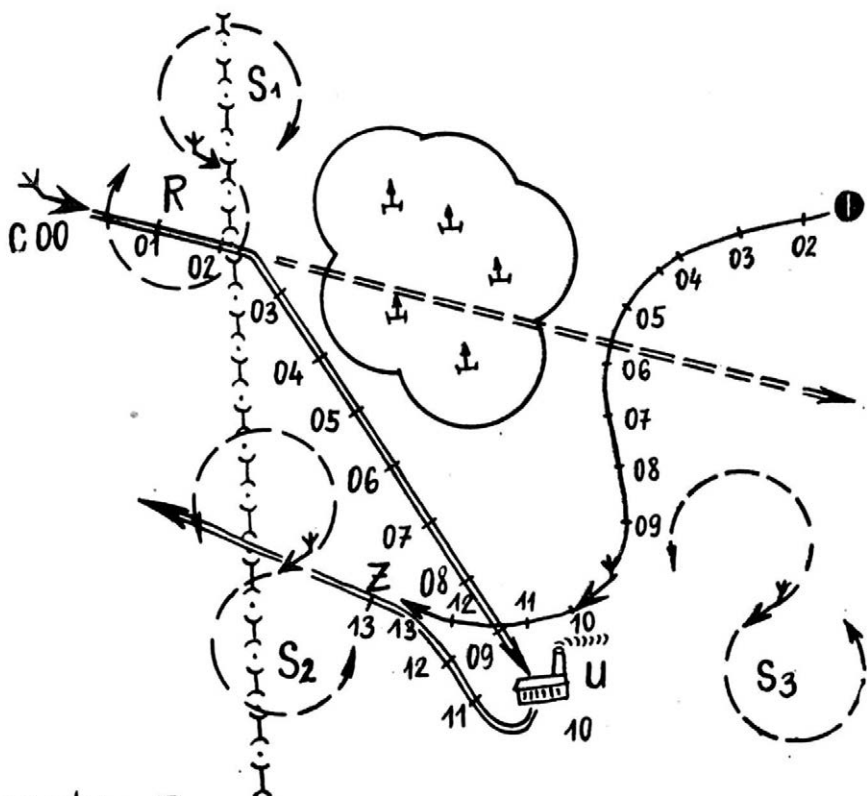
- za první, kdy letoun cíl nezměnil trať letu nebo
- za druhé, kdyby stíhací letoun vedl bojovou činnost ze střehu ve vzduchu a přehrazoval v možných prostorech S₁, S₂, S₃. V každé z těchto možností

bylo možné zasáhnout stíhacím letectvem včas, tj. do splnění úkolu nepřátelským letounem.

Z tohoto případu můžeme vyvodit tyto závěry:

— za dané situace jsme mohli aktivně zasáhnout proti nepřátelskému letounu pouze stíhacím letectvem, protože objekt úderu leží mimo prostor účinné působnosti protiletadlových raket,

— stíhací letectvo je schopné působit do libovolných prostorů, při čemž vzdálenost těchto prostorů od letišť je omezena pouze doletem daného typu stíhacího letounu,

Legenda: = Z
— V

Obr. 1

— včasný zásah stíhacím letectvem byl možný při správné volbě způsobu jeho bojové činnosti, tj. ze střežení ve vzduchu, aniž by změna tratě letu vzdušného cíle tento včasný zásah ovlivnila.

Tento příklad znovu potvrzuje nezbytnost bojové činnosti stíhacího letectva ze střežení ve vzduchu a z toho vyplývající vysoké nároky na bojové úsilí stíhacího letectva a tím i na jeho celkové množství.

Obdobný vliv na činnost prostředků protivzdušné obrany má **manévr letounu-cíle výškou**, tedy manévr v rovině vertikální. Manévr výškou umožňuje skrytý let ke státní hranici nebo objektu úderu a splnit bojový úkol z optimálních výšek. Kombinací horizontálního a vertikálního manévru může, zvláště při větším množství cílů, popř. při použití klamných cílů, poměrně značně dezorientovat protivzdušnou obranu.

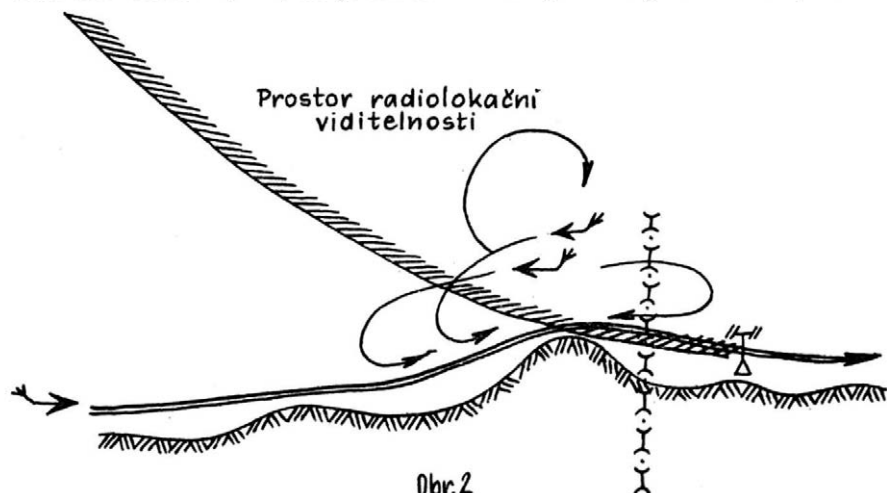
Skrytý let k cíli z hlediska profilu letu a vytvoření takových podmínek, aby radiotechnické prostředky protivzdušné obrany zjistily letouny co nejpozději, dosahuje letoun především lety v malých a přízemních výškách. Tím se dostáváme k jednomu z nejsložitějších problémů současné protivzdušné obrany, tj. k otázce **boje s nízkoletícími cíli**. Vysoce účinné aktivní prostředky protivzdušné obrany, především tedy protiletadlové rakety a stíhací letectvo, donutily úderné letectvo k snížení výšek letu na krajní hranici nebo jinak řečeno pod hranici možnosti jeho zjištění radiotechnickými prostředky, účinné palby protiletadlových raket a bezpečného zásahu stíhacího letectva. Od určitých výšek až po výšky stratosférické, pokud si nepřátelské letectvo nevybojuje nadvládu ve vzduchu, bude jeho činnost pod nepřetržitou úhrozbou zničení. Soudobé přesné navigační prostředky dovolují však lety ve vysokých rychlostech v tak malých výškách, že zvláště v členitém terénu je zjištění, plynulé vedení i včasné ničení vzdušných cílů velmi problematické. Přesto, že otázkám boje s nízkoletícími cíli věnujeme mimořádnou pozornost, že jsou stanoveny zásady boje s nízkoletícími cíli, v teorii se objevují stále nové náměty a v praxi je ověřujeme, nelze považovat tento problém za uspokojivě vyřešený. I v tomto **boji s nízkoletícími cíli sehrává významnou úlohu stíhací letectvo**. Přes nejdokonalejší radiotechnické prostředky k zjišťování vzdušného nepřítele a prostředky navedení, zbývá mnohdy proti nízkoletícím cílům jako jediný a nejspolehlivější prostředek zjištění zrakem nebo pomocí palubních radiolokátorů a neprodlený zásah po zjištění cíle. Úspěšný boj stíhacího letectva s nízkoletícími cíli je možný za určitých předpokladů. K prvním z nich patří opět vedení bojové činnosti ze střežů ve vzduchu, přehrazení možných náletových směrů a dostatečná hustota přehrazujících stíhačů, vyhovující povětrnostní podmínky pro pozorování vzdušného prostoru zrakem a vhodné využití konfigurace terénu na daných náletových směrech. Vedení boje s nízkoletícími cíli bude tím účinnější, čím dále od státní hranice (bráněného objektu) bude stíhací letectvo střeh ve vzduchu uskutečňovat. Na **obr. 2** uvádím princip bojové činnosti stíhacího letectva proti nízkoletícímu cíli.

Celý problém boje s nízkoletícími cíli není však zdaleka tak jednoduchý jak uvádí obr. 2. Záleží zde na mnoha faktorech, které musíme v taktice stíhacího letectva brát v úvahu. Podstatou však je skutečnost, že vést účinný boj s nízkoletícími cíli může za určitých okolností pouze stíhací letectvo. Protože malé a přízemní výšky bude nepřátelské letectvo využívat v maximální možné míře, budou i zde požadavky na stíhací letectvo značné.

Složitá situace pro protivzdušnou obranu může nastat, jestliže nepřítel **použije prostředky radioelektronického boje**. Podaří-li se mu být dočasně zcela nebo z velké části zarušit zjišťovací, naváděcí a řídicí radiolokační stanice a zabránit tak protivzdušné obraně včas zjišťovat, plynule vést a aktivně působit proti vzdušným cílům, pak i zde bude těžiště boje se vzdušným nepřítelem ležet na stíhacím letectvu. Zjištění cílů útokem nebo pomocí palubních radiolokátorů a jejich ničení podle rozhodnutí osádek stíhacího letectva ve

vzduchu může být v některých fázích pro splnění úkolů protivzdušné obrany rozhodující.

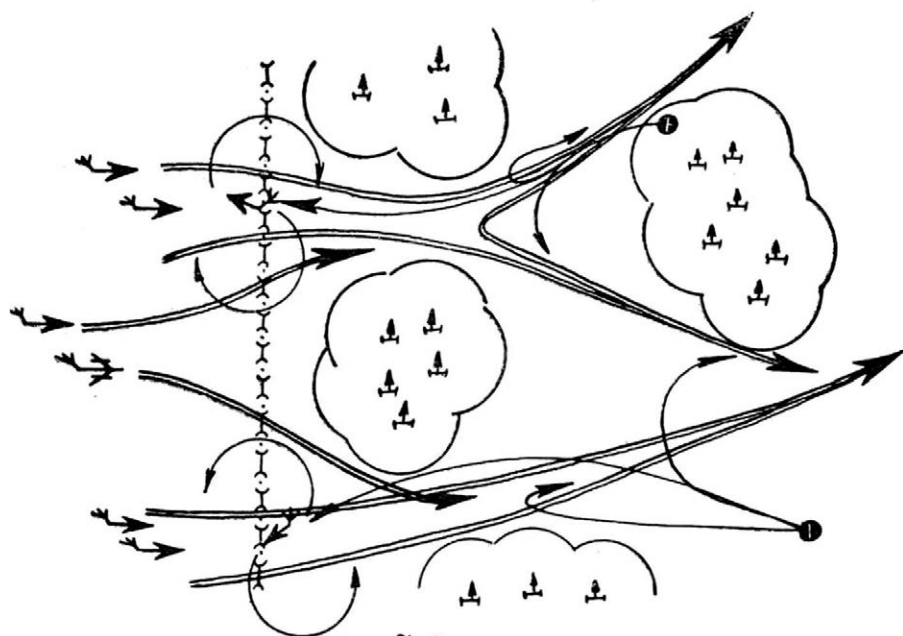
Rychlost soudobých letounů, jejich vysoká horizontální a vertikální manévruschopnost, možnost využívat malých a přízemních výšek, široké zasažení prostředků radioelektronické boje vyžaduje, abychom nepřátelské letectvo zjistili a proti němu zasáhli v co **největší vzdálenosti od státní hranice nebo bráněného objektu**. To je zvláště důležité při možných hromadných úde-

rech nepřátelského letectva. Úkolem stíhacího letectva tedy bude v první řadě sledovat vzdušnou situaci za hranicí dosahu vlastních radiolokačních prostředků v příslušných výškách a za druhé bezprostředně po jejich zjištění je ničit. Oba tyto úkoly jsou velmi náročné a složité již proto, že v mnoha případech vyžadují **vedení bojové činnosti nad územím nepřítele** a to v takové hloubce, která odpovídá potřebám včasného zjištění i včasného ničení vzdušných cílů. K bojové činnosti stíhacího letectva protivzdušné obrany státu nad územím nepřítele musíme vytvořit alespoň zásadní předpoklady, které spočívají v určité volnosti jednání stíhacího letectva v daných prostorech. Proto v zájmu stíhacího letectva protivzdušné obrany státu bude nutné ničit v rozhodujících prostorech (na předpokládaných náletových směrech) prostředky protivzdušné obrany nepřítele, především jeho protiletadlové rakety jinými prostředky, především frontovým letectvem a dalšími prostředky frontu a vševojskových armád.

Dnešní taktika úderného letectva spočívá v hromadné bojové činnosti velkého počtu malých skupin letounů i jednotlivých letounů na široké frontě. To pochopitelně klade i vysoké nároky na hromadné použití sil a prostředků protivzdušné obrany státu, tedy i stíhacího letectva. Hromadnou bojovou činnost stíhacího letectva musíme předem plánovat podle předpokládaných a možných variant bojové činnosti nepřátelského letectva a sladit s bojovou činností protiletadlových raket co do prostoru, času a výšek, dále s prostřednictvím protivzdušné obrany vojsk a sousedy. **Stíhací letectvo protivzdušné**

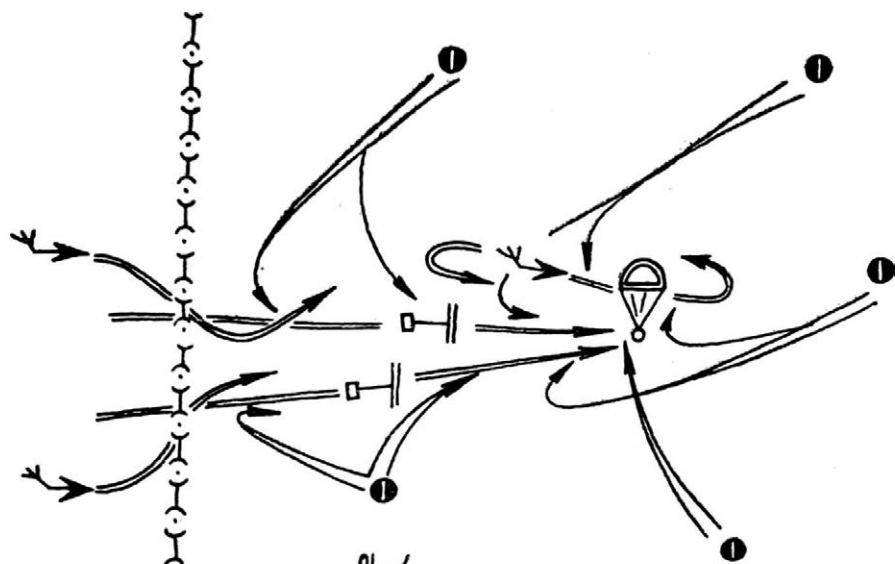
obranu státu musí bezpečně bránit především objekty, směry a prostory, které nebrání žádné jiné prostředky protivzdušné obrany, především tedy protiletadlovým dělostřelectvem. Lze předpokládat, že především prostory a směry, které nebrání protiletadlové rakety bude nepřátelské letectvo využívat k tomu, aby proniklo do prostoru cílů. Proto také náletové směry nepovedou na směrech a prostorech hlavních uskupení prostředků protivzdušné obrany, ale mimo ně, tedy mimo prostory dislokace protiletadlových raket. Tzn., že všechny mezery v systému protiletadlového raketového vojska musí vyplnit stíhací letectvo. **Bojové úsilí stíhacího letectva můžeme soustředit na libovolné směry a prostory, které mohou být i značně vzdáleny od prostorů rozmístění stíhacího letectva (letišť).** Tyto vzdálenosti limituje pouze taktický a v některých případech dokonce operační dolet stíhacích letounů. Schéma bojové činnosti stíhacího letectva za této situace uvádím na obr. 3.

Obr.3.

Bojová činnost stíhacího letectva na operační dolet vytváří zvlášť výhodné podmínky pro nepřetržitě a dlouhodobě působení proti nepřátelským letounům. Operační dolet dnešních stíhacích letounů je několik set kilometrů. To umožňuje přenášet bojové úsilí stíhacího letectva i na velmi vzdálené náletové směry. Soustředěné použití stíhacího letectva na těchto důležitých náletových směrech, které se mohou mimo jiné velmi často měnit, vytváří předpoklady pro vysokou koncentraci sil stíhacího letectva a tím získání převahy nad letectvem nepřítele v relativně malých a omezených prostorech. Tyto vlastnosti, tj. **soustředit v krátkém čase značné síly v libovolném prostoru**, má pouze stíhací letectvo. Tato vlastnost bude zejména cenná v takových situacích, kdy nepřítel s cílem dosáhnout úspěchu v některých rozhodujících prostorech

použije v nich koncentrovaných sil svého letectva. To přichází v úvahu při úderech na rozhodující objekty na území státu, při vysazování operačních vzdušných výsadek apod. Schéma koncentrace sil stíhacího letectva — viz obr. 4.

Obr. 4.

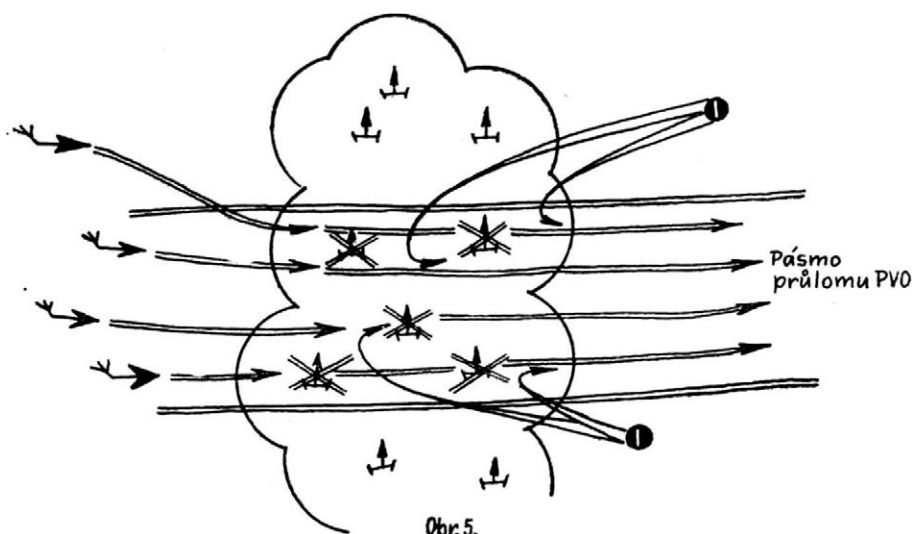
Z hlediska protivzdušné obrany státu budou nejdůležitější prostory a objekty bránit protiletadlové rakety. Na tyto prostory a objekty se však také bude soustřeďovat bojová činnost letectva nepřítele, pokud zde nebudou použity strategické, operační nebo operačně taktické rakety. V případech kdy nepřátelské letectvo bude působit do prostorů bráněných protiletadlovými rakety, pak prvořadými objekty ničení budou postavení protiletadlových raket, jejichž zničení nebo umlčení dává předpoklad k volnosti jednání letectva v těchto prostorech a ke splnění úkolů. V takových případech zpravidla dojde k narušení palebného systému protiletadlových raket, tj. vyřazení několika nebo všech palebných postavení (prolomení protivzdušné obrany). Na takto vzniklou situaci může reagovat neprodleně opět pouze stíhací letectvo, které je schopné okamžitě soustředit nebo přenést bojové úsilí do těchto prostorů.

Obdobná situace nastane zpravidla i v případech, kdy protiletadlové rakety budou tvořit souvislá pásma. Průlet letectva souvislými pásmy bude si nepřítel zabezpečovat vyřazením protiletadlových raket na jednom nebo několika směrech (rovněž prolomením protivzdušné obrany). Vzniklé mezery v palebném systému protiletadlových raket může přehrazovat opět stíhací letectvo — viz obr. 5.

Další vážný problém u protivzdušné obrany je ničení **pomalů letících cílů v malých výškách**. Jde zejména o vrtulníky, které mohou letět v přízemních výškách, využívat plně konfigurace terénu a pronikat nepozorovaně do značných hloubek státního území zvláště za snížené dohlednosti nebo v noci. Je

pravda, že tyto pomalu a nízko letící cíle můžeme snadno ničit jednoduchými palebnými prostředky, tj. ručními zbraněmi, protiletadlovými kulomety a malorážními protiletadlovými kanóny. Pokud však těmito prostory proniknou, je jejich plynulé vedení a sledování radiotechnickými prostředky nemožné. Rovněž použití protiletadlových raket proti těmto cílům je velmi problematické. Spíše naopak, tyto cíle mohou nepozorovaně pronikat do prostorů palebných postavení protiletadlových raket a účinně je ničit. Protože tyto pomalu letící cíle budou k dezorientaci protivzdušné obrany maximálně využívat změny tratě letu, bude jediným prostředkem pro jejich vyhledání a ničení stíhací letectvo, vyzbrojené odpovídajícími typy stíhacích letounů a schopné vést boj s pomalými, vysoce manévruschopnými cíli v několika metrech nad zemí.

V článku jsem chtěl ukázat, že stíhací letectvo je v podmínkách soudobé protivzdušné obrany státu nenahraditelné a nepostradatelné. Plní zejména ty

úkoly, které není schopen plnit žádný jiný druh vojska protivzdušné obrany. Současně však je třeba vidět i správné místo stíhacího letectva vedle tak účinných prostředků jako jsou protiletadlové rakety. Protiletadlové rakety nesmírně usnadňují činnost stíhacího letectva a umožňují soustřeďovat jeho úsilí pouze na určité prostory, směry a časové úseky, které jsem uvedl. Dovedné využití vlastností stíhacího letectva, především jeho vysoké manévruschopnosti, schopnosti samostatného působení, možnosti soustředění značných sil v krátkém čase na kritické prostory a směry, velký okruh účinnosti, včetně možnosti vést bojovou činnost nad územím nepřítele, dává předpoklad pro boj s letectvem nepřítele za nejrůznějších i velmi složitých podmínek.

K ÚČINNOSTI A HOSPODÁRNOSTI RAKETOVÝCH ÚDERŮ

Základní požadavek bojového použití raketového vojska jsou včasné údery s vysokou **účinností** a **hospodárností**. Ke splnění tohoto požadavku musíme v celém procesu řízení dovedně vytvářet nutné předpoklady. Jedním z rozhodujících z nich je zabezpečení nezbytné **přesnosti přípravy a uskutečnění raketového úderu**. Protože tento problém nezhrnuje jenom úzce odbornou záležitost práce příslušníků raketového vojska a dělostřelectva, ale bezprostředně se promítá i do účinnosti vševojskových velitelů a štábů, považují za užitečné některé základní skutečnosti osvětlit.

Účinnost a hospodárnost úderu

Raketový úder je doprovázen celou soustavou jevů, jejichž průběh i výsledek není předem jednoznačně determinován a kterým proto říkáme jevy **náhodné**. Proto také výsledek každého jednotlivého úderu, tj. dosažený účinek představuje zvláštní neopakovatelnou hodnotu určité náhodné proměnné. Tuto náhodou proměnnou nazýváme **účinností úderu** a její jednotlivé zvláštní hodnoty představují **účinky úderu**. Ke kvantitativnímu posouzení účinnosti úderu používáme určitých parametrů, které v souladu s obecnou teorií náhodných proměnných nesou označení **charakteristiky účinnosti** nebo také **míry účinnosti**.

Při úderu na **jednotlivý cíl** (u něhož připouštíme pouze dvojí možný výsledek, tj. buď bude, nebo nebude zničen) považujeme za základní charakteristiku účinnosti **pravděpodobnost zničení P** . Vzhledem k tomu, že jde o cíle vysoké důležitosti, požadujeme při plánování úderů, aby tato pravděpodobnost byla co největší. Za teoreticky i prakticky postačující hodnotu pokládáme $p = 0,9$ čili 90 %.

Skupinový cíl můžeme úderem vyřadit celý nebo pouze jeho určitou část, nebo vůbec ne. Za základní míru účinnosti považujeme **spolehlivě zničenou část cíle s_0** , která udává dolní hranici vyřazené části cíle, u níž je spolehlivost vyřazení 90%. Pro zničení skupinového cíle požadujeme, aby platilo $s_0 \geq 0,40$

[tj. 40 % z celkového plošného obsahu cíle]. V tomto případě můžeme s 90% pravděpodobností očekávat, že bude zničeno alespoň 40 % daného skupinového cíle.

Výpočetnímu procesu, v němž zjišťujeme charakteristiky účinnosti, říkáme **hodnocení účinnosti**. Tvoří důležitou součást operačního i palebného plánování. K tomu máme ve štábech na příslušných stupních zpracovány a využíváme vhodné metodiky i výpočetní pomůcky.

Druhou nezbytnou složkou plánování je určení **nutné mohutnosti jaderné náplně** Q . Tuto mohutnost volíme tak, abychom v daných podmínkách (druh cíle a jeho velikost, druh použitého prostředku, výška výbuchu, délka střelby) zaručili dosažení požadované velikosti míry účinnosti. Při úderu na jednotlivý cíl má zvolená mohutnost jaderné náplně zaručit dosažení $P \geq 0,9$ a při úderu na skupinový cíl dosažení $s_0 \geq 0,4$. Můžeme-li úder na daný cíl vést různými palebnými prostředky a různými mohutnostmi náplně (z nichž ovšem všechny splňují předchozí podmínku dosažení předepsané hodnoty míry účinnosti), je jistě účelné zvolit ten prostředek, u něhož je nutná mohutnost jaderné náplně nejmenší. Tím umožníme splnit s danou sumou mohutností jaderných náplní větší objem palebných úkolů, tj. hospodárněji využít přidělených prostředků. Tak vlastně slouží nutná mohutnost náplně Q k hodnocení **hospodárnosti úderu** a považujeme ji proto za kvantitativní charakteristiku hospodárnosti.

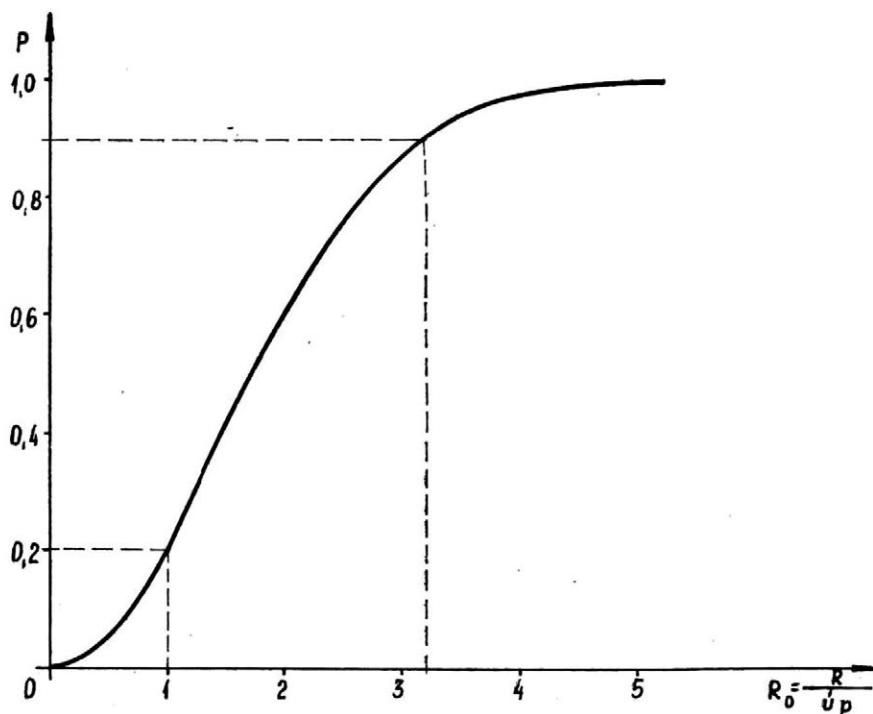
Vliv přesnosti úderu na jeho účinnost a hospodárnost

Přesnost úderu závisí na velkém počtu náhodných chyb při přípravě prvků, na různých malých (v rámci přípustných tolerancí) náhodných nepřesnostech při výrobě rakety a pohonných hmot a konečně i na náhodném kolísání podmínek letu rakety. Všechny tyto vlivy způsobují náhodnou odchylku epicentra od stanoveného záměrného bodu, čímž ovlivňují přesnost úderu. Pro zjednodušení dalších úvah předpokládáme, že možnost výskytu chyb je ve všech směrech stejná, tj. že jde o chyby kruhové. Jako kvantitativní charakteristiky přesnosti používáme kruhové **pravděpodobné úchyly úderu**, kterou označujeme symbolem $\bar{U}_p$. Pravděpodobnostní rozložení chyb úderu je rozložením normálním (Gaussovým). Pravděpodobnost, že epicentrum padne působením chyb úderu do kruhu o poloměru R_0 se středem v záměrném bodě, znázorňuje **obr. 1**. Říkáme jim stručně pravděpodobnosti zásahu kruhu epicentrem. Poloměr tohoto kruhu R_0 , vynesení na vodorovné ose je vyjádřen v pravděpodobných úchylných úderu $\bar{U}_p$.

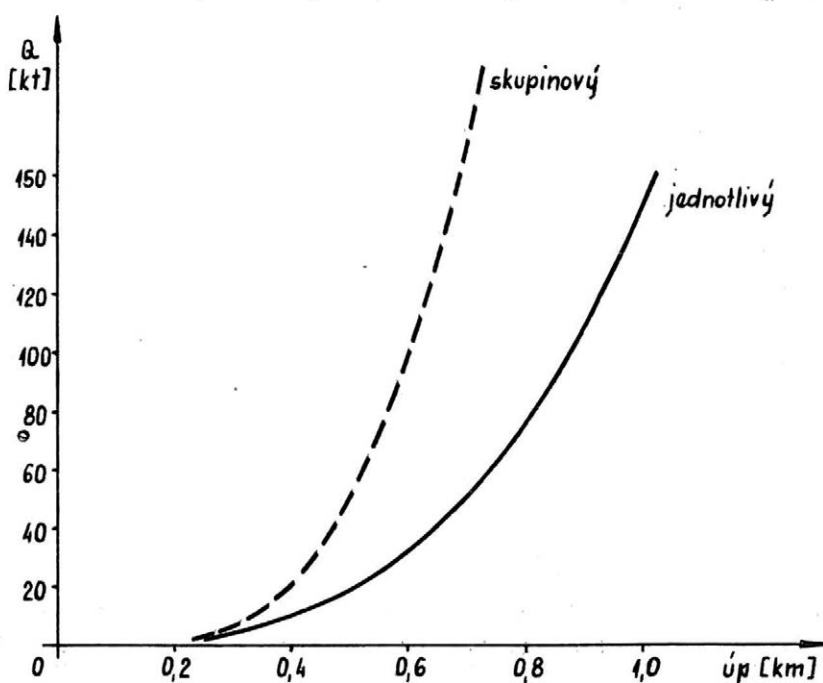
Údajů **obr. 1** můžeme také využít k vyslovení definice pravděpodobné úchylny úderu:

Pravděpodobná úchylna úderu $\bar{U}_p$ představuje poloměr takového kruhu se středem v záměrném bodě, u něhož je pravděpodobnost zásahu epicentrem $P = 0,2034$.

Z **obr. 1** můžeme též získat odpověď na důležitou otázku: jak velký poloměr, u něhož je pravděpodobnost zásahu epicentrem $P = 0,9$? Z grafu zjistíme, že tento poloměr je $R_0 = 3,2 \bar{U}_p$. Při úderu na jednotlivý cíl požadujeme, aby pravděpodobnost jeho zničení byla $P = 0,9$. Zanedbáme-li relativně malé rozměry takového cíle, můžeme konstatovat, že k jeho zničení dojde právě tehdy, bude-li poloměr účinku jaderné náplně R_z alespoň tak veliký, jako poloměr kruhu, u něhož je pravděpodobnost zásahu epicentrem $P = 0,9$. Tento

Obr. 1. Pravděpodobnost, že epicentrum padne do kruhu o poloměru R_0 .

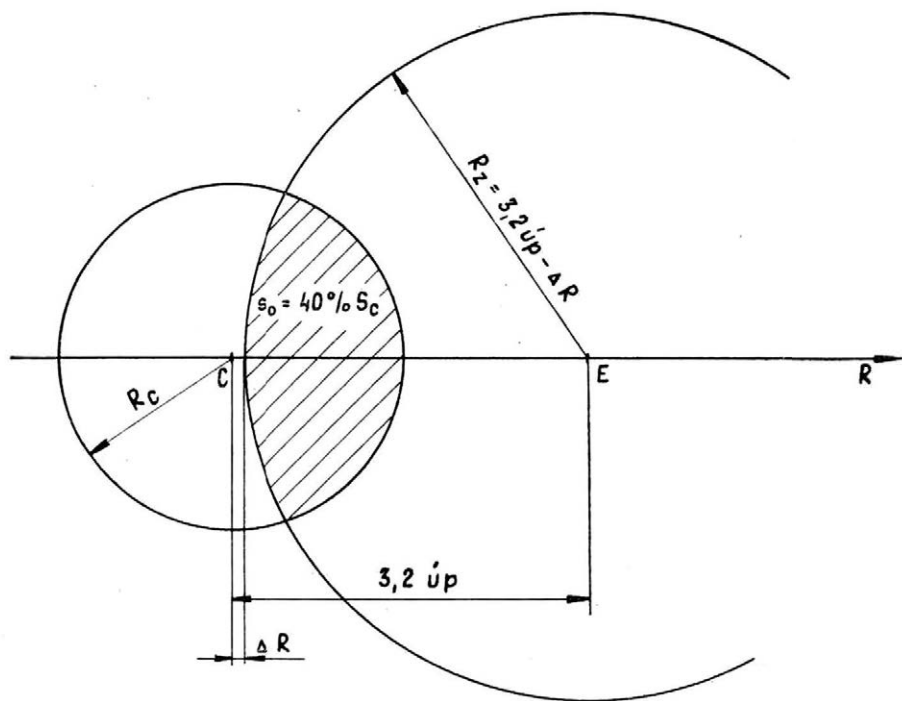

Obr. 2. Nutná mohutnost jaderné náplně Q pro zničení cíle v závislosti na velikosti pravděpodobné úchyly úderu $\bar{u}_p$.

poloměr je však roven $3,2 \bar{U}p$. Bude-li tedy platit $R_z = 3,2 \bar{U}p$, bude splněna požadovaná podmínka účinnosti a cíl bude s 90% pravděpodobností zničen. Je tedy patrné, že **hospodárnost úderu na jednotlivý cíl**, charakterizovaná nutnou mohutností jaderné náplně Q , **závisí na přesnosti úderu**, charakterizované velikostí pravděpodobné úchyly úderu $\bar{U}p$. Tuto závislost graficky znázorňuje **obr. 2**.

Na jeho vodorovné ose jsou vyneseny velikosti pravděpodobné úchyly $\bar{U}p$ (v km) a na svislé mohutnosti jaderné náplně Q (v kt) nutné pro zničení cíle. Zakreslená plná křivka zobrazuje závislosti obou hodnot při úderu na jednotlivý cíl typu řízená střela na odpalovacím zařízení.

Ke zničení skupinového cíle je nutné, aby $S_o \geq 0,4$. Z **obr. 3** je patrné, že nutný poloměr účinku střely R_z je v tomto případě roven předchozí hodnotě $3,2 \bar{U}p$, upravené o určitou hodnotu ΔR , jejíž velikost závisí na poloměru skupinového cíle. Je tedy i při **úderu na skupinový cíl jeho hospodárnost závislá na přesnosti**. Graficky je tato závislost znázorněna na **obr. 2** čárkovaně. Vypočítané hodnoty platí pro živou sílu v obrněných transportérech rozmístěnou na kruhu o poloměru 1 km.

Obr. 3. Nutný poloměr účinku střely R_z při úderu na skupinový cíl o poloměru R_c .

Podmínky pro přesnost úderu

Ukázal jsem již, že hospodárnost úderů podstatně závisí na přesnosti. Dále sledujeme, jaké podmínky ovlivňují přesnost úderu.

Chyby, kterými je doprovázena příprava a sám raketový úder, můžeme dělit do těchto skupin:

- určení souřadnic cíle,
- topograficko-geodetické připojení a orientace,
- povětrnostní přípravy,
- balistické a technické přípravy,
- tabulek střelby,
- technického rozptylu.

Chyby jednotlivých skupin působí navzájem nezávisle a způsobují ve svém výsledku celkovou náhodnou chybu úderu, charakterizovanou pravděpodobnou úchylkou úderu $\bar{U}_p$. Z tohoto výčtu dílčích chyb je patrné, že na **výsledné přesnosti úderu se svou prací podílejí** — kromě příslušníků raketového vojska — **i zástupci dalších odborností**. Jsou to především zpravodajské orgány a příslušníci různých průzkumných útvarů a jednotek, kteří dodávají nezbytné údaje o cíli. Dále to jsou orgány, útvary a jednotky, které se podílejí na topograficko-geodetickém zabezpečení činnosti raketového vojska a orgány a jednotky, které se zúčastní na povětrnostním zabezpečení. Rozbor otázek přesnosti je proto zaměřen především na tyto oblasti, v nichž raketové vojsko využívá podkladů jiných odborností a na ně ve své další práci navazuje.

Pro dosažení vysoké přesnosti úderu má velký význam **přesnost určení souřadnic cíle**, která je charakterizována kruhovou pravděpodobnou chybou r_c . Její velikost závisí na způsobu určení souřadnic cíle a na použitých prostředcích. Pro ilustraci v **tabulce 1** uvádím přehled přesnosti nejčastěji používaných způsobů a prostředků.

Z orientačních údajů je patrné, že přesnost kolísá u nejčastěji používaných způsobů ve značně širokém intervalu (od 12 m při využití svislého leteckého snímku až po 600 m při pozorování z letounu). Všeobecně nejpřesnější podklady poskytuje **svislý letecký snímek**. Má další výhodu, že zachycuje věrně fotografovaný prostor se všemi podrobnostmi. Objektivně reprodukuje informace o situaci a snižuje na minimum subjektivní vlivy. Nevýhodou, která v současné době snižuje možnosti širokého využití, je poměrně dlouhá doba mezi pořízením snímku a získáním výsledků. Návrat letounu z prostoru cíle a technické zpracování snímkových materiálů trvá okolo 8 hodin.

Cenné údaje mohou poskytnout **skupiny hloubkového průzkumu**. Pro dosažení dostatečné přesnosti je však nutné vybavit je mapami měřítká 50 000 a při jejich výcviku vypěstovat potřebné návyky v orientaci, identifikaci objektů, odhadu dálek a určování souřadnic cílů podle mapy. Nevýhodou hloubkového průzkumu je jeho poměrně omezená pohyblivost v terénu.

Souřadnice cílů získané **pozorováním prostředky vzdušného průzkumu** mají všeobecně nižší přesnost. Pozorování z vrtulníku je přitom omezeno dálkově (dálka pozorovací kolem 10 km), pozorování z letounu zase hustotou nepřátelské protivzdušné obrany.

Tabulka 1

Přesnost některých způsobů určení souřadnic cíle

Druh průzkumu	Způsob použití	Druh podkladu	Pravděpodobná kruhová chyba r_c (m)
skupina hloubkového průzkumu	pozorování ze stanoviště mimo cíl	mapa 50 000 mapa 100 000	75 m 200—300 m
fotografický vzdušný	svislý letecký snímek	mapa 25 000 mapa 50 000 mapa 100 000	12—20 m 20—30 m 60—70 m
pozorování z vrtulníku	dálka pozorovací 10 km	mapa 50 000 letecký snímek 20 000 skloněný letecký snímek mapa a přístroj	180 m 130 m 120 m 90 m
pozorování z letounu	v prostoru cíle	mapa 50 000 mapa 100 000 mapa 200 000	100—150 m 200—400 m 400—600 m

V závislosti na bojové situaci, na době a na druhu a úplnosti podkladů připojují a orientují se palebná postavení **geodetickým nebo topografickým způsobem**. Přesnost polohových souřadnic je charakterizována kruhovou pravděpodobnou chybou r_{lg} , přesnost orientace pravděpodobnou úhlovou chybou δ_{or} . Velikosti těchto pravděpodobných chyb se pohybují u geodetického způsobu v rozmezí $3 \text{ m} \leq r_{lg} \leq 10 \text{ m}$, $1,2' \leq \delta_{or} \leq 5,4'$ a u topografického $25 \text{ m} \leq r_{lg} \leq 50 \text{ m}$, $3,0' \leq \delta_{or} \leq 15,0'$ (při použití mapy měřítka 1 : 50 000). Jak je patrné, požadavky vysoké přesnosti splňuje především geodetický způsob. Jeho použití je však časově značně náročné. Při hustotě výchozího podkladu 1 bod na 5 km² potřebuje jedno topograficko-geodetické družstvo na připojení jednoho palebného postavení u taktických prostředků 2 až 3 h a u operačně taktických prostředků 3 až 4 h. S klesající hustotou výchozího podkladu potřeba času narůstá. Mimo čs. státní území — v prostorech s nízkou hustotou výchozího podkladu — musí geodetickému připojení předcházet vytvoření geodetických sítí speciálního určení útvary a jednotkami topografické služby, které vyžaduje několik desítek hodin až několik dnů času.

Topografický způsob je sice časově poněkud méně náročný, ale jeho přesnost je i při použití map měřítka 1 : 50 000 podstatně nižší. Mimo čs. státní území můžeme tuto přesnost zabezpečit jen výjimečně při použití map měřítka 1 : 50 000 2. vydání, a to v závislosti na přesnosti příslušné mapy, která může být značně rozdílná.

Nutnou podmínkou, bez níž nemůžeme raketový úder uskutečnit je úplná informace o **povětrnostních podmínkách**. Raketové útvary a jednotky ji získávají prostřednictvím speciálních povětrnostních zpráv, které sestavují a vysílají povětrnostní stanice na základě úplných přízemních a výškových měření

povětrnostních podmínek. I při nejpřesnějším měření jsou výsledky povětrnostní přípravy zcela nezbytně zatíženy náhodnými chybami, jejichž důsledky se projevují jako nepřesnosti úderu. Hlavními příčinami chyb povětrnostní přípravy jsou

- instrumentální chyby přístrojů a chyby metody,
- změny povětrnostních podmínek v době od jejich změření do jejich využití,
- změny povětrnostních podmínek mezi místem jejich měření a jejich využití,

V současné době jsou chyby první skupiny vzhledem k dostatečně vysoké přesnosti zavedených přístrojů i používané metody relativně malé. Podstatnou roli hrají však druhé dvě skupiny, jejichž chyby dosti rychle rostou se zvětšováním doby a vzdálenosti od okamžiku a místa zpracování povětrnostní zprávy. Z hlediska přesnosti by bylo ideální, kdyby povětrnostní zpráva byla sestavována k okamžiku výstřelu a v bezprostřední blízkosti palebného postavení. Prakticky však tento požadavek není uskutečnitelný a za vyhovující z hlediska přesnosti považujeme povětrnostní zprávu starou dvě (a při neměnném počasí méně než čtyři) hodiny a sestavenou v okruhu přibližně do 40 km od palebného postavení. Jsou-li tyto požadavky splněny, jsou chyby povětrnostní přípravy v přijatelných mezích, takže příliš celkovou přesnost úderu svým působením nesnižují.

Chyby balistické a technické přípravy představují náhodné chyby, které pramení jak z různých instrumentálních chyb používaných přístrojů, tak i ze subjektivních chyb obsluhujícího personálu. Velikosti prvních z nich jsou pro příslušnou techniku jednoznačně dány, velikosti druhých závisí na stupni vycvičenosti a získaných návycích. Jejich snižování na požadovanou úroveň je tedy jedním z nezbytných úkolů bojové a politické přípravy jednotlivců i celých kolektivů. Dobře vycvičené a stmelené pracovní kolektivy dosahují stupně přesnosti v takových mezích, že celková přesnost úderu není podstatně snižována. Máme však na zřeteli, že subjektivní složka přesnosti silně závisí na době, kterou má subjekt k dispozici pro vykonání potřebných úkonů. Tuto okolnost plně respektují i stanovené časové normy. Každé příslušné zrychlování práce a zkracování předepsaných norem se zcela zákonitě musí odrazit v poklesu dosahované přesnosti a může tak ve svém důsledku ohrozit celkovou přesnost a tím i účinnost úderu.

Chyby tabulek střelby a technického rozptylu představují objektivně existující a nevyhnutelně působící chyby, které přípravu a uskutečnění úderu doprovázejí. Jejich velikost je pro každý používaný materiál předem dána a nezávisí na činnosti subjektu ve vlastní bojové situaci. Proto štáby, útvary a jednotky musí s těmito chybami počítat, avšak nemohou žádnou svou činností jejich velikost korigovat.

Celková náhodná chyba úderu je vytvářena současným nezávislým působením všech dílčích zdrojů. Jak jsem naznačil, každý z nich je přitom vyvoláván opět celým množstvím drobnějších, navzájem nezávislých příčin. Jsou tedy splněny všechny podmínky pro to, abychom pravděpodobnostní rozložení chyb úderu považovali za rozložení normální (Gaussovo). Kruhová pravděpodobná úchylna úderu $\bar{U}_p$, charakterizující přesnost úderu, se získá jako druhá odmocnina ze součtu kvadrátů dílčích pravděpodobných chyb, které charakterizují přesnost jednotlivých skupin chyb. Z předchozí analýzy vyplývá, že se velikosti těchto dílčích pravděpodobných chyb mohou pohybovat v závislosti

na použitých způsobech a prostředcích v dosti širokém intervalu. To se plně projeví i u výsledné pravděpodobné úchyly úderu. Proto byly zavedeny tzv. **standardní podmínky**, tj. jakési průměrné podmínky přípravy a vedení úderu, při nichž je zabezpečeno dosažení **standardní přesnosti úderu**. Ta byla vzata za základ při zpracování používaných pomůcek pro hodnocení účinnosti i hospodárnosti úderu.

Nutné podmínky pro dosažení standardní přesnosti

Velikost pravděpodobných chyb balistické a technické přípravy, tabulek střelby a technického rozptylu, které jsou v současné době charakteristické pro zavedený materiál, byly současně přijaty za charakteristiky standardní přesnosti. Proto se jimi dále nebudu zabývat a zaměřím se pouze na ostatní chybové zdroje.

Abychom zaručili požadovanou účinnost a hospodárnost úderu, byly odvozeny maximální přípustné velikosti **pravděpodobných chyb určení souřadnic cíle**. Jsou dány těmito nerovnostmi:

- u úderu taktickými prostředky $75 \text{ m} \leq r_c \leq 100 \text{ m}$,
- u úderu operačně taktickými prostředky $150 \text{ m} \leq r_c \leq 200 \text{ m}$.

Dosahují-li pravděpodobné chyby určení souřadnic cíle v jednotlivých konkrétních případech těchto hodnot, můžeme celkovou přesnost úderu považovat ještě za standardní a můžeme k hodnocení účinnosti resp. k určení nutné mohutnosti jaderné náplně používat normálních pomůcek. Budou-li uvedené maximální přípustné hodnoty překročeny, bude celková přesnost a tedy také účinnost úderu příliš nízká. Pokles celkové přesnosti je s narůstající chybou souřadnic cíle velmi prudký. Nedostatek přesnosti nahrazovat neúměrným zvětšením mohutnosti je velmi nevhodné. Bude-li v konkrétním případě pravděpodobná chyba souřadnic menší než uvedené hodnoty, celková přesnost úderu sice poněkud vzroste, avšak toto zvětšení nebude tak pronikavé, jako byl v předchozím případě pokles přesnosti. Proto i v této situaci můžeme plně využívat normálních pomůcek pro hodnocení a určení nutné mohutnosti náplně.

Za standardní a přípustné způsoby určování souřadnic cílů můžeme považovat při úderu:

- taktickými prostředky: svislý letecký snímek, pozorování skupinou hloubkového průzkumu s využitím mapy 50 000, pozorování z vrtulníků pomocí mapy a přístroje při pozorovací dálce do 10 km, pozorování z letounu v prostoru cíle s využitím mapy 50 000,
- operačně taktickými prostředky: kromě uvedených způsobů ještě pozorování z vrtulníku s libovolným podkladem při dálce pozorování do 10 km (i když pravděpodobnost využití tohoto prostředku je vzhledem k úkolům operačně taktických prostředků velmi nízká).

Protože určení souřadnic cíle představují důležitou složku celkové přípravy úderu, budeme mu na všech odpovídajících stupních velení věnovat maximální pozornost. Důležitým předpokladem k tomu je rozvoj nových průzkumných prostředků a metod i získání patřičných schopností a návyků již při mírovém výcviku všech zpravodajských a průzkumných orgánů.

Přesnost **topograficko-geodetické přípravy** musí splňovat při standardních podmínkách požadavky, vyjádřené těmito nerovnostmi:

- u taktických prostředků $20 \text{ m} \leq r_{tg} \leq 25 \text{ m}$, $1,5 \text{ dc} \leq \delta_{or} \leq 2,0 \text{ dc}$,
- u operačně taktických prostředků $50 \text{ m} \leq r_{tg} \leq 70 \text{ m}$, $\delta_{or} \approx 2'$.

Tyto požadavky jsou zcela splněny u geodetického způsobu. U operačně taktických prostředků vyhovuje pro připojení palebných postavení i topografický způsob, avšak přesnost jeho orientace je příliš nízká.

Z uvedených požadavků přesnosti vyplývají vysoce náročné úkoly při plánování, organizaci a uskutečňování topograficko-geodetické přípravy, a to zejména při bojové činnosti mimo čs. státní území. V úvahu беру i dříve uvedenou nutnost vytváření speciálních geodetických sítí a jejich časovou náročnost.

Pro zabezpečení nezbytné přesnosti **povětrnostní přípravy** chceme dosáhnout toho, aby raketové útvary a jednotky byly zabezpečeny úplnou povětrnostní zprávou, její stáří nepřekročí dvě hodiny a která byla sestavena ve vzdálenosti do 40 km od palebných postavení. To ovšem vyžaduje dovedné a centralizované plánování činnosti všech povětrnostních stanic, v úzkém souladu s plánováním bojové činnosti raketových útvarů a jednotek.

Splníme-li všechny tyto podmínky, můžeme přesnost raketových úderů považovat za standardní a můžeme očekávat vysokou účinnost i hospodárnost těchto úderů. K hodnocení účinnosti můžeme přitom plně využívat zavedených pomůcek.

Závěr

V práci jsem ukázal význam přesnosti pro účinnost a hospodárnost raketového úderu. Uvedl jsem také mezní přípustné hodnoty jednotlivých dílčích chyb, při nichž lze očekávat celkovou přesnost za standardní a úder za dostatečně hospodárný. Z těchto údajů zcela zřetelně vyplývá příslost potřebných předpokladů i náročnost jejich splnění. To vyžaduje nejen vysoce promyšlenou plánovací a organizátorskou činnost všech zapojených stupňů velení, ale i určité nezbytné množství času, jehož další snižování není účelné. Značný význam má i získávání patřičných schopností a návyků v dlouhodobém procesu bojové a politické přípravy.

ŘÍZENÍ VÝZBROJNÍHO ZABEZPEČENÍ VOJSK V POLI

Jedním z důsledků vědeckotechnické revoluce je, že do všech oborů lidské činnosti se stále více prosazují vědecké poznatky. Rozvoj vědecké metodiky, bouřlivý rozvoj elektroniky, vznik obecné vědy o řízení — kybernetiky vedou k rozvoji výrobních sil společnosti. To vše dává lidské činnosti nový obsah, který si objektivně vynucuje i novou kvalitu řízení.

Tyto procesy se silně projevují i v armádě. Prudký rozvoj moderní vojenské techniky, vznik nových zákonitostí ozbrojeného zápasu v podmínkách raketové jaderné války si objektivně vyžadují novou kvalitu řízení. Tento požadavek je i prvořadým úkolem vojenskovědeckých prací v armádě. Jde v podstatě o to, abychom uvedli do souladu otázky velení se zákonitostmi vedení soudobé války. Tyto změny si zákonitě vynucují, abychom zpracovali ucelenou, vědecky zdůvodněnou a v praxi ověřenou teorii velení. Souběžně bychom měli vypracovat teorii řízení materiálně technického zabezpečení jako systému zabezpečení vojsk. Úplné a včasné zabezpečení vojsk materiálem je jedním z rozhodujících faktorů, který určuje průběh a výsledek operace. Úspěšného materiálně technického zabezpečení vojsk v operacích dosahujeme přesným a včasným plánováním, správnou organizací zásobování, nepřetržitým přísunem, skladováním předepsaných zásob a jejich optimálním členěním do sledů. Významnou úlohu zde má sladění práce štábu týlu a součinnost s náčelníky druhů vojsk a

služeb, zejména s náčelníkem výzbrojní služby (NVS).

Výzbrojní služba se podílí značnou měrou na celkovém zabezpečení vojsk a vytváří tak podsystém: „Výzbrojní zabezpečení“, do kterého se koncentrují hlavní úkoly výzbrojní služby v poli. Celý podsystém tvoří soustava řídicích a výkonných orgánů k zabezpečení vojsk materiálem nomenklatury 01, 21 a 22, který zahrnuje:

- raketovou výzbroj, rakety a technické prostředky pozemního raketového vojska a vojska PVO;

- výzbroj jednotlivce a zbraňové systémy klasického dělostřelectva, vojska PVO, motostřeleckých a tankových útvarů a jednotek ostatních druhů vojsk a služeb;

- radiolokační techniku a počítače pro zabezpečení pozemních vojsk a vojska PVOS;

- veškerou munici pro zbraňové systémy, raketovou municí, signální a pyrotechnické prostředky;

- dílenské a opravárenské prostředky k zabezpečení technické pohotovosti;

- ostatní materiál zabezpečující kompletnost výzbroje a správný provoz, ošetřování a skladování.

Úkoly výzbrojního zabezpečení v poli obsahují:

1. Řízení výzbrojního zabezpečení na jednotlivých stupních velení, které podmiňuje organizace řídicích a výkonných or-

gánu výzbrojní služby a povinnosti stanovené rozsahem působnosti v poli.

2. Zabezpečování raketovými prostředky takticko a takticko-operačního určení, technickou přípravu a zásobování raketa-
mi země—země, země—vzduch a udržování těchto prostředků ve stavu stálé technické pohotovosti.

3. Zabezpečování vojsk výzbrojí, zbraňovými systémy klasického dělostřelectva a radiolokační technikou u všech druhů vojsk a služeb ČSLA, technické zabezpečení, udržování výzbroje ve stálé pohotovosti, vyprošťování, ošetřování a skladování.

4. Zabezpečování vojsk veškerou municí a PTRS pro zbraňové systémy, řízení technické přípravy, kompletace a zásobování vojsk municí pro zabezpečení boje.

5. Součinnost s náčelníky druhů vojsk a služeb v otázkách výzbrojního zabezpečení, evidování materiálů, sledování vlastních a nepřátelské techniky a vytváření předpokladů pro další nezbytná opatření u vojsk.

Řízením v obecné podobě rozumíme specifickou uvědomělou lidskou činnost, která zahrnuje funkci plánování, organizování, operativního řízení, kontroly a výchovy kádru.

Podmínkou řízení je existence:

a) **organizovaného celku** — s dostatečně složitou strukturou a rozvinutými funkcemi. Tzn. existence řídicí i výkonné složky, mezi kterými je oboustranné informační spojení (informační a zpětná vazba);

b) **cílové chování soustavy** — tzn. orientovaný cílový pohyb, jehož dosažení je programem řídicí složky a funkcí výkonné složky;

c) **neurčitosti** — jejich odstranění je funkcí řídicí složky.

Potom řízení jako proces budou charakterizovat tyto znaky:

— mezi ovládanou a ovládající soustavou (složkami) je spojení, které činí pů-

sobení ovládající složky (soustavy) závislé též na vlastnostech nebo podmínkách chování ovládané soustavy — jinými slovy je zde zpětná vazba;

— charakteristickým znakem řízení je úplnost cyklu. Tzn., že každé řídicí působení na nějaký objekt je zakončeno efektem, který působí na řídicí orgán zpětně;

— toto zpětné působení znamená, že existence plní funkci regulátoru v dynamické soustavě, která nemůže existovat nedostává-li zpětné informace o stupni užitečnosti efektu, jenž vytvořila.

Z toho vyplývá, že řízení je založeno na třech základních prvcích, a to na ovládání, informování a cíli řízení.

Nyní tyto obecné závěry z teorie řízení se pokusím aplikovat na podmínky armády. Je celá řada definic řízení a velení. Vyjdu z charakteristicky velení. Z polního řádu cituji: „Velení vojskům záleží v tom, že velitelé a štáby neustále řídí své podřízené, usměrňují jejich úsilí ke splnění stanovených úkolů. Velení je založeno na centrálním řízení vojsk nadřízeným velitelem a rozumné iniciativě podřízených při plnění těchto úkolů.“

Z této charakteristiky velení vidíme, že vlastně zahrnuje problémy řízení velmi složitých, dynamických a pravděpodobnostních procesů vojenské činnosti při zachování všech podmínek existence řízení tj.

— existuje zde složitý armádní organizmus;

— je zde potřeba cílového chování dvou vysoce aktivních systémů s protichůdnými zájmy (vztah k nepříteli a úsilí dosáhnout jeho porážky);

— značná neurčitost a silně pravděpodobnostní chování obou soustav se silnými vnitřními, ale hlavně vnějšími vlivy (činnost protivníka).

Z tohoto tedy vyplývá dílčí závěr, že velení vojskům je specifickým případem řízení ve zvláštních podmínkách společenské soustavy v armádě.

Podstata a obsah řízení výzbrojního zabezpečení vojsk v poli

Budu vycházet ze závěru, že velení je specifickým případem řízení ve zvláštních podmínkách — v armádě.

Nyní zkoumejme, jak jsou tyto předpoklady splněny v oblasti řízení výzbrojního zabezpečení vojsk v poli.

a) Existence organizované soustavy

Organizovaná soustava orgánů výzbrojní služby je dána organizační strukturou

ČSLA. Tzn., že jde o integrovanou soustavu. Určitému organizačnímu stupni odpovídá vždy určitý stupeň velení (útvár — svazek — svaz) a tomu i organizační uspořádání orgánů výzbrojní služby. Z toho vyplývá, že nadřízený stupeň orgánů výzbrojní služby řídí podřízený stupeň orgánů výzbrojní služby, což je postačující k tvrzení, že tato soustava splňuje podmínky existence organizované soustavy.

b) Cílové chování soustavy

Obsah opatření výzbrojního zabezpečení vojsk je různý podle organizačních stupňů (jednotka, útvar, svazek, svaz) a v podstatě zahrnuje:

- zabezpečení vojsk raketovou technikou a raketami země—země a země—vzduch;
- zabezpečení vojsk municí;
- zabezpečení vojsk výbroj;
- technické zabezpečení.

Cílem výzbrojního zabezpečení vojsk je zabezpečit vojska materiálem třídy 01, 21 a 22 a udržit tento materiál ve stavu stálé technické pohotovosti. Tato skutečnost stěžejním způsobem ovlivňuje růst složitosti, rozsah organizace a řízení a staví do popředí řadu problémů, které musí orgány výzbrojní služby řešit. Z toho vyplývá, že je splněna i druhá obecná podmínka řízení.

c) Neurčitost a pravděpodobnost chování soustavy

Existuje řada možností analýzy a studia řízení výzbrojního zabezpečení vojsk v poli. Pro potřebu tohoto tvrzení uvádím:

- proces řízení výzbrojního zabezpečení závisí na čase (tato závislost je všeobecně známa);
- sledované procesy řízení v oblasti výzbrojního zabezpečení zahrnují v sobě prvek náhodnosti chování jako: vlastnosti lidského činitele, odbornost, morálka, stav zásob materiálů, neúplná informovanost o změnách situace vojsk, závislost na klimatických podmínkách a terénu, činnost nepřítelů, různá kvalita výbroje, stupeň technického zabezpečení a další vlivy.

Je tedy zřejmé, že úroveň řízení přímo závisí na schopnosti řídicí složky (NVS, skupiny, oddělení, správy) postihnout stav této soustavy v určitém okamžiku a podmínky přechodu do jiného stavu — to je uvažovat pravděpodobnost zákonitostí.

To tedy znamená, že je splněna i třetí podmínka řízení — neurčitost chování sledované soustavy.

Řízení výzbrojního zabezpečení v poli má tyto fáze:

- plánování,
- organizování,
- operativní řízení,
- kontrolní činnost,
- výchova kádrů.

Plánování výzbrojního zabezpečení — vyžaduje v první řadě jasně stanovit cíl, který má výzbrojní služba dosáhnout. Obecný cíl výzbrojního zabezpečení vojsk v boji stanovují řády a předpisy (Děl-1-10, Děl-1-11 apod.). Je však nutné stanovit

konkrétní cíle výzbrojního zabezpečení v souladu se vzniklou situací. Tyto cíle stanoví vševojskový velitel daného stupně ve svém zámyslu a rozhodnutí pro zabezpečení bojové činnosti vojsk. Z takto stanovených cílů vychází i NVS daného stupně velení.

Cílem plánování je sestavit program — plán pro příští boj. Samotné plánování probíhá na vševojskovém štábu v určitém chronologickém sledu, který je závazný i pro výzbrojní službu. Z toho vyplývá i posloupnost činnosti orgánů VS při plánování výzbrojního zabezpečení. Tuto můžeme shrnout do etap, a to

1. ujasnění úkolů výzbrojního zabezpečení, časová kalkulace a zhodnocení situace;
2. příprava návrhů pro rozhodnutí velitele a vydání předběžných nařízení;
3. zpracování plánu výzbrojního zabezpečení na mapě a potřebné dokumentaci pro řízení;
4. vydání odborných nařízení podřízeným stupňům a výkonným orgánům.

1. Ujasnění úkolů výzbrojního zabezpečení, časová kalkulace a zhodnocení situace

Cílem ujasnění úkolu výzbrojního zabezpečení a zhodnocení situace je příprava podkladů pro zámysl NVS daného stupně, který zabezpečuje příští boj (operaci).

Celou činnost vykonává NVS (se svým štábem) průběžně s přicházejícími informacemi. Při tvorbě zámyslu výzbrojního zabezpečení půjde v podstatě o požadavky, které vyplývají z úkolů velitele, situace vojsk, časových možností a jejich sladěním. Veškeré úvahy se týkají prostoru a času. Prostor je dán šířkou a hloubkou operace (úkolu) a čas je dán orientačním údobím do hodiny pohotovosti k plnění bližšího a dalšího úkolu.

Činnost začínáme plánovat po doručení operační směrnice u operačního stupně a doručení bojového nařízení u vojskového stupně velitele a odborného nařízení NVS nadřízeného stupně. Z operačního zámyslu (předběžného rozhodnutí) velitele získá NVS údaje o způsobu a lhůtách hlavních opatření do doby pohotovosti, situaci vlastního vojska a nepřítelů, o úkolu svazu, svazku (útvary).

NVS s postupným dostáváním informací si bude ujasňovat úkol a formovat zámysl výzbrojního zabezpečení. Nelze předpokládat, že všechny potřebné informace budou NVS daných stupňů dostupné současně. Pracovní postup NVS spočívá v postupné analýze získaných informací a v současné syntéze dílčích závěrů a pod-

kladů získaných na základě součinnosti s náčelníky druhů vojsk a služeb. Metodický postup jednotlivých činností vyplývá z metodiky práce NVS daného stupně. Zde je zakotvena dělba práce, návaznost pracovních postupů a časové ohodnocení jednotlivých činností, které musí NVS sládit s metodikou práce vševojskového štábu.

2. Příprava návrhů pro rozhodnutí velitele a vydání předběžných nařízení

Cílem této činnosti je připravit veliteli daného stupně zdůvodněné podklady a kalkulace pro rozhodnutí. Z hlediska velitele daného stupně půjde v podstatě o účelovou činnost, kde si velitel zpravidla stanoví otázky, na které chce vyslechnout návrhy. Na druhé straně však to nezabývá NVS daného stupně odpovědností, aby měl připraveny úplné podklady a návrhy. Podle stupně velení a rozsahu odpovědnosti měl by se NVS připravit na tyto otázky:

- zabezpečení daného stupně raketami [země—země, země—vzduch], možnosti technické přípravy raket vzhledem k dané situaci;

- předpokládané prostory rozmístění a manévru prtz;

- zabezpečení přisunu raket a technické přípravy podle požadavků RVD a PVO;

- zabezpečení boje [operace] municí, stanovené normy spotřeby munice, zabezpečení přisunu do hodiny pohotovosti a v průběhu boje [operace], předpokládané prostory rozmístění skladů;

- přidělené opravárenské prostředky a návrh na jejich použití;

- návrh na technické zabezpečení, předpokládaná návratnost opravené výzbroje do hodiny pohotovosti a v průběhu boje [operace];

- informace o úkolech nadřízeného stupně.

Jakmile velitel schválí návrh, NVS vydá podřízeným stupňům předběžná odborná nařízení pojítky nebo kurýrem.

Schválený návrh NVS je podkladem pro zpracování plánu výzbrojního zabezpečení graficky na mapě a textově částí jako přílohy k plánu.

3. Zpracování plánu výzbrojního zabezpečení na mapě a potřebné dokumentace pro řízení

Plán výzbrojního zabezpečení je programem pro řízení. Jeho cílem je konkretizovat rozhodnutí velitele daného stupně

ve formě opatření k zabezpečení boje [operace]. Plán zpracujeme na mapě a zpravidla obsahuje

a) hlavní úkoly výzbrojní služby v dané situaci:

- kam zaměřit hlavní úsilí služby,
- pořadí a způsob zabezpečení vojsk raketami a municí,
- zabezpečení technické přípravy raket;
- zabezpečení oprav a návratnosti výzbroje;

b) grafickou část na mapě:

- operační a týlovou situaci [v potřebném rozsahu],
- situaci útvarů a zařízení výzbrojní služby,
- potřebné údaje vyplývající ze součinnosti s druhy vojsk, speciálních vojsk a služeb;

c) přílohy ve formě tabulek:

- zabezpečení raketami a jejich rozdělení na boj [operaci],
- narůstání technické pohotovosti raket;
- přísuny [odběry] nosičů, bojových hlavic a munice,
- zabezpečení municí,
- zabezpečení hlavních druhů výzbroje,
- předpokládané ztráty a opravy výzbroje.

Podkladem pro zpracování plánu výzbrojního zabezpečení je rozhodnutí velitele daného stupně, skutečná situace výzbrojní služby u vojsk, součinnostní dohovory s náčelníky druhů vojsk a služeb a odborné nařízení NVS nadřízeného stupně.

K plánu výzbrojního zabezpečení zpracujeme plán kontrolní činnosti, který slouží jako zpětná vazba pro řízení.

4. Vydání odborných nařízení podřízeným stupňům a výkonným orgánům

Odborné nařízení NVS daného stupně je bojový dokument, který schvaluje velitel. Obsahuje úkol vykonavatele a nejnutenější údaje, které podřízený pro splnění úkolu potřebuje. Vydává se písemně, doručuje se poštou, kurýrem a pojítky. V odborných nařízeních pro NVS podřízených stupňů uvádíme:

- zásobování a technickou přípravu raket, přidělené počty nosičů, hlavic a množství KRPH;

- zásobování výzbrojí a náhradními díly;

- zásobování municí, výši nesnižitel-
né zásoby na konci boje;
- technické zabezpečení výzbrojí (při-
dělení opravárenských útvarů, vyprošto-
vání, shromaždiště poškozené výzbroje,
odsuny a opravy);
- místo velení orgánů výzbrojní
služby;
- předpokládaná hlášení.

NVS nadřazeného stupně musí využít
všech možných kanálů přenosu, aby in-
formace v odborných nařízeních se dosta-
ly ve srozumitelné formě co nejdříve pod-
řízeným stupňům velení.

Další fází je organizování

Ve vztahu k ostatním funkcím řízení
je činnost, která vytváří předpoklady a
podmínky pro řízení. Stěžejním úkolem
organizování je určení optima organizo-
vanosti, tzn. dosáhnout toho, aby míra
uspořádání soustavy maximálně usnadňo-
vala řízení. Zejména v praxi bývá tato zá-
sada často porušována shromažďováním
a úkolováním orgánů VS o několik orga-
nizačních stupňů níže. Přemíra nařízení,
rozkazů apod. vede naopak ve svých dů-
sledcích ke snížení vnitřního řádu orga-
nizace a porušení jeho funkce.

Je třeba zabezpečit, aby každý (i nej-
nižší) stupeň byl schopen organizační
opatření nejen přijímat, ale i aktivně po-
užívat. To má svůj význam pro stanovení
pravomocí, odpovědnosti, náplně funkční
povinnosti i metodiky práce. Objektivní
podmínkou řízení je účelné rozmístění or-
gánů výzbrojní služby na velitelské a tý-
lové velitelské stanoviště. Upravení vztahů
mezi jednotlivými složkami a náčelní-
ky druhů vojsk a služeb znamená vytvořit
organizační předpoklady pro součinnostní
vztahy. Zde chci připomenout i formální
a neformální stránku organizace. Formál-
ní stránka organizace vymezuje strukturu
a charakter organizace, pravomocí, odpo-
vědnost podle jednotlivých stupňů apod.
Neformální stránka tvoří druhou část a
může v řadě případů rozhodnout o tom,
zda výzbrojní orgány budou schopny plnit
úkoly a cíle na daném stupni. Neformální
stránka zahrnuje v podstatě vztahy mezi
lidmi, jednotlivci, skupinami, kolektivy,
kde není buď možné a nebo účelné upra-
vovat vztahy předpisy, nařízením apod.
Praktické zkušenosti ukazují, že nefor-
mální stránka má důležitou úlohu při kri-
tických stavech jako např. při řešení slo-
žitých úkolů, konfliktních situací, při ře-
šení úkolů ve velké časové tísní, při fy-
zické vyčerpanosti apod.

Ukazuje se, že soudružská pomoc, vy-
soký morální stav, pracovní návyky a me-

todika práce mohou formální stránku or-
ganizace ovlivňovat v kladném smyslu.

Nezbytnou fází řízení je operativní řízení

Operativní řízení může být dvojího ty-
pu a to plánovitě operativní řízení nebo
improvizace. Zatímco první vychází z pře-
dem vypracovaného plánu výzbrojního za-
bezpečení a tento upřesňuje podle vznika-
jících situací, improvizace tento základ
postrádá a vychází ze znalosti problema-
tiky, zkušeností a schopností vedoucích
pracovníků. Základem operativního řízení,
jak jsem již uvedl, je předem zpracovaný
plán výzbrojního zabezpečení. Při vedení
operace (boje) vznikají nepředvídané ru-
šivé jevy, které negativně ovlivňují i vý-
zbrojní zabezpečování vojsk. Cílem opera-
tivního řízení je zabránit těmto rušivým
jevům, operativně zasahovat k nápravě
odchylek od žádaného stavu a dosáhnout
tím vytčeného cíle. Jde tedy o nepřetržitě
sledování situace, předvídaní dalšího vý-
voje a porovnávání se zpracovaným plá-
nem výzbrojního zabezpečení. Odchylky,
které vznikly z porovnání a nebo předpo-
vědi dalšího vývoje situace vyžadují roz-
hodnutí NVS daného stupně a jeho doru-
čení podřízeným stupňům. Zásadní změny
ve výzbrojním zabezpečení vyžadují roz-
hodnutí vševojskového velitele.

Kontrolní činnost

Umožňuje poznání skutečného stavu,
konkrétní praxe a je zpětnou vazbou ope-
rativního řízení a dalšího rozhodování.
Rozsah kontrolní činnosti závisí na systé-
mu řízení. Kontrolní činnost má zjistit
skutečný stav, jak plní podřízení vydaná
nařízení a plánované úkoly a zda podáva-
ná hlášení jsou reálná. Nedílnou součástí
kontrolní činnosti je získávání informací,
které mají sloužit k dalšímu rozhodování
o splnění úkolů. Kvalita informací závisí
na úplnosti, hodnověrnosti, srozumitel-
nosti a včasnosti. Každý funkcionář má
mít k dispozici ty informace, které ke své
činnosti nezbytně potřebuje.

Výchova kádru je jedna ze závažných
otáček řízení, neboť člověk je jeho zá-
kladní složkou. Z hlediska potřeb řízení
jde zejména o osvojení si zásad bojové
činnosti, znalosti problematiky výzbrojní-
ho zabezpečení vojsk, takticko-techni-
ckých údajů a parametrů bojové techniky,
znalosti řádů a předpisů, organizace,
zvládnutí základních návyků štábní práce
apod. V této oblasti je zvlášť nutné věno-
vat zvýšenou pozornost výchově a přípra-
vě mladých kádru, kteří jsou krátkou
dobu na funkcích a nemají dosud potřeb-
né praktické zkušenosti a teoretické zna-
losti.

VÝZNAM A ÚLOHA DOPRAVY V BOJOVÉ POHOTOVOSTI ARMÁD VARŠAVSKÉ SMLOUVY

Význam a úloha dopravy v bojové pohotovosti armád Varšavské smlouvy

Bojová pohotovost a připravenost ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy je v mnohém určována přípravou dopravního systému pro činnost v podmínkách soudobé války. Proto v zemích Varšavské smlouvy se plánovitě uskutečňují opatření ke zvýšení vojenského dopravního potenciálu. Těmto opatřením věnují velkou pozornost jak národní ministerstvo obrany, tak Spojené velení.

Jeden z rozhodujících problémů se dotýká **plánování a zabezpečení přepravy vojsk** po území spojeneckých států při vedení společné bojové činnosti, včetně organizace a řízení přepravy, technického zabezpečení a obnovy komunikací a principy přechodu dopravy z mírového režimu na válečný.

Možné řešení je v zabezpečení nejracionalnějších forem a způsobů součinnosti mezi národními vojenskými a civilními dopravními orgány s cílem plně uspokojit dopravní požadavky spojeneckých armád v soudobé válce.

Týká se to železniční, silniční, vodní, vzdušné a potrubní dopravy, které se hrají významnou úlohu v dopravním zabezpečení Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy. Rozhodující objem přepravy vojsk a zásob materiálu na území států Varšavské smlouvy v průběhu společné činnosti se bude realizovat po komunikacích a dopravními prostředky určenými v míru pro národní hospodářství. Přesuny vojsk po vlastní ose budou probíhat po silnicích jednotlivých zemí a tech-

nické zabezpečení komunikací v hranicích těchto zemí bude realizováno především silami a prostředky ministerstev dopravy v součinnosti s teritoriálními ozbrojenými silami.

Hlavním úkolem v mezinárodním měřítku je vzájemná a těsná součinnost vojenských a civilních odpovědných dopravních orgánů při analýze nejsložitějších problémů, ujednání názorů a vypracování závěrů, které je třeba realizovat v jednotlivých zemích jako společnou vojenskou dopravní politiku.

Takovýto přístup umožňuje další pokrok v dosažení sladěnosti ve všestranné přípravě dopravního systému bratrských zemí k činnosti za války.

Nároky na vojenskou dopravu

Souhrnný objem železniční přepravy za Velké vlastenecké války činil 19,7 miliónů vozů. Automobilní doprava přepravila 145 miliónů tun různých druhů zásob.

Námořní a říční doprava přepravila 4,3 miliónů vojáků, 212 000 koní, 11 000 děl, 4 600 tanků, 49 000 automobilů a více než 22 miliónů osob a 140 000 tun materiálu.

Jak ukazují fakta, pouze využitím všech druhů dopravy mohly být zcela zabezpečeny potřebné přísuny i odsuny.

V budoucí možné válce rozsah přepravy nepochybně mnohonásobně vzroste.

Potřeba materiálních prostředků vojsk frontu se podstatně zvýšila; např. PHM 8–10krát a munice 3–4krát ve srovnání

s operacemi závěrečného období druhé světové války.

Při tom je nezbytné vzít v úvahu snížení a rozboření komunikací jadernými údery a snížení propustnosti železniční sítě o 70–80 % a silniční sítě o 35–40 %.

Nezbytnost vysoké připravenosti dopravy

Vědecký výzkum, válečné hry a cvičení ukazují, že efektivní využití různých druhů dopravy na území států Varšavské smlouvy pro potřeby spojeneckých ozbrojených sil bude bezprostředně záviset na realizaci ještě v míru takových opatření, jako je vybudování dostatečného počtu vhodných komunikací, zabezpečení jejich odolnosti, nepřetržitosti přepravy, zabezpečení zálohy propustnosti a provozní výkonnosti, unifikaci technických parametrů základních dopravních tahů, vytvoření nezbytných dopravních prostředků a podmínek pro sladěnou činnost všech druhů dopravy.

Je známo, že agresivní pakt NATO rozsáhle připravuje všechny druhy dopravy k válce. V důsledku toho je schopen zabezpečit rychlou mobilizaci a soustředění ozbrojených sil NATO na základních strategických směrech, především na středo-evropské válčisti a zabezpečit potřebné dopravní požadavky za války.

Proto hlavním úkolem dopravního systému států Varšavské smlouvy je vytvoření převahy nad potenciálním protivníkem v dopravních možnostech na rozhodujících směrech, jako součást naší souhrnné vojenské převahy.

Dále je nezbytné vzít v úvahu to, že zvětšení ničící síly útočných druhů zbraní, zvětšení délky jejich dosahu a přesnosti zásahů, zvyšuje požadavky na odolnost dopravního systému. Přitom zavádění nové bojové techniky a prostředků do vojsk ztěžuje organizaci jejich přepravy.

To vše nás nutí nepřetržitě zdokonalovat dopravní systém z hlediska branných potřeb a cílevědomě připravovat dopravu k činnosti za branné pohotovosti státu s přihlédnutím ke specifickým potřebám ozbrojených sil.

Požadavek nepřetržitě bojové pohotovosti spojených ozbrojených sil k odrazení možného útoku přirozeně předpokládá vysoký stupeň připravenosti dopravy k zabezpečení přepravy v zájmu spojeneckých vojsk a taktéž vytvoření nezbytných podmínek k nejrychlejšímu přechodu dopravního systému na válečný režim.

Tato opatření, která připravujeme v rámci operační přípravy státního území, jsou náročná a nákladná a jejich reali-

zace koordinujeme v rámci rozvoje dopravy v souladu s národohospodářskými zájmy.

Plné zabezpečení dopravních požadavků pro spojené ozbrojené síly můžeme uskutečnit pouze za podmínek komplexního využití všech druhů dopravy a vojenských dopravních prostředků.

K splnění tohoto cíle jsou zapotřebí organizačně technická opatření k zabezpečení přepravy míst styků různých druhů dopravy, vynesení nakládky za války mimo velké komunikační uzly, zabezpečení komplexní mechanizace nakládacích a vykládacích prací a hromadné zavedení kontejnerizace a paletizace.

Důležitým úkolem je plánování přepravy vojsk, zásob, přesunů spojeneckých svazů, svazků, útvarů a zařízení na území spojeneckých zemí v průběhu války.

Význam připravených alternativ hromadné přepravy v současnosti podstatně vzrostl, jsou součástí rozvinutí ozbrojených sil jak jednoho státu, tak spojených ozbrojených sil vcelku.

Je přirozené, že rozpracované plány přepravy v prvních dnech války bude nutné upravit v důsledku možných podstatných změn v operační, týlové a dopravní situaci. Proto velký význam klademe na jednoduchost a unifikaci plánování vojenské přepravy s možností strojového zpracování.

Jestli plánování vnitrostátní vojenské přepravy je záležitostí toho kterého státu, mezinárodní přepravy spojeneckých vojsk a zásob na území druhého státu v průběhu společné činnosti bude nezbytné plánovat na dvoustranném základě mezi ministerstvy obrany a dopravy zainteresovaných zemí v souladu s doporučením Spojeného velení.

Frontové železniční přepravy se plánují podle rozhodnutí velitele frontu v souladu se schváleným objemem přepravní výkonnosti vyčleněné frontu spojeneckým státem.

Určitá část přepravní kapacity spojenecké země je potřebná v průběhu války k zabezpečení vlastních vojenských a národohospodářských potřeb a též k zabezpečení přepravy podle plánu Spojeného velení.

Taktéž přesuny vojsk po vlastní ose na území spojeneckého státu, musíme předem plánovat a zabezpečit. To vyžaduje předběžnou součinnost mezi velením jednotlivých armád a Spojeným velením. Při realizaci přesunu a přepravy vojsk a zásob vycházíme z toho, že budou probíhat v nejsložitějších podmínkách raketové jaderné války. Proto splnit požadovaný objem přepravy v určené době a přesun

vojsk do určených prostorů, aby byla bojeschopná, bude záviset především na organizaci bojového, materiálně technického a zdravotnického zabezpečení přesunujících se vojsk a přeprav. To vyžaduje včasnost, předem připravenou organizaci a systém řízení a nepřetržitou součinnost, vypracovat jednotné zásady, pravidla a jejich unifikaci.

Podíl silniční dopravy v souhrnném objemu přepravy v našich podmínkách nepřetržitě roste a klade zvýšené nároky na automobilní službu. Plná motorizace vojsk a zvýšený objem automobilní dopravy v zásobovacím procesu vyvolává velké požadavky na silniční zabezpečení. Na základě spojeneckých cvičení při rozvíjení vojsk frontu na hloubku více než 1 000 km požaduje se okolo 20 silnic o celkové délce 35–40 tisíc km.

Připravit tuto síť, zabezpečit její obsluhu a zabezpečit překonání řek můžeme pouze spojeným úsilím jak rozvíjených vojsk, tak i v nemalé míře vojenských a civilních dopravních orgánů spojeneckého státu, na jehož území se vojska pohybují.

Pro představu o rozsahu silniční dopravy uvedu několik čísel.

Za 2. světové války silniční vojsko Rudé armády obsluhovalo silniční síť v délce 350 000 km, obnovilo spolu s místními organizacemi okolo 100 000 km silnic a 1 300 km mostů a to i přes takové řeky jako Volha, Dněpr, Visla, Dunaj, Odra a další. Na vojenských automobilních silnicích se stravovalo okolo 30,7 miliónů vojáků, zdravotnická pomoc byla poskytnuta 1,1 miliónům osob, na místech technické pomoci bylo opraveno 800 000 vozidel a doplněno pohonnými hmotami 2 milióny vozidel.

Přirozeně, že současnost by vyžadovala daleko větší a širší služby na vojenských automobilních silnicích.

Kromě plánování přepravy a přesunu je důležité též řízení vojenské přepravy a přesunu spojeneckých vojsk, které vyžadují nezbytnou centralizaci a to jak na

území jednotlivých států, tak válčičtě v rámci organizace Varšavské smlouvy. K usnadnění řízení budeme počítat s využitím soudobých prostředků automatizace, s unifikací přepravních dokumentů, s perspektivním využitím propojených mezinárodních spojů automatizovaného systému řízení jak dopravních ministerstev, tak ministerstev obrany.

V souladu s rozvojem spojovací techniky a stále se zvyšujícími nároky na řízení se ukazuje, že nastal čas přechodu **od regulace na základních vojenských silnicích k plánování a řízení provozu na nich.**

Mohl bych ještě hovořit o technickém zabezpečení komunikací a jeho úloze, bojové a mobilizační pohotovosti železničního, silničního a automobilního vojska a orgánů vojenské dopravy. Ale to je již další samostatný problém.

Na závěr chci říci, že je třeba

— pokračovat v přípravě komunikací a dopravních prostředků z hlediska bran-
ných potřeb,

— dále rozpracovat v rámci Varšavské smlouvy principy organizace technického zabezpečení, obnovy komunikací, plánování, zabezpečení a řízení vojenské přepravy a přesunu vojsk na území spojeneckých států s využitím všech druhů dopravy.

— pokračovat v unifikaci dopravní techniky a zavádění technických prostředků kontejnerového systému ve spojeneckých armádách,

— zabezpečit v průběhu bojové činnosti těsnou operativní součinnost ve všech otázkách dopravního zabezpečení spojeneckých vojsk mezi národními ministerstvy obrany, Spojeným velením z jedné strany a dopravními ministerstvy států Varšavské smlouvy z druhé strany.

Postupná realizace vytyčených úkolů v armádách Varšavské smlouvy vytváří předpoklady úspěšného plnění náročných dopravních úkolů, nezbytných k zabezpečení soudobých vojenských operací.

Zkušenosti z přípravy štábů

Charakter soudobé bojové činnosti se vyznačuje především vysokými bojovými možnostmi vojsk, zejména jejich palebnou mohutností, údernou silou a manévrovostí. Došlo ke značnému rozšíření bojového použití sil a prostředků, ke zvýšení rozhodnosti, úsilí a rychlosti průběhu bojové činnosti. Velmi důležitou úlohu v soudobých operacích (boji) má činitel času. Pravidlem je možnost vzniku nenadálých a prudkých změn situace a bojových možností svazků a útvarů v průběhu boje a operace, což má za následek nutnost rychlého přechodu od jednoho druhu bojové činnosti k druhé.

To se projevilo ve zvýšených požadavcích na štáby jako na orgány velení a značně zkomplikovalo jejich práci. Naléhavě vyvstala otázka o zdokonalování systému velení dalším zlepšováním metod práce štábů, rozvojem struktury systému velení, širokým využíváním matematických metod, prostředků automatizace a mechanizace a zaváděním automatizovaných systémů velení.

Je to objektivní a zákonitý proces a netýká se jen armády, ale celé společnosti. Tuto skutečnost potvrdil i XIV. sjezd KSČ, který zdůraznil úlohu vědeckotechnického rozvoje a květnové plénum ÚV KSČ v roce 1974, které zdůraznilo rostoucí význam racionalizace řídicích procesů v rozvoji společenské produktivity práce.

To vyžaduje, aby již dnes všechny štáby dokonale zvládly novou techniku používanou v systému velení, současně metody plánování boje a operace a vědeckou organizaci práce.

Ze všech těchto vzájemně spjatých problémů rozebereme jen některé, neefektivnější metodické způsoby přípravy štábů

jako orgánů velení, které byly dostatečně ověřeny na cvičeních minulých let.

☆

Při organizování přípravy štábů je velmi důležité mít jasnou představu o jejich předurčení a o těch požadavcích, které vyžaduje soudobá vojenská činnost na štábech jako na orgánech velení. Musíme mít na paměti, že současné prostředky ničení můžeme účinně ovlivnit jen v případě vysoké úrovně bojové pohotovosti orgánů velení všech stupňů, za předpokladu, že štáby budou správně a včas řešit složité úkoly průzkumu, hodnocení situace, plánování bojové činnosti, rychle doručovat konkrétní úkoly podřízeným, promyšleně organizovat bojovou činnost, udržovat spolehlivé velení a nepřetržitou součinnost.

Tyto úkoly mohou úspěšně řešit jen velitelé a štáby, kteří jsou na vysoké úrovni operačně taktické přípravy, mají dostatečné zkušenosti z praxe, správně chápou charakter a způsoby vedení soudobého vševojskového boje a operace a dokáží předvídat pravděpodobný vývoj a průběh bojové činnosti.

Z tohoto pohledu nabývá na zvláštním významu správná organizace společné práce velitelů a štábů v různých etapách přípravy a vedení bojové činnosti. Sladěná činnost štábů se svými veliteli v mnoha případech zabezpečuje úspěch jejich společné práce, šetří čas a konkretizuje velení vojskům. Proto správné chápání svého velitele, dosažení úplné sladěnosti v činnosti velitele a štábu ve všech případech je důležitým úkolem v přípravě všech štábů.

Metody práce velitelů a štábů vždy zahrnují prvek tvůrčího přístupu a v prak-

tické činnosti jsou možné nejrozumnější varianty jejich způsobu práce. To v první řadě závisí na podmínkách situace, časových možnostech, osobních kvalitách, znalostech a zkušenostech velitele a rovněž na přípravě a sladění štábů. Zvláště důležité je vypracovat správnou metodu společné práce velitele se štábem, náčelníky druhů vojsk a služeb v podmínkách rychle se měnící situace, při studiu nového úkolu a přijetí rozhodnutí.

Rozhodnutí je základ, ze kterého vychází štáb a náčelníci druhů vojsk a služeb při organizování všech opatření k zabezpečení bojové činnosti. Hlavním úkolem štábu je uvést pohotovosti do života a zabezpečit jeho včasné splnění. Tato slova skrývají mnohé problémy, především zabezpečení spolehlivého vedení v jeho širokém chápání, které může splnit jen dobře organizovaný a připravený kolektiv.

Velitelé a štáby všech stupňů jsou povolány k tomu, aby tvůrčím způsobem řešili otázky bojové pohotovosti, soustřeďovali pozornost na nejdůležitější a perspektivní problémy, na nichž v první řadě

závisí zabezpečení převahy nad pravděpodobným nepřítelem.

Ke splnění těchto požadavků a k odstranění některých existujících nedostatků v přípravě štábů jsme zásadně upřesnili metodiku jejich přípravy. Zvýšili jsme počet cvičení v terénu a zamítli jsme taková cvičení, která byla organizována v připravených, známých prostorech na známá témata a byla vedena podle šablonovitých plánů provedení cvičení. Hlavní pozornost jsme soustředili na zásadní, určující otázky bojové činnosti, přitom jsme nezapomínali i na tzv. maličkosti, na nichž často závisí úspěch boje a operace. Štáby začaly plnit úkoly v podmínkách skutečně dynamické situace s častým přemísťováním míst velení, s jejich rozvíjením v krátké době bez přerušení velení vojskům.

V praktické přípravě štábů vycházíme především z konkrétních úkolů, z úrovně připravenosti důstojníků a generálů a sladěnosti kolektivu daného štábu. Přísně dodržujeme zásadu, že každý velitel osobně učí svůj štáb.

Velitelsko-štabní cvičení

K přípravě štábů používáme celou řadu opatření, různé formy a metody operační přípravy, v jejichž průběhu důstojníci získávají teoretické znalosti a praktické návyky k plnění svých povinností, zvyšují svou profesionální kvalifikaci. Mezi všemi těmito opatřeními zvláštní význam udílíme velitelsko-štabním cvičením, která patří mezi neúčinnější formy přípravy generálů a důstojníků. Je to pochopitelné, protože na velitelsko-štabních cvičeních všechny otázky plánování, organizace a zabezpečení boje procvičuje v plném rozsahu nejen štáb, ale i všichni náčelníci druhů vojsk a služeb.

Praxe potvrzuje, že nejlepší výsledky dosahujeme na velitelsko-štabních cvičeních se značkovými vojsky a na operačně taktických cvičeních, v jejichž průběhu velitelé a štáby všech druhů vojsk prakticky procvičují otázky organizace boje bezprostředně v terénu. Na takových cvičeních důstojníci nadřazených štábů plní své funkční povinnosti společně s důstojníky štábů přidělených a podpůrných útvarů a jednotek. Při tom vznikají výhodné podmínky komplexního řešení otázek organizace bojové činnosti při jejich všestranném sladění se všemi náčelníky druhů vojsk a služeb.

Před velitelsko-štabním cvičením obyčejně organizujeme štabní nácvik v terénu

se spojovacími prostředky. Tento nácvik řídí zpravidla velitel, který vystupuje nejen v úloze řídícího nácviku, ale i ve své funkci; tzn., že společně se štábem se učí i sám.

Velitelsko-štabní cvičení (včetně cvičení s částečně vyvedenými vojsky a rovněž operačně taktická vojsková cvičení) zahajujeme nejlépe procvičením otázek bojové pohotovosti jako určujícího prvku v přípravě štábů a vojsk.

Vzhledem k rostoucímu významu prvku času v soudobé válce se snažíme, aby na několika stupňových velitelsko-štabních cvičeních v průběhu organizace boje byla použita v plném rozsahu metoda souběžného plánování jak na vyšších štábech, tak i na stupních svazek—útvár—jednotka.

Zkušenosti z velitelsko-štabních cvičení potvrzují, že dosažení sladěnosti ve všech otázkách organizace bojové činnosti mezi vševojskovými a leteckými štáby a rovněž se štáby přidělených útvarů a jednotek je nejsložitějším úkolem. Nejvýrazněji se to projevuje při souběžném plánování. V tomto případě se někdy v některých dokumentech různých štábů vyskytují rozporné údaje, dokonce i v takových zásadních otázkách, jako jsou např. objekty, které má ničit daný prostředek, čas a čáry (prostory) činnosti vojsk atd. Proto je nutná přesná kontrola na cvičení zpra-

covaných dokumentů s osobním prověřením řídicího cvičení všech zásadních údajů, které se týkají organizace a vedení bojové činnosti.

K přiblížení podmínek výcviku štábů k reálné skutečnosti organizujeme všechna velitelsko-štabní cvičení zpravidla s vyvedením vojsk, dále jako taktická cvičení s bojovou střelbou a palbou dělostřelectva. Zkušenosti ukazují, že taková metoda je vysoce účinná; kromě toho zvyšuje kvalitu cvičení, protože účast útvarů a jednotek všech druhů vojsk a letectva na cvičení umožňuje prakticky prověřovat operativnost práce štábů jako orgánů velení, realnost zpracovaných plánů, propočtů a možnosti velet vojskům po jejich uvedení do bojové pohotovosti, přípravu k vedení bojové činnosti i v průběhu boje.

K určení složení a množství útvarů a jednotek, vyváděných na taktické cvičení v průběhu konání velitelsko-štabního cvičení, musíme přistupovat odpovědně a vycházet z požadavků na procvičení plánovaných otázek. Zatížení generálů a důstojníků na cvičení plánujeme tak, aby cvičící štáb v průběhu cvičení, kromě řešení praktických otázek velení vyváděným vojskům, měl potřebný čas na sladění svých jednotek a služeb, na zvýšení návyků pro splnění funkčních povinností a řešení dalších otázek, spojených s velením vojskům.

Kladné výsledky v přípravě štábů přináší dvoustanná velitelsko-štabní cvičení nebo cvičení, kdy na jedné straně probíhá velitelsko-štabní cvičení s částečně vyvedenými (značkovými) vojsky a na druhé straně taktické cvičení.

Podobná cvičení zpracováváme na základě jednotného zámyslu, platného pro obě strany. Probíhají zpravidla do velké hloubky s procvičováním různých učebních úkolů, jako např. útok (organizace obrany), násilný přechod vodních překážek, vedení střetného boje, organizace protizvědi, jejich odrazení atd.

V průběhu cvičení (v případě, že nám to umožňuje dislokace vojsk) je účelné ke cvičícím štábům postupně vyvádět samostatné útvary a jednotky v přísné shodě s bojovými úkoly. Kromě toho k praktickému procvičení otázek zabezpečení trvalého velení je účelné v průběhu všech velitelsko-štabních cvičení několikrát přemístit místa velení. V době přemísťování štábu a také bezprostředně po zaujetí nového prostoru, určujeme štábům úkoly k získávání údajů o situaci, k upřesnění nebo doručení nových bojových úkolů vojskům. Tato opatření umožňují prověřit schopnost štábů řešit nenadále vzniklé úkoly a napomáhá důstojníkům získat ná-

vyky v přebírání jednotek a útvarů do své podřízenosti, v průběhu boje ve včasné doručení bojových nařízení podřízeným a v organizaci velení ve složitých podmínkách situace.

Takto organizovaná cvičení nám dále umožňují postupně a nenadále prověřovat bojovou pohotovost mnohých útvarů, orgánů velení všech stupňů a rovněž vojsk, která se zúčastní cvičení, zdokonalit jejich polní přípravu.

Zkušenosti z přípravy štábů ukazují, že při systematickém zkoumání velitelsko-štabních cvičení na mapách nebo v terénu bez vyvedení vojsk někteří důstojníci začínají ztrácet pojem času. Jejich snaha udělat všechno co nejrychleji a předejít nepříteli je pochopitelná a zákonitá. Současně však takováto snaha je nezdůvodnitelná, nerealná a v podstatě nepřipustná.

V průběhu konání velitelsko-štabních cvičení je účelné periodicky stavět velitele a štáby před nutností organizovat splnění reálných bojových úkolů průzkumu s vyvedením samostatných jednotek a útvarů, pozemních vojsk a letectva, uskutečnit bojové střelby ze všech druhů zbraní, letecké bombardování, stavbu mostů, přísun munice a ostatních druhů materiálu a techniky, rozvíjet vojenskou nemocnici a další útvary a jednotky speciálního a týlového zabezpečení. Taková velitelsko-štabní cvičení je nutné organizovat do značné hloubky, aby mohly být procvičeny všechny učební otázky.

Tento rozsah velitelsko-štabních cvičení umožňuje řídicímu cvičení v dostatečné míře procvičit všechny učební otázky, reálně přemísťovat místa velení ve všech oblastech, zhodnotit připravenost velitelů a štábů jako orgánů velení. Účast vojsk na cvičení umožňuje prakticky procvičit realnost propočtů, které připravují cvičící štáby.

Je důležité poznamenat, že jednotky a útvary zpravidla nevyvádíme na celou dobu konání velitelsko-štabních cvičení, ale jen na období, ve kterém je skutečně potřebujeme k ověření norem nebo k řešení jednotlivých úkolů. Obvykle tato doba nepřevyšuje 24 hodin; průzkumné letectvo např. může určený úkol splnit za několik hodin. Takto organizovaná velitelsko-štabní cvičení umožňuje vysoce účinně cvičit vojska, hospodárně využít výcvikový čas a vyvádět na cvičení značné množství útvarů a jednotek všech druhů vojsk a služeb. Možný způsob vyvedení jednotek a útvarů na VSC uvádíme v grafikonu — viz obr. 1.

Kromě toho štáby svazků a útvarů cvičíme ve velení vojskům v průběhu vedení bojové činnosti, v organizovaném

	1.den	2.den	3.den	atd.	Poznámka
Doba vyvedení útvaru (jednotky) na cvičení (hodiny)	1	2	3 4 5 6	7	

Obr. 1.

- Legenda: 1 — reálný průzkum cílů leteckými jednotkami,
 2 — vyvedení vrtulníkového útvaru k přemístění jednoho z míst velení,
 3 — stavba mostu ženijními jednotkami,
 4 — skutečný přísun munice ze skladu do prostoru palebných postavení s využitím automobilů a vrtulníků,
 5 — doplňkový vzdušný průzkum cílů,
 6 — vyvedení jednotek na střelnici a bojové střelby,
 7 — rozvíjení a praktická práce jednotek zdravotnické služby a chemické ochrany.

přemístování s využitím automobilních a vzdušných dopravních prostředků, v rozmístování a maskování v nových prostorech. Široké praktické zkušenosti na těchto cvičeních získávají také spojovací a zabezpečovací jednotky a útvary.

Množství vyváděných sil a prostředků na velitelsko-štábní cvičení závisí na zámyslu a plánu provedení cvičení. Např. na velitelsko-štábní cvičení útvaru vyvádíme zpravidla jeden prapor, dělostřelecké jednotky (s uskutečněním bojové střelby), průzkumné, spojovací, ženijní, che-

mické zabezpečovací jednotky. Přibližně podle stejných zásad můžeme postupovat i při určování složení vojsk, vyváděných na velitelsko-štábní cvičení na vyšších stupních velení. Přitom je důležité, aby byly častěji vyvedeny všechny stupně velení odshora dolů, zastoupeny štáby a jednotky (útvary) všech druhů vojsk, speciálních vojsk, týlu, dopravy a letectva.

Zkušenosti ukazují, že spojování taktických cvičení s velitelsko-štábními cvičeními má kladný vliv jak na práci štábů, tak i na kvalitu výcviku vojsk.

Operační a taktická vojsková cvičení

V přípravě štábů jako orgánů velení, kromě velitelsko-štábních cvičení, mají významnou úlohu operační a taktická vojsková cvičení, na která vyvádíme svazky a útvary kompletně a v plné bojové sestavě. Cvičení s vojsky jsou jednou z nejvyšších forem přípravy velitelů a štábů, zvláště v případě, že probíhají s bojovou střelbou motostřeleckých a tankových vojsk, dělostřelectva a leteckým bombardováním. Na těchto cvičeních velitelé a štáby konkrétně řeší všechny otázky spojené s přípravou boje a s bojovým použitím druhů vojsk, nepřetržitě řídí vojska v průběhu bojové činnosti v různých podmínkách.

Zvláště důležitá přitom je skutečnost, že na těchto cvičeních se štáby jako or-

gány velení připravují v situaci, která je maximálně blízká reálné bojové situaci. Tato cvičení umožňují spojit cvičení vyšších štábů s taktickou přípravou, komplexně zkoumat mnohé otázky taktiky a operačního umění, vytvářejí výhodné podmínky pro řešení nejdůležitějších otázek přípravy velitelů, štábů a vojsk.

Organizace a vedení operačně taktických vojskových cvičení s vyvedením většího množství útvarů a s bojovou střelbou je velmi složitá záležitost, která vyžaduje dokonalou a dlouhodobou přípravu, spotřebuje velké množství materiálních prostředků a času k rozehrání bojové činnosti. V tomto směru velitelsko-štábní cvičení s častěji vyvedenými vojsky mají celou řadu velkých předností.

Štábní nácviky

Štábní nácviky mají důležité místo v rozmanitém systému přípravy orgánů velení všech stupňů. Upevňují a zdokonalují teoretické znalosti a praktické návy-

ky důstojníků; ti ve své práci získávají jistotu, přesnost a sladěnost, zadané úkoly řeší kvalitně, přesně a ve stanovené době.

Hlavní cíle štábních nácviků:

— zdokonalit praktické návyky důstojníků při plnění funkčních povinností podle jejich zařazení a vzájemnou spolupráci mezi jednotlivými důstojníky;

— procvičovat otázky uvědomování a shromáždění příslušníků štábů, útvarů a jednotek zabezpečení a jejich vyvedení do terénu;

— procvičovat důstojníky v organizaci prací v terénu, ve velení podřízeným štábům při přípravě a v průběhu vedení bojové činnosti;

— prověřovat úroveň připravenosti, sladěnosti a operativnosti v práci jednotlivých oddělení a celého štábu jako orgánu velení vojskům;

— připravovat důstojníky a štáb na velitelsko-štábní nebo na taktické cvičení;

— odstraňovat nedostatky v přípravě důstojníků a štábů, zjištěné v průběhu prověrky nebo cvičení;

— zvládnout nově zaváděnou techniku k zabezpečení velení, spojovací prostředky, štábní autobusy atd.

Hlavním požadavkem na štábní nácviky je jejich cílevědomost. I když jsou samostatnou formou přípravy štábů, současně musí být těsně spojeny s dalšími formami přípravy důstojníků. Proto organizujeme a vedeme štábní nácviky tak, aby na jedné straně upevňovaly znalosti a návyky důstojníků, získané na přednáškách a skupinových zaměstnáních, aby na druhé straně neustále zvyšovaly a zdokonalovaly návyky důstojníků, připravovaly je na vyšší a složitější formy přípravy na velitelsko-štábní a taktická cvičení.

Velký význam pro neustálé zvyšování praktických návyků důstojníků štábů má pravidelná organizace štábních nácviků v průběhu celého výcvikového roku. Ze zkušeností z přípravy štábů vyplývá, že je neúčelnější štábní nácviky organizovat 1–2krát měsíčně a vždy před začátkem každého výcvikového období, před velitelsko-štábním nebo taktickým cvičením.

V některých případech mohou být zařazeny doplňující štábní nácviky, např. k odstranění nedostatků v práci štábu, zjištěných při prověrkách nebo v průběhu cvičení.

Velký význam má kvalita přípravy každého nácviku, neustálé zdokonalování metodiky jeho vedení. Štábní nácviky nesmíme připravovat šablonovitě jednou pro vždy stanovenou formou a obsahem zpracovávání dokumentů, používáním jednotek a těchto způsobů a metod práce důstojníků. Na štábních nácvicích musíme vytvářet složitou a rozmanitou situaci, která bude vyžadovat tvůrčí přístup k práci a

nová rozhodnutí. Cvičící štáby musí být zatíženy tak, aby to odpovídalo úsilí soudobého vedení boje. To přispívá k tomu, aby důstojníci získali návyky rychle se orientovat v situaci, rozvíjí jejich iniciativu a tvůrčí přístup při přijímání rozhodnutí, zvyšuje jejich praktické návyky v grafickém vyjádření rozhodnutí a v doručení úkolů podřízeným v minimálních časových lhůtách.

V průběhu nácviků se snažíme najít nejúčelnější řešení nových otázek, které vyvstaly před štáby, nové formy a metody práce, které nejvíce odpovídají soudobým požadavkům. Praxe potvrzuje, že jen při dodržení těchto podmínek mohou štábní nácviky zabezpečit dosažení kladných výsledků při zdokonalování a udržování příslušníků štábů na úrovni soudobých požadavků na profesionální návyky důstojníků štábů.

Štábní nácviky, v závislosti na učebních cílech, řešených úkolech a složení cvičících, můžeme rozdělit na

- dílčí,
- komplexní.

Dílčí štábní nácviky organizujeme většinou na úrovni jednotlivých oddělení (služeb) štábu. Hlavní pozornost v průběhu jejich přípravy a vedení soustřeďujeme na to, aby důstojníci zvládli své funkční povinnosti, získali trvalé návyky při přípravě propočtů potřebných k plánování a vedení bojové činnosti, při rozpracování bojových dokumentů a při používání spojovacích technických prostředků. Na těchto zaměstnáních důstojníky připravujeme ke splnění stanovených úkolů samostatně a společně s dalšími příslušníky oddělení, organizujeme prvotní sladování jednotlivých oddělení (služeb) štábu, procvičujeme otázky vzájemné zastupitelnosti mezi důstojníky: jednotlivé skupiny štábu se připravují ke splnění úkolů v bojové situaci plánovanými silami podle bojového rozdělení.

Dílčí nácviky obyčejně organizujeme na učebnách nebo v kancelářích.

Komplexní štábní nácviky organizujeme na úrovni správy okruhu a podřízených orgánů velení. Jejich cílem je pokračovat v rozvíjení návyků u důstojníků při řešení technických úkolů štábní služby. Hlavní pozornost soustřeďujeme na operačně taktické úkoly a sladování všech orgánů velení v jeden celek.

Takové nácviky přinášejí zvláště velký užitek, protože umožňují dosáhnout vysoké úrovně přípravy všech příslušníků štábů a sladěnosti jejich práce. Organizujeme je na mapách nebo v terénu, se spo-

jovými prostředky nebo bez nich; mohou být jedno nebo víceúrovňové. Při víceúrovňových štábních nácvicích mají nadřazené štáby reálnou možnost zdokonalovat návyky při doručování rozkazů a nařízení podřízeným štábům a získávat od nich zprávy o situaci s využitím technických spojovacích prostředků. Pro řešení úkolů většiny komplexních štábních nácviků postačuje obyčejně doba 8 až 24 hodin.

Zkušenosti z přípravy štábů ukazují, že hlavním cílem těchto nácviků musí být

- zdokonalování praktických návyků důstojníků při plnění funkčních povinností ve vzájemné zastupitelnosti,

- zvyšování sladění v práci orgánů velení všech stupňů v podmínkách, které se přibližují reálné bojové situaci.

Nácviky zpravidla řídí příslušní náčelníci štábů (služeb). V některých případech, zejména jde-li o víceúrovňové štábní nácviky, by je měli řídit osobně příslušní velitelé. To umožňuje velitelům dobře poznat podřízené štáby, zlepšovat vzájemné pochopení a spolupráci. Důstojníkům, kteří nemají dostatečnou praxi ve velení svazkům, by tato metoda vedení štábních nácviků umožnila zdokonalovat vlastní zkušenosti ve velení vojskům a zvyšovat úroveň vojenskoteoretických znalostí.

Při přípravě štábních nácviků řídící zpravidla

- určuje nebo upřesňuje téma nácviku, učební otázky, složení cvičicích, čas, místo a dobu trvání nácviku atd.;

- rozpracovává potřebnou dokumentaci;

- připravuje cvičící k nácviku;

- připravuje místa velení a spojovací prostředky.

Témata nácviků mohou být různá nejen co do obsahu, ale i co do rozsahu. Mohou zahrnovat hlavní otázky práce štábu jak v období organizace útoku, tak i v průběhu boje. Jako příklad můžeme uvést nácvik na téma „Práce štábu při přípravě a vedení útoku“. V průběhu nácviku mohou být procvičeny různé otázky, např. příprava propočtů a podkladů potřebných k přijetí rozhodnutí; zpracování rozhodnutí; doručení úkolů podřízeným; velení v průběhu vedení bojové činnosti. V jiném případě téma štábního nácviku může zahrnovat jen určitou etapu práce štábu.

Témata štábních nácviků co do obsahu mohou být ještě užší. Mohou zahrnovat jednu až dvě otázky, např. „Sběr, zobecnění a rozbor údajů situace“, „Zpracování rozhodnutí velitele“, „Zpracování bojového

hlášení“ atd. Takové nácviky jsou krátké (2–4 hodiny). Hlavním cílem těchto nácviků obyčejně bývá zdokonalovat návyky důstojníků štábů a procvičovat otázky, které nedostatečně zvládli, proveřovat nové metodiky práce, normy atd.

Po upřesnění tématu nácviku je nutné určit učební cíle pro každou kategorii cvičicích, učební otázky a stanovit rozsah práce na každé zaměstnání. Přitom musíme přísně dodržovat zásadu postupného narůstání praktických návyků v práci jednotlivých důstojníků, oddělení a služeb štábu, uplatňovat metodu přechodu od jednoduchého ke složitějšímu. V případě, že štábní nácvik organizujeme na komplexní téma, pak k dosažení posloupnosti a cílevědomosti při procvičování učebních otázek, plánujeme jeho vedení po etapách.

Při přípravě nácviku se snažíme rozpracovávat jen minimální množství dokumentů, jen takových, které bezprostředně souvisejí s tématem a učebními cíli. Na základě získaných zkušeností z přípravy štábů považujeme za postačující rozpracovat mapu s výchozí situací a připravit plán řízení nácviku. Nejčastěji zpracováváme textový plán, který obsahuje téma, učební cíle, čas a místo štábního nácviku, složení cvičicích. Podrobně v něm rozpracujeme posloupnost práce řídicího nácviku a činnosti cvičicích podle času k procvičení jednotlivých otázek. V řadě případů jeden nebo i více postupných dílčích nácviků oddělení (služeb) štábu můžeme řídit na základě stejné všeobecné situace vojsk. Náčelníci druhů vojsk a služeb, na základě takto vytvořené taktické situace, rozpracovávají samostatné plány.

Při přípravě komplexních štábních nácviků, zejména víceúrovňových, je účelné kromě mapy s výchozí situací a plánu řízení, navíc rozpracovat námět, doplňující (další) situace a dokumenty nutné pro velení. Námět většinou zpracováváme v písemné formě. V závislosti na učebních cílech námět obsahuje složení, situaci, stav a charakter činnosti stran, bojové úkoly sousedů, různé doplňující podklady a úkoly cvičicích. V tom případě, že nácvik plánujeme po etapách, je nutné zpracovat na mapě jeho taktický záměr.

Na zpracování učebních materiálů ke komplexnímu štábnímu nácviku se podílí minimální množství důstojníků druhů vojsk a služeb. K dosažení vysoké efektivity musíme jak při zpracování, tak i při nácviku zabezpečit utajení všech rozpracovaných učebních materiálů před cvičícími.

Metoda a způsob vedení každého nácviku závisí na složení a stupni příprave-

ností cvičících, na učebních cílech a době trvání nácviku. Je-li v celém štábu nebo na jednotlivých odděleních velké procento důstojníků, kteří mají malé praktické zkušenosti z práce při plnění funkčních povinností, potom musíme nácviky organizovat tak, abychom je začínali řešením jednoduchých otázek a potom postupně procvičovali složitější úkoly se současným zkracováním doby; tak můžeme dosáhnout potřebné úrovně praktických návyků. Tohoto cíle můžeme nejlépe dosáhnout při dílčích štábních nácvicích.

Při zaměstnání s důstojníky, kteří byli nově jmenováni na určité funkce, považujeme za účelné použít individuální metody přípravy. Při tom řídící nácviku určuje úkol individuálně každému cvičícímu a neustále kontroluje jeho činnost v průběhu celého nácviku a podle potřeby mu pomáhá svými radami. V tomto případě ponecháváme na plnění určených úkolů více času, než stanoví normy. Je-li cílem nácviku dále zdokonalovat návyky důstojníků při plnění funkčních povinností, pak dobu potřebnou na splnění jednotlivých úkolů zkracujeme a cvičící plní úkoly samostatně bez pomoci řídícího nácviku. Splnění úkolů většinou kontrolujeme až po uplynutí stanovené doby.

Poté, kdy důstojníci získávají pevné návyky při plnění funkčních povinností, je účelné na speciálních nácvicích procvičit otázky jejich vzájemné zastupitelnosti a organizovat přípravu jednotlivých oddělení a služeb jako celku k řešení úkolů se sníženými počty.

O tomto problému se zmíníme několika slovy. Někdy se vyskytují názory proti tomu, aby důstojníci štábu museli zvládnout doplňující funkční povinnosti, protože vědecká organizace práce vyžaduje úzkou specializaci. To jsou chybné názory. Je pochopitelné, že ten důstojník, který dokonale zvládl jen vymezený okruh svých povinností, je plní lépe a rychleji.

Musíme však vzít v úvahu i to, že místa velení jsou jedním z nejdůležitějších objektů ničení, zejména jadernými zbraněmi. V průběhu boje mohou utrpět velké ztráty a pak budou muset pracovat se sníženými počty. Proto musíme připravovat štáby pro práci se sníženými počty a k plnění funkce nadřazeného štábu.

Vycházíme-li z nutnosti neustále udržovat všechny štáby v dostatečně vysokém stupni bojové pohotovosti, pak je účelné některé komplexní štábní nácviky zahajovat s vyhlášením bojového poplachu štábem a zabezpečovacím jednotkami. V tomto případě cvičícím předáváme mapu s výchozí situací nebo bojový rozkaz současně

s nařízením o vyhlášení bojového poplachu. Současně předáváme potřebná nařízení podle druhů vojsk, výpisy z plánů a jiné dokumenty. Jestliže cvičící obdrželi výchozí situaci dříve, potom nácvik můžeme zahájit vydáním nové situace vojsk, která zásadně změnila původní situaci a vyžaduje upřesnění dříve přijatého rozhodnutí.

Po obdržení mapy s výchozí situací, námětů, nařízení nebo upřesňující situace, cvičící štáby rozpracovávají příslušné podklady a připravují operačně taktické a týlové propočty nutné k přijetí rozhodnutí. Potom řídící nácviku v určenou dobu vyslechne návrhy na bojové použití vojsk, na organizační velení a všestranného zabezpečení. Vyžaduje, aby návrhy byly přesné, úplné a krátké.

Vyslechnutí návrhů cvičících je jedním ze základních metodických způsobů cvičení v průběhu štábního nácviku. Tento způsob umožňuje řídícímu prověřit úroveň připravenosti každého cvičícího, jeho schopnost rychle a správně řešit otázky vyplývající z funkčních povinností. Současně příslušný náčelník na dobrých a záporných příkladech může určit ostatní důstojníky. Na vicesupňovém štábním nácviku je účelné, aby návrhy začali přednášet důstojníci nadřazeného štábu. To umožňuje překontrolovat včasnost, správnost a úplnost úkolů, které vydávají podřízeným.

Plánujeme-li současně s jinými cíli nácvik důstojníků a štábů v organizaci práce v terénu a velení podřízeným v průběhu boje, pak komplexní štábní nácviky organizujeme v terénu. Jako příklad můžeme uvést štábní nácvik s procvičením útočné tematiky. Na nácvik jsme vyvedli do výchozích prostorů všechny štáby se spojovacími prostředky a zabezpečovacími jednotkami. Ve výchozích prostorech štáby zpracovaly plánovací dokumenty, upřesnily úkoly a organizovaly součinnost v terénu na všech stupních.

V průběhu dalších 24 hodin jsme rozehrli bojovou činnost do hloubky úkolů prvního dne útoku s reálným přemísťováním míst velení. Při tom jsme procvičili tyto otázky: velení při přesunu vojsk na čáru zteče, rozvíjení útoku, organizace zasezení druhých sledů do boje, sběr informací o situaci a upřesnění bojových úkolů na druhý den boje.

V průběhu nácviku přistupujeme k procvičení následujícího učebního úkolu po narůstání taktické situace, po přijetí rozhodnutí obou stran a po jeho vyslechnutí řídícím nácviku. Včasné a nepřetržité narůstání situace můžeme organizovat s vy-

užitím podřízených štábů, kterým řídící nácviku vydá údaje o situaci a činnosti stran, jejich ztrátách a spotřebě materiálně technických prostředků. Podřízené štáby po obdržení těchto podkladů zhodnotí situaci a hlásí ji nadřízenému štábu.

Tato metoda nácviku je neefektivnější a poučná. Umožňuje vytvořit takovou reálnou situaci a úsilí, které se nejvíce přibližují soudobému boji. Současně však nesmíme dopustit, aby podřízené štáby se změnily v průběhu nácviku v pouhé koncové skupiny.

Potřebujeme-li zkrátit dobu na procvičení dalšího učebního úkolu, můžeme dosáhnouti narůstání situace vydáním písemné doplňující situace cvičicím. Těchto metodických způsobů můžeme výhodně použít na zakončení nácviku, zejména pro řízení funkcionáře štábu s cílem rychle zhodnotit situaci a přijmout rozhodnutí.

Velkým přínosem jsou komplexní štábní nácviky, které řídí nadřízený štáb s cílem prověřit sladčnost a připravenost podřízených velitelů a štábů k velení. Materiály těchto štábních nácviků zpracovává předem utajeně nadřízený štáb. Skupina důstojníků, kterou vede velitel nebo náčelník štábu, přijímá k útvaru a po poplachu vyvádí štáby do neplánovaných prostorů, kde jim vydává potřebné podklady pro zahájení štábního nácviku. Výhoda takto organizovaných nácviků je v tom, že umožňují komplexně zhodnotit přípra-

venost, sladčnost a mobilnost cvičícího štábu.

Některé zvláštnosti mají komplexní štábní nácviky u raketových a protiletadlových raketových jednotek. Tam nácviky štábů obvykle spojujeme s procvičením otázek vedení raketových úderů. Každé zaměstnání se skládá ze dvou etap. V první etapě štáby za řízení velitele (náčelníka štábu) zpracovávají plánovací dokumenty. Ve druhé etapě na základě zpracované dokumentace procvičují činnost, která souvisí s předáním rozkazů k odpálení raket. Pronikání povelů a rozkazů k vykonavateli procvičujeme obvykle ve štábu jednotky a v palebné baterii, kam posíláme speciální kontrolní skupinu.

Jedním z nejdůležitějších momentů štábních nácviků je jejich rozbor. Rozbor důležitých nácviků obvykle připravuje sám řídící a uskuteční jej hned po jeho skončení. Pro přípravu materiálů rozboru komplexního štábního nácviku je výhodné vytvořit skupinu rozboru v počtu 2–3 důstojníků. Abychom zabezpečili včasný a poučný rozbor, začínáme jej připravovat dříve. Na rozboru analyzujeme činnost funkcionářů, praktickou práci cvičících, zhodnotíme sladčnost oddělení a služeb a štáb jako celek. Pro větší názornost a poučnost je výhodné vyvěsit v místnosti rozboru větší grafických dokumentů, které štáby zpracovávají na štábním nácviku.

Hovoříme-li o způsobech dalšího zkvalitňování přípravy štábů, musíme zdůraznit nutnost neustále zvyšovat zejména jejich polní přípravu. Někdy však s politováním konstatujeme, že tento dávno známý požadavek je plněn jen formálně. Stávají se případy, že vyvedené štáby dlouhou dobu pracují v autobusech a ve speciálních autech a rozmisťují se v jedné prostorech. Taková zaměstnání nemají nic společného s cvičením v terénu. Můžeme je se stejným úspěchem vést i v místech mírových posádek.

Každé vyvedení do terénu musíme využít ke zvyšování mobility štábů se všemi zabezpečovacími jednotkami a útvary. Učíme je rychlému svinování, přemísťování ve vysokých rychlostech, ve složitém a neznámém terénu, rozvinování v nových prostorech v krátké době, bez přerušení práce ve štábu a ztráty spojení s vojsky.

Zkušenosti z přípravy Sovětských ozbrojených sil jsou bohaté a mnohostranné. Dávají nám návod na různé metody a formy přípravy štábů jako orgánů velení. Musíme je však správně volit a využívat těch, které nejvíce odpovídají konkrétními podmínkami situace; dále dovedně spojit různé metodické zásady. Přitom musíme vést rozhodný boj se schematicem a šablonovitostí, se snahami přeměnit jednotlivé formy a způsoby výcviku v univerzální, vhodné pro všechny případy.

V přípravě vojsk a štábů musíme více přihlížet k pravděpodobnému charakteru operace a boje v budoucí válce.

Na rozdíl od Velké vlastenecké války bojové sestavy svazků, útvarů a jednotek budou více rozptýleny. To pochopitelně bude mít vliv na systém a metody velení. Místa velení budeme rozmísťovat ve větších vzdálenostech jedno od druhého a navíc budou častěji v pohybu. Velitelé a čety budou muset často velet vojskům hlavně z pohyblivých míst velení, organizovat boj v krátké době, manévrových podmínkách. Na zhodnocení situace, přijetí rozhodnutí, vydání bojových úkolů a organizaci součinnosti budou mít jen minimum času.

Upraveno ze sovětského tisku

různé

INFORMÁCIA O NOVEJ POMÔCKE CHEM-51-8

Plukovník ing. Julius Petrok

Podľa doktrínálnych zásad prijatých velením americkej armády sú súdobé typy chemických zbraní veľmi účinným prostriedkom k vyvolávaniu hromadných strát na živej sile a k zťaženiu bojovej činnosti vojsk. Svojimi priestorovými účinkami spôsobujú poškodenie živej sily v rozsahu od mierneho poškodenia, vyvolávajúce dočasné vyradenie živej sily z boja, až po akútne smrteľné zranenia, ktoré vedú ku značným stratám živej sily na bojisku.

Tieto skutočnosti, ako i poznatky z používania chemických zbraní americkou armádou v Kórei a vo Vietname sú neklamným dôkazom, že velenie americkej armády predpokladá použitie chemických zbraní ako veľmi účinného prostriedku k dosiahnutiu požadovaných cieľov v boji i operácii.

Z tohoto hľadiska je ochrana proti chemickým zbraňám veľmi dôležitým prvkom zabezpečenia bojovej činnosti vojsk, ale i nezbytnou súčasťou výcviku veliteľov, štábov a vojsk v tejto problematike.

Pre veliteľov a štáby z toho vyplýva poznatok, že sa musia trvale zaoberať hodnotením meteorologických a terénnych podmienok, vyhodnocovaním bojových možností protivníka v používaní chemických zbraní a efektívnosťou vlastných ochranných prostriedkov jednotlivca i kolektívnych.

Z týchto pohľadov na použitie chemických zbraní velením armád NATO vychádza i nová pomôcka Chem-51-8 pre vyhodnocovanie chemickej situácie po použití otravných látok nepriateľom.

★

Pomôcka je určená pre prípravu generálov a dôstojníkov ČSLA. V nej sú rozpracované základné údaje pre postup práce a činnosť veliteľov a štábov pri vyhodnocovaní chemickej situácie, vzniklej po použití otravných látok nepriateľom. Na základe týchto údajov môžu velitelia a štáby rýchlejšie a reálnejšie stanoviť:

— pravdepodobné straty osôb v priestoroch napadnutia;

— množstvo osôb a bojovej techniky, zamorených otravnými látkami a zamorené vodných zdrojov;

— hĺbku šírenia oblaku zamoreného ozvdušia;

— trvalosť otravných látok na teréne.

Tieto údaje tvoria cieľ vyhodnocovania chemickej situácie, ktorý je takto stanovený novou pomôckou.

Zo získaných výsledkov z vyhodnotenia chemickej situácie v danej operačnej (taktickej) situácii môžeme urobiť tieto závery:

— stanoviť stupeň bojaschopnosti vojsk po účinkoch otravných látok;

— stanoviť ďalšiu najúčelnejšiu činnosť útvarov a jednotiek;

— navrhnúť nevyhnutné opatrenia na ochranu osôb pred ničivými účinkami otravných látok;

— navrhnúť opatrenia pre likvidáciu následkov chemických úderov.

Vyhodnotenie chemickej situácie a závery z nej môžu byť plne využité až po všestrannej analýze prostriedkov a spôsobov použitia chemických zbraní nepriateľom s ohľadom na meteorologické podmienky a terén. Jedine za týchto podmienok môžu slúžiť ako reálne podklady pre rozhodnutie veliteľa k ďalšej bojovej činnosti vojsk.

Údaje uvádzané v novej pomôcke vychádzajú z najnovších taktickotechnických dát prostriedkov chemického napadnutia (dostrel s chemickou muníciou, rýchlosť strelby), z teoretických a praktických poznatkov ničivých účinkov najnovších typov otravných látok a ich najúčelnejšieho využitia v delostreleckej, raketovej a leteckej munícii. A v tom je podstatný rozdiel novej pomôcky od starej, v ktorej boli rozpracované len teoretické zásady vyhodnocovania chemickej situácie bez ohľadu na nové prostriedky dopravy chemickej munície na cieľ a nové typy otravných látok zavedených a vyskúšaných v praxi v kapitalistických armádach, predovšetkým však v americkej armáde.

V novej pomôcke sú vynechané state o podrobnom ohodnotení povetnostnej situácie a možných spôsoboch zakresľovania chemickej situácie do máp. Naproti tomu sú podrobne rozvedené zásady a spôsoby použitia chemických zbraní prijaté velením americkej armády, čo v starej pomôcke nebolo uvedené. Podľa týchto zásad sú hlavnými prostriedkami dopravy chemických zbraní na cieľ letectvo, riadené a neriadené reaktívne strely (rakety), hlavnové a reaktívne delostrelec-

tvo, chemické fugasy a rozprašovače (generátory) aerosolov.

Spôsoby použitia otravných látok tými istými prostriedkami môžu byť rôzne. Cezto je typické:

— pre letectvo skupinové bombardovanie chemickými leteckými bombami (kazetami) a postrek z leteckých rozstrekováčov (VAP aparáty);

— pre riadené a neriadené reaktívne strely jednotlivý alebo hromadný úder;

— pre hlavnové delostrelectvo palebné prepady chemickým strelivom s určitým režimom vedenia paľby (krátkodobé 15 sekúnd a dlhodobé do 15 minút);

— pre reaktívne delostrelectvo salvy reaktívnymi strelami plnenými otravnou látkou.

Spôsoby a prostriedky, ktorými boli otravné látky dopravené na cieľ, zisťujú pozorovatelia a hliadky. Druh otravnej látky ako i rozsah zamorenia na teréne zisťujeme prístrojmi chemického prieskumu, ktoré sú u jednotiek druhov vojsk a špeciálnych vojsk.

Nová pomôcka prihliada i k možnosti, že nemusia byť vždy známe taktické údaje o type otravnej látky a predsa budeme musieť vyhodnotiť chemickú situáciu. V tom prípade vychádzame z analýzy výsledkov, získaných z hlásenia o prostriedkoch a spôsoboch použitia chemických zbraní, charaktere činnosti munície na cieľ a podľa príznakov na zasiahnutých nechránených osobách. Tu vychádzame z týchto poznatkov:

— pri 15sekundových palebných prepadoch hlavnového a salvách reaktívneho delostrelectva s pozemnými výbuchami nábojov pôjde pravdepodobne o použitie sarinu;

— pri 15minutových palebných prepadoch hlavnového a salvách reaktívneho delostrelectva s výbuchami vo vzduchu pôjde pravdepodobne o otravnú látku typu VX a s výbuchami na zemi o yperit;

— pri odpálení chemických rakiet a bombardovaní — použitie sarinu a pri leteckom postreku pôjde o otravnú látku typu VX;

— pri použití leteckých kaziet nepriateľom, ktoré dymia, pôjde pravdepodobne o použitie OL typu BZ alebo CS.

Na základe týchto praktických poznatkov, ktoré v starej pomôcke uvedené neboli, môžu velitelia robiť účinné opatrenia k ochrane živej sily pred ničivými účinkami otravnej látky už v priebehu napadnutia.

V novej pomôcke riešime situáciu, ktorá vznikne po zamorení terénu, živej sily a bojovej techniky otravnými látkami a uvádzame opatrenia, ktoré musíme uskutočniť pre uchránenie živej sily pri vedení bojovej činnosti v zamorených priestoroch.

K podstatným zmenám došlo i v jednotlivých tabuľkách. V starej pomôcke v tabuľke možných plôch zamorenia bolo branné hlavné delostrelectvo bez ohľadu na kaliber, čo podstatne skresľovalo plochy zamorenia a tým i vzniklé straty na živej sile. V novej pomôcke je to rozvedené podľa jednotlivých kalibrov delostrelectva a tým sú hodnoty konkrétnejšie a reálnejšie. Podľa starej pomôcky boli zamorené plochy podstatne nadhodnotené a v závislosti na tom i pravdepodobné straty na živej sile. Podľa starej pomôcky oddiel hlavného delostrelectva (18 hlav-

ní) 15minútovým prepadom zamorí látkou typu VX plochu 300 ha. Straty na živej sile rozmiestnenej na tejto ploche môžu dosiahnuť 30—40 % nechránenej živej sily, 20—30 % v zákopoch, 15—20 % v tankoch. Podľa novej pomôcky môže oddiel 155mm H (18 hlavný) 15min. prepadom látkou typu VX zamoriť 250 ha a živá sila rozmiestnená na tejto ploche môže mať tieto straty: nechránená 10—15 percent, v zákopoch 5—8 % a v tankoch len 1,5—2 %. Ale pri zamorení plochy iba 50 ha v dôsledku zvýšenia koncentrácie OL na malej ploche budú straty: nechránené živé sily 50—55 %, v zákopoch 25—28 % a v tankoch 10—12 %.

Obdobné rozdiely sú i u ostatných prostriedkov dopravy chemickej munície na cieľ.

Nová pomôcka Chem-51-8 obsahuje základné údaje pre postup a obsah činnosti pri vyhodnocovaní chemickej situácie po použití otravných látok nepriateľom. Jej zvládnutie napomôže rýchlejšie, konkrétnejšie a jednotne riešiť chemickú situáciu ako súčasť operačnej [taktickej] situácie, vzniklej v dôsledku používania chemických zbraní protivníkom.

PŘEDCHÁZET DŮSLEDKŮM ZNEČIŠŤOVÁNÍ PROSTŘEDÍ NA ZÁSOBOVÁNÍ VOJSK VODOU

Podplukovník ing. Vok Malínský, CSc.

Bezporuchové zásobování vojsk vodou nezávisí jen na vhodných přírodních podmínkách. Zejména při bojové činnosti může dojít k rozsáhlé devastaci přírodního prostředí. Proto vojska musí mít zařízení, které spolehlivě zabezpečí vodu vhodné kvality pro osobní potřebu vojáka. I v mírových podmínkách dochází k znečišťování přírodního prostředí do takové míry, že voda zvláště z podzemních horizontů je k osobní potřebě (a často i k jiným účelům) nevhodná. Náprava vyžaduje značné finanční prostředky, nebo zabezpečení náhradních zdrojů (což je též nákladné).

Průmyslové podniky vypouštějí do ovzduší exhalace, jako je kouř, popílek a kyslíčník siřičitý z kotelen, či výfukové plyny ze spalovacích motorů. Ty se vymývají z ovzduší deštěm a dostávají se do vody. Podobně se vypouštějí různé kapalně odpady bez dostatečného čištění do vodních toků a v poslední době jsou to i unikající ropné produkty, které způsobují havárie na povrchových i podzemních vodách. Vypouštění nečistot do ovzduší a znečišťování vod nemůžeme považovat za nevyhnutelný důsledek růstu moderní výroby a techniky. Zpravidla jde o výsledek úzce resortnického přístupu k věci a velmi často nedbalosti a nezodpovědnosti.

Úniky ropných produktů a jiných chemických látek, používaných v průmyslu i v armádě, představují tedy vážné nebezpečí z hlediska bezporuchového zásobování obyvatelstva i vojsk vodou. Průnikem takových látek mimo prostory pro ně určené jsou zasaženy buď povrchové toky a nádrže, nebo půda a podzemní voda.

Úniky do povrchových vod, pokud jsou včas zjištěny, nepředstavují výrazné nebezpečí pro havárii v zásobování vodou, protože můžeme včas zastavit odběr vody a přejít k náhradnímu zásobování vodou nebo vytvořit režim omezeného zásobování. Pokud používáme převoznou úpravnu vody, můžeme ji přemístit nad kontaminační vlnu nebo k jinému nezamořenému toku. Kontaminační vlny nebývají příliš dlouhé a po několika hodinách či desítkách hodin můžeme vodu ze zamořeného toku opět používat. Ideální by bylo, aby převozná úprava vody, které dnes dokážou spolehlivě odstranit z vody i radioaktivní, otravné a bojové biologické látky, odstraňovaly i petrochemikálie a jiné průmyslové chemické látky. Tento problém by měl vyřešit výzkum, přičemž by měl řešit i indikaci těchto látek.

Podstatně složitější je průnik znečišťující látky do půdy a podzemní vody. Mechanismus pohybu této látky je ovlivněn

mnoha činiteli a prognóza zamoření je mnohem složitější. Záleží při tom na druhu látky, úrovni hladiny podzemní vody, propustnosti a vlastnostech zeminy, povětrnostní situaci a též na množství čerpané vody. Různé látky pronikají zemínou snáze než voda, jiné pomaleji.

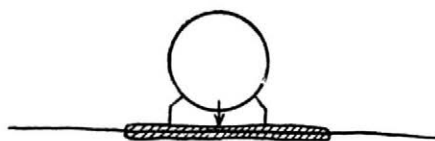
Jestliže dojde k rozlití na povrchu terénu nebo k úniku z podzemní nádrže či potrubí, nasycuje se nejprve bezprostřední okolí místa úniku (obr. 1). Poté látka klesá jako tekutina. Podrobuje se zákonům gravitace a při pohybu obaluje zrnka zeminy, na nichž její částice lpí adhesí (obr. 2). Nakonec se dostane k hladině podzemní vody, kde svou vahou zatlačí vodu (obr. 3) a poté se začne šířit po této hladině do stran (obr. 4) a ve směru spádu hladiny. Jestliže únik kontaminující látky trvá, vytváří se setrvalý stav kontaminace. Jestliže mezitím únik znečišťující látky ustal, odteče hlavní podíl jako kapalina ve směru spádu hladiny podzemní vody, ale ulpělé částice se postupně ze zeminy vyplavují srážkovou vodou jako emulze či roztok. Tak dochází k dlouhodobému zamořování podzemní vody. V takových případech se kontaminace obvykle zjistí pozdě, takže znečišťující látka měla dostatek času proniknout do hloubky i do plochy.

Jestliže vodu ze zamořeného horizontu odčerpáváme v blízkosti místa kontaminace, získáváme vodu zamořenou vyššími podíly, ale do jisté míry tak bráníme rozšíření látky v podzemním horizontu (obr. 5). To je v podstatě princip asanace zamořených podzemních vrstev — jediný, který uplatňujeme při rozsáhlé kontaminaci. Jak vyplývá z dynamiky děje, je tento způsob asanace náročný na čas.

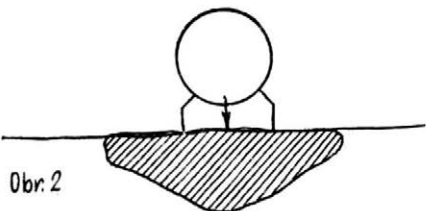
Čerpáme-li vodu ve větší vzdálenosti, zvětšujeme vlastně spád její hladiny a tak umožňujeme rozsáhlejší průnik zamořující látky. Proto je v případě zjištěného úniku vhodné omezit či zastavit čerpání ze vzdálenějších studní, pokud mohou mít vliv na hydraulické poměry podzemní vody.

Ke komplikacím dochází, jestliže jsou v okolí místa úniku položeny inženýrské sítě. Jejich rýhy porušily přirozené složení zemin a tvoří drenážní kostru, podél níž se látka šíří. Tyto rýhy někdy porušují i vrchní krycí méně propustné vrstvy a tak umožňují průnik uniklé látky do zemin propustnějších.

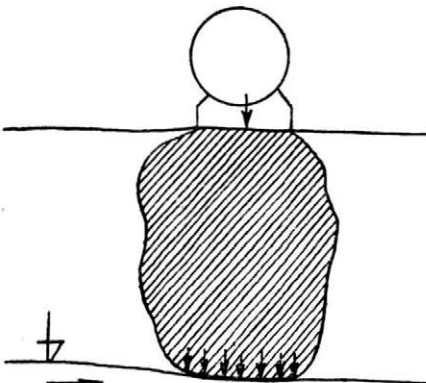
V propustných zeminách, kde voda snadno proniká do hloubky, se při deštích nevytvoří souvislá hladina vody, která by bránila průniku a tak bohatší srážky přispívají k dalšímu šíření kontaminace. V méně propustných zeminách srážky naopak napomáhají k omezení pohybu zne-

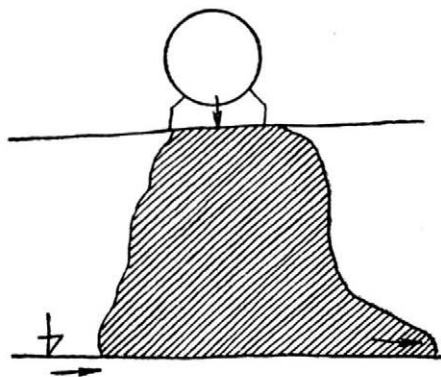
Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

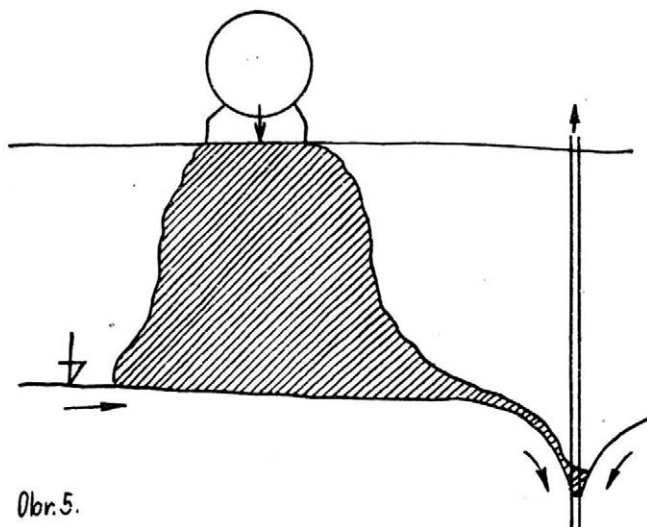
čišující látky. Může dojít i k tomu, že deště napojí podzemní vrstvy tak, že vy-
zdvihnou plovoucí vrstvu až k povrchu te-
rénu a může dojít i k vývěru této látky
na terén. V rozpukaných horninách nelze
pohyb kontaminující látky vůbec předví-
dat, někdy umožní pukliny rychlý pohyb,
jindy skalní bloky vytvoří norné stěny a
zabrání tak dalšímu pohybu uniklé látky.

Jak indikace úniků — pokud k nim
dochází závadou podzemních zařízení —
tak i indikace samotných látek je obecně
velmi nesnadná, neboť jde o mnoho druhů
látek. Poměrně snadno zjistíme zamoření
ropnými produkty — tedy látkami v ar-
mádě nejvíce používanými. Protože silně

látek a doplnit o ně průzkumy vodních
zdrojů.

Protože úpravní vody a vodárny, které
používají ve stálých posádkách povrch-
ovou nebo podzemní vodu, jsou vázány na
určité místo a nemohou se přemístit, jako
je tomu u převozných úprav, musíme
u nich zabezpečit úpravu i takto konta-
minované vody. Na vývoji takového zaří-
zení se již pracuje. V první fázi půjde
hlavně o odstraňování ropných produktů
vzhledem k objemu manipulace s nimi,
a tedy i zvýšenému nebezpečí úniků.

Na úniky kontaminujících látek pohlí-
žíme jako na havárii a podle toho také
přijímáme rychlá a účinná opatření. Po-

Obr. 5.

ovlivňují pach a chuť vody již v ne-
patrných koncentracích 1 : 200 000 až
1 : 10 000 000, poznáme jejich přítomnost
velmi lehce. Kromě toho můžeme k jejich
indikaci použít neobyčejně jednoduché
metody MUDr. Polomíka a kol. z VÚHEM,
která byla přijata jako zlepšovací návrh
u MNO/HT/USS a byla rozšířena ke všem
odborným složkám a armádám. Touto me-
todou můžeme během několika desítek
minut vyšetřit desítky vzorků vody s přes-
ností až 1 mg/l. Zjistit rozsah a úroveň
zamoření při větších únicích je však ná-
ročné na odborné znalosti, a proto je zjiš-
tují odborně školení pracovníci. Metody
průzkumu jsou dnes natolik přesné, že
mohou označit místo úniku a u ropného
produktu i jeho druh. Je tedy nutné vy-
vinout — se zřetelem na zásobování vojsk
vodou — spolehlivé a jednoduché metody
indikace potenciálních kontaminujících

kud se týká ropných produktů, řeší v ar-
mádě tuto otázku služební předpis Všeob-
-3-5. Vzhledem ke specifice rozsáhlé kon-
taminace, nemůžeme žádat na velitelích,
aby k únikům, a tedy ani k ohrožení pod-
zemní vody nedocházelo. Jde především
o důslednou a náročnou kontrolu práce
podřízených i svěřeného zařízení. V mís-
tech drobných úniků, které se projevuje
úkapky např. ze zaparkované techniky, pod-
kládáme nádoby, kde se úkapky zachytí.
Tyto nádoby pravidelně vyprazdňujeme do
zvláštních sudů k tomu určených a tako-
véto odpady pak bezpečně ničíme, např.
spalováním v kotelnách, provizorních va-
nách apod. Sudy pro odpady musíme umís-
tit tak, aby ani z nich nemohlo dojít
k únikům.

Zařízení pro příjem a výdej ropných produktů, parky techniky a další plochy musí mít nepropustnou úpravu a pokud dojde k úniku na takovou plochu, musíme zabránit šíření produktů po ploše např. do kanalizačních vpustí. Uniklou látku odstraníme buď nabíráním lopatami (při větší vrstvě), nebo pomocí vhodných sorbentů. U ropných produktů jsou to nejlépe piliny nebo hobliny, které si opatříme levně. Můžeme však použít i VAPOL (prospekty rozeslala MNO/HT/USS). Tyto látky jsou výhodné, protože je můžeme spálit. Dojde-li k úniku na nechráněný terén, je nutný co nejrychlejší zásah. Je nutné zabránit průsaku uniklých látek do zeminy a popřípadě horní vrstvu zeminy, nasáklou produkty, sebrat a nejlépe přepálit. Rychlá práce je nutná proto, aby takto sebrané zeminy bylo co nejméně. Přitom je třeba spolehlivě sebrat všechnu kontaminovanou zeminu. Zvláště důkladně je nutné chránit veškeré zdroje vody. Proto např. je zakázáno v jejich okolí

skladovat či manipulovat s ropnými produkty.

Při přepravách po ose, kde je kromě nebezpečí úniků i nebezpečí havárií vozidel při srážkách apod., věnujeme této problematice zvýšenou pozornost, protože můžeme ohrozit zdroje vody v blízkosti přesunových tras. Proto je např. trestuhodné úmyslně vypouštět obsah cisterny, aby bylo vozidlo lehčí. I v případech havárií je nutné zabránit šíření látek tím, že se kolem uniklého produktu zřídí hrázka ze zeminy nebo jiných materiálů.

K seznámení vojenské veřejnosti s touto problematikou i obrazem připravuje Československý armádní film s MNO/HT/USS krátký populární film a několik diafilmů. Tyto materiály jednají hlavně o prevenci proti únikům ropných produktů.

Prevenci z hlediska zachování zdravého životního prostředí si musí však vzít za svou všichni vojáci. Na tomto poli je nutná účinná spolupráce velitelů s odbornými orgány vojenskými a v případě potřeby i civilními.

СОДЕРЖАНИЕ

Подполковник Йосеф Кута

Решающая роль СССР в победе над фашизмом во второй мировой войне 3

Автор убедительно показывает значение и решающую роль Советского Союза и Советской Армии в победе во второй мировой войне, подтверждая это военным усилием и напряжением в решающих сражениях, операциях, количеством выделенных сил и средств для уничтожения противника.

Подполковник Богумил Гниздо, кандидат военных наук

Влияние нашей национально-демократической революции на создание ЧНА-армии нового типа 10

Автор в общих чертах рассматривает классовый характер организации армии, указывает зависимость ее характера от общественного строя и приходит к выводу об ограниченных революционных возможностях армий эксплуататорских классов. Далее разбирает характерные черты армии буржуазной чехословакии, борьбу за ее демократизацию и показывает причины ее распада, а также возникновение новой армии в ходе национально-демократической революции и борьбу за ее характер, отвечающий новому общественному строю.

Полковник Ян Мартински

Ленинские принципы защиты социалистического отечества 16

Автор в связи с 105-ой годовщиной со дня рождения В. И. Ленина указывает на его заслуги в разработке теории и в практическом руководстве обороной социалистической родины, а также в строительстве армии нового типа. Далее автор обращает внимание на актуальность этих вопросов для работы руководящих кадров ЧНА при реализации основных задач XXIV съезда КПСС и XIV съезда КПЧ.

Полковник Франтишек Цврчек, кандидат военных наук, доцент

Проблемы разведки на современном этапе 23

Автор указывает на отставание разведки, которая проводится для обеспечения ведения огня и приводит некоторые мероприятия для ее улучшения. Исходя из характерных черт разведывательных средств, он рассматривает возможности возникновения качественно нового средства к ведению разведки. Автор занимает точку зрения и так называемому, абсолютному средству ведения разведки.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Ярослав Винарж
подполковник Вацлав Йилма

Рационализация разработки планирующих документов в штабе объединения 31

Авторы, исходя из Резолюции XIV. съезда КПЧ и майского пленума ЦК КПЧ, показывают на требования и возможности рационализации управляющих процессов в штабе объединения, особенно в разработке некоторых документов. Подчеркивают значение стандартных документов для эффективной работы штаба и как пример, некоторые из них приводят.

Подполковник Мирослав Странски, кандидат военных наук, доцент
подполковник Томаш Минибергер

Использование эвристики в процессе выработки решения 51

Авторы пытаются найти дальние пути и методы для научного управления в военном деле. Приводят перечень основной проблематики, возникающей при использовании эвристики в процессе выработки решения. Они разделяют методы подготовки решения на эмпирически-интуитивный, научный и комбинированный. Целью статьи пропагандировать эвристические методы работы.

Полковник Отакар Влах, кандидат военных наук

Боевые действия истребительной авиации в противовоздушной обороне страны

55

Автор разбирает актуальные теоретические вопросы значения истребительной авиации в ПВО страны. Показывает возможности современных истребителей, боевые возможности истребительной авиации и рассматривает некоторые специфические вопросы боевых действий истребительной авиации в ПВО страны. На основе наглядных схем возможной воздушной обстановки разъясняет действия истребительной авиации.

Подполковник Честмир Йирсак, кандидат военных наук, доцент

Действенное и экономное использование ядерных ударов

64

Автор представляет комплексный разбор проблематики действенного и экономного использования ракетных ударов. Он указывает на основные воздействия, на которые необходимо обратить внимание не только в штабах ракетных войск и артиллерии, но и в разведывательных и топографических органах при организации, планировании и нанесении ядерных ударов.

Подполковник Франтишек Павия

Руководство обеспечением артиллерийским вооружением войск в полевых условиях

73

Автор в свете общих закономерностей управления и научно-технической революции в военном деле, рассматривает возможности улучшения обеспечения артиллерийским вооружением и разбирает основные задачи обеспечения войск, обращая особое внимание на организацию, гибкость управления, контроль и воспитание кадров службы артиллерийского вооружения.

Полковник Йосеф Ванчура, кандидат военных наук

Значение и роль транспорта в боевой готовности армий, государств участников Варшавского Договора

78

Автор в статье касается различных сторон транспортного обеспечения в совместно проводимых операциях армиями государств участников Варшавского Договора. Подчеркивает главное значение высокой готовности транспорта всех армий Варшавского Договора и показывает на необходимость дальнейшего усовершенствования транспортной системы.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Подготовка штабов
(Из советской печати)

81

ИНФОРМАЦИИ

Полковник Юлиус Петрок

Информация о новом наставлении «Хем-51-8»

89

Автор объясняет некоторые данные нового наставления, особенно оценку химической обстановки при применении противником отравляющих веществ, их способы применения, а также мероприятия по защите живой силы и боевой техники.

Подполковник Вок Малински, кандидат военных наук

Избежание последствий загрязнения среды в связи с обеспечением войск безвредной водой

92

Автор рассматривает специфическую проблематику, указывая на возможности загрязнения почвы, а тем самым и воды. Описывает механизм движения разгрязняющих веществ в почве, а также разбирает некоторые мероприятия по воспрепятствованию загрязнению почвы и обеспечению войск безвредной водой.